

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN DİVAN

EDEBİYATINA BAKIŞI: ÇORUM İL MERKEZİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Ferhat OCAK

Çorum 2019

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN DİVAN EDEBİYATINA
BAKIŞI: ÇORUM İL MERKEZİ ÖRNEĞİ**

Ferhat OCAK

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Elif AYAN NİZAM

ÇORUM-2019

KABUL VE ONAY

Ferhat OCAK tarafından hazırlanan *Ortaöğretim Öğrencilerinin Divan Edebiyatına Bakışı: Çorum İl Merkezi Örneği* başlıklı bu çalışma, 02/05/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yavuz BAYRAM (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Elif AYAN NİZAM (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Seydi KİRAZ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim. (02/05/2019)

Ferhat OCAK

ÖZET

OCAK, Ferhat. *Ortaöğretim Öğrencilerinin Divan Edebiyatına Bakışı: Çorum İl Merkezi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2019.

Divan edebiyatı devri eserleri, uygun inceleme yöntemlerinden yararlanılması kaydıyla, öğrencilerin bilişsel-duyuşsal yeteneklerini geliştirir ve onlara nitelikli bir güzellik algısı edinmeleri noktasında katkı sağlar. Ne var ki Tanzimat'la birlikte divan edebiyatı ve bu edebî dönemin özellikleri farklı nedenlerden ötürü etkisini kaybetmiştir. Öğrenciler bu dönemin lisanına, güzellik anlayışına, biçim hususiyetlerine ve anlatım şekillerine iyice yabancılaşmışlardır.

“Ortaöğretim Öğrencilerinin Divan Edebiyatına Bakışı: Çorum İl Merkezi Örneği” başlıklı bu incelemede divan edebiyatı hususunda öğrencilerin belleğine yerleşen düşünceler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada sorunların fark edilmesi için divan edebiyatının idrakiyle alakalı öngörüler üstünden likert ölçeğine bağlı anket oluşturulmuştur. Divan edebiyatıyla ilgili ders almış, ortaöğretim onuncu sınıfta olan öğrencilere divan edebiyatıyla alakalı sorular yöneltilerek bulgular derlenmiştir. Toplanan bulgular, SPSS yazılımında çözümlenerek bu verilerin frekans ayrımları ile yüzdelik dilimleri belirlenmiştir.

Üç bölümden oluşan tezin ilk bölümünde araştırma ile ilgili hususlar hakkında bilgiler verilirken ikinci bölümünde araştırma ile ilgili çalışmalar ve nihâyet üçüncü bölümünde ise araştırma ile elde edilen bulgular açıklanmıştır.

İnceleme bitiminde ortaya çıkan veriler ışığında da divan edebiyatının öğrencilerin gözünde olumsuz bir şekilde algılanmasında en önemli hususun döneme ait dilin anlaşılmasındaki zorluklar olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kavramlar: Divan edebiyatı, öğrenci algısı, inceleme, likert ölçeği.

ABSTRACT

OCAK, Ferhat. *Students' Views on Divan Literature in Secondary Education: Sample of- Çorum City Center*, (Master Thesis), Çorum, 2019.

The literary works of Divan Literature period improve the cognitive abilities of our students with the method of examination and create a sense of beauty in the students. However, nowadays Divan literature and traditions of this literary period seem like it is losing some value for some reason and our students are alienated to the language, form features and expression forms of this literature.

In this research titled "Students' Views on Divan Literature in Secondary Education: The Case of Çorum Provincial Center", the thoughts about Divan Literature settled in the memory of our students have been determined.

In this sense, a questionnaire based on the Likert scale was prepared based on the assumptions about the perception of Divan Literature in order to identify the problems. The students who were in the tenth grade of secondary education who had studied Divan literature were asked questions about Divan literature and data were collected. The collected data were analyzed by SPSS software and frequency fractions and percentages of these data were determined.

In the first part of the thesis which consists of two sections, while giving information about the general aspects of the research; in the second part, the general results related to the research are explained.

At the end of the examination, it became clear that the most striking points which influence the students' interpretation of the Divan literature are the difficulties in understanding the dialect of the relevant period.

Keywords: Divan literature, studentperception, research, likert scale.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLOLAR DİZİNİ.....	v
KISALTMALAR.....	vi
ÖN SÖZ	vii
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMANIN TEMEL PROBLEMİ.....	1
2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI.....	7
3. DİVAN EDEBİYATI (XIV – XIX. YÜZYIL).....	7

BİRİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ HUSUSLAR

1.1. YÖNTEM.....	12
1.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEM.....	13
1.2.1. Araştırmanın Evreni.....	13
1.2.2. Örneklem.....	15
1.3. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ	17
1.3.1. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	17
1.3.2. SPSS Programı.....	18

İKİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

2.1. TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETİMİ.....	22
2.2. ALANLA İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR.....	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BULGULAR

3.1. BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLERE GÖRE DAĞILIM.....	29
3.1.1. Cinsiyete Göre Dağılım.....	29
3.1.2.Okul Türüne Göre Dağılım.....	30
3.2. ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN DİVAN EDEBİYATINA BAKIŞI..	31
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	51
KAYNAKÇA.....	57
EKLER	60
EK-1.....	61
EK-2.....	62
EK-3.....	64
EK-4.....	66
EK-5.....	86
EK-6.....	88

TABLolar DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1.1. Çorum İl Merkezinde Ortaöğretimde ve Farklı Okul Türlerinin Onuncu Sınıflarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Dağılımı.....	16
Tablo 1.2. Örnekleme: Okul türleri ve anket uygulamasına katılan öğrenci sayıları.....	16
Tablo 3.1. Cinsiyete Göre Dağılım.....	29
Tablo 3.2. Okul Türüne Göre Dağılım.....	30
Tablo 3.3. Divan edebiyatının zorluğu, kendi içeriğinden (özünden) kaynaklanmaktadır.....	32
Tablo 3.4. Divan edebiyatı metinlerini çözmek için, Arapça ve Farsça bilmek gerekir.....	34
Tablo 3.5. Divan edebiyatı dönemi şairlerini anlayabilmek için tasavvuf düşüncesini bilmek gerekir.....	35
Tablo 3.6. Divan edebiyatı, Türk dilini ve kültürünü de yansıtır.....	37
Tablo 3.7. Divan edebiyatının anlaşılması için Osmanlı dönemi kültürünü bilmek gerekir.....	38
Tablo 3.8. Aruz ölçüsü, Divan edebiyatı dönemi şairlerini sevmemi olumsuz yönde etkiledi.....	39
Tablo 3.9. Bize öğretilen Divan edebiyatı metinlerinin dili ağırdır.....	40
Tablo 3.10. Divan edebiyatı, toplum yaşamını yansıtmamaktadır.....	41
Tablo 3.11. Divan edebiyatı metinleri ile günümüz yaşamı arasında bir bağlantı yoktur.....	42
Tablo 3.12. Divan edebiyatı, genç neslin zevk anlayışına hitap etmez.....	43
Tablo 3.13. Divan edebiyatı metinleri için ayrılan süreyi yetersiz buluyorum.....	44
Tablo 3.14. Derslerimizde, Divan edebiyatı şairlerinin yaşamları hakkında da bilgiler verilmektedir.....	45
Tablo 3.15. Divan edebiyatının zor anlaşılmasında şiire olan ilginin az olmasının etkisi vardır.....	46
Tablo 3.16. Divan edebiyatının anlaşılmasında kelime hazinemizin etkisi vardır.....	48
Tablo 3.17. Divan edebiyatı metinleri, kültür dünyama katkıda bulunmamıştır.....	49

KISALTMALAR

a.g.b.	: Adı geçen bölüm
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
b.	: Baskı
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
E	: Erkek
F	: Frekans
hızl.	: Hazırlayan
K	: Kız
Ktp.	: Kütüphanesi
N	: Öğrenci Sayısı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar arası
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler için İstatistik Programı).
T	: Toplam
TDK	: Türk Dil Kurumu Online Sözlük
vb.	: Ve benzeri
Yay.	: Yayınevi / Yayınları

ÖN SÖZ

Toplumsal hafızada yer alan kültüre ait birikimler dil ve dil verimleriyle kuşaktan kuşağa geçer. Bir toplumun kimliğini meydana getiren unsurlar, o toplumu oluşturan bireylerin müşterek bilinçle vücut verdiği kültürel şifrelerdir. Söz konusu şifreler toplumsal hafızalarda edebiyata ait ürünler aracılığıyla yaşar. Özetle dil ve edebiyat, içinden çıktığı toplumun kültürel şifrelerini içerisinde bulunduran, onları bir terkip şeklinde topluma sunmak kaydıyla yine toplumdaki bireylere birlikte yaşama irâdesi veren çok mühim sahalardır.

Bu anlamda bir toplumun ya da bir ulusun, hedeflerinin biçimlenmesinde ve gerçekleşmesinde yine kendisine ait eskiden gelen ilim, deneyim, marifet, kültür ve edebiyat gibi öğeleri esas alıp kullanması önemlidir. Öğrencilerin dille ilgili yeteneklerini geliştirmek ve onlarda dil bilinci kazandırmak için ahengi (vezin, kafiye, redif, asonans ve aliterasyon vb. uyumu) çok yüksek edebî ürünlerin ele alınması gerekir. Bu anlamda, Türk edebiyatı içinde bu hususlarıyla dikkat çeken divan edebiyatından en üst seviyede yararlanılmalıdır.

Divan edebiyatı dönemi eserleri, etkili inceleme yöntemi kullanılırsa ortaöğretimdeki öğrencilerin bilişsel-duyuşsal yeteneklerini geliştirir ve onlara nitelikli bir güzellik algısı kazandırır. Bundan da önemlisi, o dönemin duygu ve düşünce dünyasının belirlenmesi ve günümüze uyarlanarak öğrencilere doğru ifade edilmesi, geleceğe dair planlamalar ve stratejiler bağlamında önemlidir.

Ne var ki Tanzimat'tan sonra divan edebiyatı ve bu edebî dönemin özellikleri, farklı nedenlerden ötürü, etkisini yitirmekte ve öğrenciler bu dönemin lisanına, biçim hususiyetlerine ve anlatım şekillerine yabancılaşmaktadır. Bunun yanında aruz ölçüsü, nazım biçimleri ve edebî sanatların temeli üzerine inşâ edilen divan edebiyatı, öğretim ve anlaşılabilirlik konusunda zor bir alan durumundadır.

Bu çalışmada öğrencilerin belleğinde divan edebiyatıyla ilgili oluşan düşünceler belirlenmeye çalışılmıştır. Sorunların tespit edilmesi hususunda divan edebiyatının anlaşılması ile alakalı öngörüler üzerinden likert ölçeğine bağlı bir anket hazırlanmış ve bu anket divan edebiyatı öğrenimi görmüş ortaöğretim onuncu sınıf öğrencilerine uygulanarak bulgular derlenmiştir. Toplanan bulgular, SPSS yazılımında çözümlenerek bu verilerin frekans ayrımları ile yüzdelerle dilimleri belirlenmiştir.

İnceleme bitiminde elde edilen veriler ışığında da divan edebiyatının öğrencilerin gözünde olumsuz bir şekilde algılanmasında etkili olan en önemli hususun döneme ait dilin anlaşılmasındaki zorluklar olduğu ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın her aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Elif AYAN NİZAM'a, değerli hocam Doç. Dr. Yakup COŞTU'ya, bana her zaman destek olan eşim Saliha İPEK OCAK'a ve bu süreçte benim için moral kaynağı olan sevgili kızım Elif'e de teşekkürlerimi sunarım.

Ferhat OCAK

Mayıs 2019

GİRİŞ

1. Araştırmanın Temel Problemi

Divan edebiyatının öğretilmesiyle alâkalı olarak gelinen son aşama bugünlerde tartışılmakla beraber getirilebilecek çözüm önerileri de araştırılmaktadır. Bu anlamda liselerde (ortaöğretimlerde) hatta üniversitelerde verilen edebiyat eğitimi, yöntemi ve metodları şimdilerde sıkça sorgulanan konular arasındadır. Araştırmanın hareket noktası ve temel problemi de işte bu konular olmuştur.

Türk edebiyatının 14. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyıla kadar süren ve değişik şekillerde adlandırdığımız divan edebiyatı (klâsik Türk edebiyatı, eski Türk edebiyatı, İslâmî dönem Türk edebiyatı, İslâmî edebiyat, ümmet çağı Türk edebiyatı, yüksek zümre edebiyatı, saray edebiyatı, Osmanlı edebiyatı vs.) dönemindeki edebî tavır, üzerinden yaklaşık yüz elli yıl geçmesine karşın tartışmaların değişmez konusu olmuştur. Elbette bu edebî döneme olan ilgi artmakta ve bu dönemde vücuda getirilen eserler hakkında da birçok araştırma yapılmakta ve bu çalışmaları içeren yeni kaynak kitaplar yazılmaktadır. Ancak bu edebî dönem içerisinde ortaya konan eserlerin günümüzdeki öğrencilere hitap etmediği fikrinden hareketle söz konusu dönemin ortaöğretim düzeyinde öğrenim gören öğrencilere verilmemesi daha açık bir ifadeyle öğretilmemesi gerektiği düşüncesi, bugünlerde yoğun bir şekilde dile getirilmektedir. Ancak konunun bu denli tartışılıp gündemde tutulması da üzerinde düşünülmesi gereken diğer bir yöndür. İşte bu çalışma, söz konusu tartışmalara öğrenci gözünden katkı sağlayacaktır.

Konuya başka bir yönden yaklaşarak asıl anlatılmak istenenleri daha somut ve anlaşılır bir hâle getirmek isabetli olacaktır. Aşağıdaki sorular, bu bağlamda anlam kazanmaktadır:

- Sizce liselerde divan edebiyatı öğretilmeli midir?

Eğer öğretilmeliyse niçin öğretilmelidir?

- Divan edebiyatını öğrenmek öğrencilere bir fayda sağlar mı?

Ya da divan edebiyatını öğrenmenin ne gibi olumsuz yönleri olabilir?

- Divan edebiyatını öğrenmek kişide bir farklılık yaratır mı?

- Divan edebiyatı müfredatımızdan tamamen çıkarılmalı mıdır?

İşte bu sorular yeterince ve hakkınca tekrar tekrar cevaplanmadığı takdirde divan edebiyatı döneminde meydana getirilen eserlerin -özellikle de şiirlerin- öğretilip öğretilmemesiyle ilgili olumsuz değerlendirmeler ve yaklaşımlar her zaman olacaktır. Burada yapılması gereken diğer bir önemli nokta, bu alanda çalışan uzman kişilerin aşağıda belirtilen soruya yeniden bir açıklık getirip söz konusu önyargıların çoğunu ortadan kaldıracak değerlendirmelerde bulunabilmeleridir. Bu anlamda doğru ve hakkınca cevaplandırıldığında olumsuz değerlendirmelerin yine birçoğunu ortadan kaldıracak, sorunu özetleyen suâl ise şu olsa gerek:

- Divan edebiyatı nedir?

Bu soruya bilimsel ve tarafsız yaklaşıldığında hem divan edebiyatı hakkında yerleşen, geçerli nedeni ve isabetli bir gerekçesi olmayan yanlış değerlendirmeler hem de dönemin ürünlerini daha çok merak etmeye ve sevmeye engel teşkil edebilecek birçok husus ortadan kalkacaktır. Böyle olduğu zaman da divan edebiyatının öğretilmesinin gerekliliği konusunda ortaya konan ve genel anlamda toplumun gündeminde yer alan tartışmalar bitecek ve insanlar dönemin ürünlerinden daha fazla edebî zevk alabilmenin gayreti içerisine gireceklerdir. Kısaca bu edebî dönemin tam ve eksiksiz olarak açıklanıp ortaya konmasıyla diğer bir tartışma olan divan edebiyatının öğrencilere anlatılması, öğretilmesi gerekliliği noktasında aksi yönde yapılan ve zaman zaman gündemi meşgul eden olumsuz değerlendirmeler de etkisini kaybedecektir.

Divan edebiyatı dönemi ürünlerinin öğrenciler tarafından zor öğrenilmesinin ve anlaşılmasının nedeni olarak o dönem eserlerinde kullanılan *dil* gösterilir. Şüphesiz bu edebî dönemin ürünlerinde Arapça ve Farsçadan geçen kelimeler ve tamlamalar vardır. Ne var ki bundan hareketle divan edebiyatının anlaşılmasının çok zor; hatta daha da ileri gidilerek imkânsız olduğunu söylemek, hem bu edebî dönemde verilen eserlere hem de onların şâirlerine ve yazarlarına haksızlık olur. Ayrıca bu eserlerde Arapça ve Farsça unsurlar bulunmakla birlikte Türkçe unsurlar genellikle baskın biçimde yer almaktadır. Yine bu döneme ait öyle metinlerle karşılaşılır ki dil açısından sanki bugün kaleme alınmış hissini verecek derecede sâde ve Türkçe kelimelerle söylenip yazılmıştır. İsmail Hakkı Aksoyak, Divan edebiyatının dilini kısaca şöyle tanımlar: “Divan edebiyatının dili Arapça, Farsça ve Türkçe kelime ve terkiplerden oluşan Osmanlı Türkçesidir” (Aksoyak, 2009, s. 1-18).

Bu durumda öğrencilere ve toplumun diğer bireyelerine de bazı görevler düşmektedir. Aslında sorun büyük ve içinden çıkılmaz gözükmele birlikte kaynağı ve yöntemi açısından çözümü de bir o derecede ciddiyete ve titizliğe bağlıdır. Bu bağlamda öğrencilerin kelime hazinelerini zenginleştirip geliştirmek bir çözüm olabilir. Bu da hiç kuşkusuz çok sayıda ve değişik türde eser ve yayın okumaktan geçer. Kısaca kelime hazinesinin zenginliğinin okumakla doğru orantılı olduğu söylenebilir. Elbette ki burada tek çözüm okumak değildir; ama okumak en geçerli yol görünmektedir. Cemal Kurnaz'ın kendisiyle ilgili bir röportajda divan edebiyatının dili hakkında yapmış olduğu şu değerlendirme önemlidir: “Divan Edebiyatı'nın çok büyük bir ağırlığı var ve ben onu Türkçenin gürül gürül aktığı bir büyük nehir gibi görüyorum. Türkçe orada işlenmiş, orada geliştirilmiş, orada en mükemmel şekilde ifadesini bulmuş. Bir an için Divan Edebiyatı'na ait bütün eserleri yakmış olsak, hafızamızdan silmiş olsak elimizde çok cılız, çok zayıf bir edebiyat kalır” (Aydemir ve Sarışen, 2018, s. 36). Yine Cemal Kurnaz, kendisiyle yapılan “Divan şiirine içeriden bakmak” adlı röportajda divan şiirinin dili ile ilgili şunları söyler: Divan şiirine içeriden bakmak, o kelimelerle, kavramlarla onların kullanışlarıyla yüzleşmek, karşılaşmak; arka planlarını öğrenmek, sormak, soruşturmak ve kaynaklara gitmek Divan şiirini tanımamıza çok yardımcı oldu, çok öğretici oldu (Aydemir ve Sarışen, 2018, s. 37).

Bununla birlikte araştırma yapmak, incelemek, gezmek hatta dinlemek gibi daha birçok etkinlik de kelime hazinesinin zenginleşip gelişmesine katkıda bulunacaktır. Şüphesiz zengin kelime hazinesi, kişinin sadece anlama ve yorumlama kabiliyetini geliştirmekle kalmaz; onun hayatı anlama ve anlamlandırma sürecine de yardımcı olur. Örneğin herkes aynı şeye bakar; ama biri diğerlerinin hiç de görmediği ya da göremediği farklı şeyler görür. İşte bu kişiye özgü bir farklılıktır ve bu durumu ona kazandıran, bazen zengin bir kelime hazinesi ve bu hazine sayesinde edindiği farklı açılardan da bakabilme, anlayabilme ve yorumlayabilme yetisidir. Ayrıca edinilen zengin kelime hazinesiyle divan edebiyatı dönemi eserlerini doğru bir şekilde anlayıp yorumlamak ve onlardan edebî zevk almak da mümkün olabilir. Bu, sosyal hayatta farklı açılardan bakmayı öğretir. Bu öğretisi, söz konusu edebî dönemle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olanlar için ayrı bir kazanım olarak görülebilir. Yine bütün bunları sağlayan önemli etken, şiirin gizemli dünyası ve gücüdür.

Divan edebiyatı dönemi eserlerini anlamak ve yorumlamak için hiçbir çaba göstermeyen kişiler, bu edebî dönemi haksız ve mesnetsiz bir şekilde *soyut* bir edebî dönem olarak nitelendirmektedirler. Daha da ileriye giden bu kişiler, bu dönemi toplumla, toplum yaşamıyla, toplumun kendisiyle hiçbir ilgisinin olmadığı şeklinde suçlayarak ayrı bir yanılsa da düşerler. Bütün bir dönemi sadece “*Sanat kaygısından öte bir şey değildir.*” şeklinde küçümsemeye çalışırlar. Halbuki gerçek olan, hiç de onların dediği gibi değildir. Bu döneme ait edebî metinler incelendiğinde ise bu değerlendirmenin ne kadar yanlış ve tutarsız olduğu da görülecektir. Özetle divan edebiyatı metinleri yeterince anlaşılıp yorumlandığında soyut olanla somut olanın bir arada verilmekle beraber yine soyut gibi gözükten ifadelerin de Ahmed Paşa'nın aşağıdaki beyitinde olduğu gibi, somutlaştırılarak ifade edildiği görülecektir:

“Hüsn deryâsında canlar mevc urur mâhî gibi

Her taraftan ağ atar bu kâkül-i pîçân ana” (Tarlan, 1966, s. 42).

Beyitte şâir, canları güzellik denizindeki balıklara; sevgilinin büküm büküm kâkülünü de ağa benzetmiştir. Şâir, canını denizdeki balığa, sevgilinin saçını da ağa benzeterek sevgilisiyle aralarındaki hâli, gündelik hayatta rastlanabilecek bir av tekniğiyle anlatmaktadır.

Günümüzde divan edebiyatına hiçbir şekilde ilgi duymayıp alâka göstermeyen insanlar bile bu edebî dönem hakkında bilinçsizce, olumsuz ve küçümseyen bir tavırla değerlendirmelerde bulunabilmektedirler. Daha da ileri giderek öğrencilik yıllarından akıllarında kalan yalan yanlış bazı aruz kalıplarını gündeme getirerek bu dönemle alay etmeye çalışırlar. Onların alaycı bir tavırla bu dönemi küçümsemeleri, elbette divan edebiyatını hak ettiği yerden indirmez. Divan edebiyatı dönemi şiirlerinde kullanılan ve ahengi sağlayan en önemli etken, *aruz* ölçüsüdür. Şüphesiz aruz, âhengi sağlayan unsurlardan sadece biridir. Dolayısıyla divan edebiyatını sadece aruzdan ibaret sayanlar, bu konuda da geçerli olacak hiçbir şey söylemediklerinin farkında bile değildirler. Öyleyse bu konuda geçerli ve tutarlı bir şey söylenecekse; bu edebî dönemlerde verilen şiirlerin ahenk unsurlarından biri olan aruzun, iyi öğrenilip şiirler üzerinde doğru tatbik edildiğinde çok da güzel bir ahenk unsuru olduğu vurgulanmalıdır.

Divan edebiyatı döneminde ortaya konulan edebî eserlerde (metinlerde) en çok işlenen tema hiç şüphesiz *aşk* temasıdır. Buradan hareketle öğrencilerin bu edebî dönemin şiirlerine başka bir ifade ile zevklerine kayıtsız kalması düşünülemez. Çünkü aşk

teması yani güzele, kutsal olana duyulan sevgi ile öğrencilerin gönül köprüsü arasında güçlü bir bağ olsa gerek. Bu anlamda gençlerin gönle hitap eden hem de bunu hiçbir karşılık beklemeden yapan bu dönemin şâir ve şiiirlerine bigâne kalması mümkün değildir. Çünkü aşk öyle bir duygudur ki sonunda kavuşma olmasa da duyguların en yücesidir. Fuzûlî de aşk duygusunu kendi gönül penceresinden ne kadar da güzel anlatmıştır:

“Bende Mecnun’dan füzûn âşıklık isti’dâdı var

Âşık-ı sâdik menem Mecnûn’un ancak adı var” (Tarlan, 1976, s. 48).

Beyitinde şâir, kendisinde olan âşık olma eğiliminin Mecnun’dan daha fazla olduğunu bu anlamda gerçek âşığın da yine kendisinin olacağını söylemekle birlikte Mecnûn adının sadece sözde kaldığını anlatmaktadır.

Divan edebiyatını -sınırları vardır- bütünüyle *sosyal yaşamdan* (toplum yaşamından) uzak bir edebiyat olarak görmek ve onu bu şekilde değerlendirip teşhir etmeye çalışmak da yanlıştır. Güzel sanatların bir dalı olan ve temelde insanı konu edinen edebiyatın başlı başına insan yaşamından başka bir ifade ile toplumsal yaşamdan ayrı ve uzak olması kesinlikle mümkün değildir. Her şeyden önce edebiyat dediğimiz faaliyet, güzel sanatların bir dalıdır ve doğası -insanların geneline ya da daha fazla sayıda insana hitap etmesi- gereği belki de içlerinde en mühim olanıdır. Divan edebiyatı dönemi şâirleri, şiiirlerinde toplumsal hayatı olabildiğince yansıtmaya çalışmışlardır. Bu şâirler, toplumdaki uzakta duran başka bir ifade ile toplumla arasına mesâfe koyan insanlar değildir. Böyle olduğu için de bu edebî dönemde meydana getirilen metinlerde devrin toplumsal yaşamı ile ilgili bazı anlatımlara ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla divan edebiyatını insan yaşamından daha genel bir ifade ile toplum yaşamından ayrı olarak göstermek abestir. Bu nedenle herşeyden önce insanı ve onun yaşamını konu edinip işleyen edebiyat sanatının buradan hareketle de divan edebiyatı döneminde ortaya konulan her türlü edebiyat eserinin toplumsal yaşamdan izler taşıması kaçınılmazdır. Özetle toplum içinde yaşayan sıradan insanın yaşadığı ya da yaşayabileceği her türlü olay veya olguyu kendisine konu edinerek işlemekten geri durmayan bir edebî devrin toplum yaşamından çok ayrı ve uzak olduğunu ifade etmek düşündürücü olması yanında bir o kadar da yanlıştır. Cemal Kurnaz, kendisiyle yapılan “*Divan şiiirine içeriden bakmak*” adlı röportajda divan edebiyatında sosyal yaşamla ilgili şunları söyler: “Divan şiiirinde sosyal hayat diye bir şey benim çok önemsedğim konulardan birisiydi. Çünkü bizim gençliğimizde

Divan Edebiyatı halktan kopuktur, halkla ilişkisi yoktur, diye öğretmişlerdi. Oysaki böyle olmadığını görüyorduk” (Aydemir ve Sarışen, 2018, s. 37).

Divan edebiyatı dönemi metinleri üzerine yapılan güncel değerlendirmelerden biri de bu dönem içerisine verilen edebî metinlerde *halk kültürünün* ve bu kültüre ait unsurların (atasözleri, deyimler gibi) yer almadığı şeklindeki ifadelerdir. Divan edebiyatı üzerine yapılan bu iddia da ne yazık ki yanlıştır. Çünkü bu dönemde şiir yazan şâirlerin çoğunun aynı zamanda farklı meslekleri olduğu ve bu meslekleri de toplum yaşamı yani gündelik yaşam içerisinde icra ettikleri için onların halk kültüründen uzak olmaları düşünülemez. Bu konuyla ilgili Hayâlî Bey’in bir beyitine bakılacak olursa;

“Güldürmez âdemi dehr akıtmayınca göz yaş

Oğlana süt verilmez ağlamayınca kardaş” (Kurnaz, 1996, s. 46).

Beyitte şâir, hayatta gülebilmek ve mutlu olabilmek için; eziyet çekmek, gözyaşı akıtmak gerektiğini “Ağlamayan çocuğa meme vermezler.” atasözüyle dile getirmektedir.

Divan edebiyatı *beslendiği kaynaklar* bakımından da zengindir. Bu edebiyata ve bu edebiyata vücut veren şâirlere ilhâm veren kaynak ya da durumlar, dinî içerikli olmakla birlikte; farklı içerikte (sosyal, siyâsî vb.) olan ama toplum yaşamında etkin diğer olay ve olgulardır. Yine bu edebî dönemin, içerisinden çıktığı toplumdan uzak olmamasında ve ondan izler taşımasında divan edebiyatını besleyen bu kaynakların da rolü vardır.

Özetle;

- Divan edebiyatı metinlerinin dilinin zor anlaşılır olması,
- Divan edebiyatının soyut bir edebî dönem olması,
- Divan edebiyatının sadece aruzdan ibaret olması,
- Divan edebiyatında önemli bir tema olmaması,
- Divan edebiyatının toplum yaşamından uzak olması,
- Divan edebiyatının halk kültüründen ayrı olması,
- Divan edebiyatının yeterince zevk vermemesi vb. tamamen yanlış ve mesnetsiz sebepler öne sürülerek bu edebî dönemin ortaöğretimde öğretilmemesi gerektiği gibi bir düşüncenin de en az bu mesnetsiz iddialar kadar yanlış olduğu akıldan çıkarılmamalı ve öğrencilerin, gençlerin bu edebî dönemden en üst düzeyde faydalanmaları esas olmalıdır.

Bu anlamda yapılan bu çalışma, divan edebiyatının öğrenci gözüyle değerlendirilmesi bakımından önemlidir. Çünkü onların değerlendirmeleri konu ile ilgili yapılacak çalışmalar için yol göstericidir. Burada amaç öğrencilerin divan edebiyatını anlayıp zevk almalarıdır.

2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Türk edebiyatı tarihinin en mühim devirlerinden bir tanesi de divan edebiyatıdır. Divan edebiyatı eğitimi ile ilgili varılan nihâî hâl günümüzde sıkça tartışılmakta ve getirilebilecek çözüm önerileri araştırılıp irdelenmektedir.

Liselerde (ortaöğretimlerde) verilen edebiyat öğretimi ve bu öğretim sırasında kullanılan yöntem ve metodlar günümüzde çok sık sorgulanan, tartışılan konulardandır. İşte bu araştırmanın önemi de buradan kaynaklanmaktadır.

“Ortaöğretim Öğrencilerinin Divan Edebiyatına Bakışı: Çorum İl Merkezi Örneği” başlıklı incelemede amaç; öğrencilerin belleğinde divan edebiyatı hususunda yerleşen yanlış düşüncelerin tespiti ve bunlara getirilen bazı çözüm önerileri olmuştur.

İnceleme bitiminde ise elde edilen veriler ışığında divan edebiyatının öğrencilerin gözünde olumsuz şekilde algılanmasındaki hususlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

3. Divan Edebiyatı (XIV – XIX. Yüzyıl)

Türk edebiyatı tarihinin en mühim devirlerinden biri de divan edebiyatıdır. 600 yıl süresince Türk edebiyatına damga vuran divan edebiyatıyla ilgili ortaya konulmuş ayrı tanımlar mevcuttur. XIII. yüzyıl sonlarından, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar varlığını sürdürmüş olan bu edebiyat, nazari ve estetik esaslarını İslam kültüründen almış ve Fars edebiyatının tesiriyle şekillenip sanat gâtesinin hâkim olduğu, Arapça-Farsça kelimelerin geniş ölçüde yer aldığı bir dille varlığını altı asır sürdürmüş bir edebiyat geleneğidir (Akün, 1994, s. 389).

Divan edebiyatı, Türk edebiyatında Batı edebiyatının etkili olmasıyla birlikte başlangıçta bu yeni edebiyattan ayrı tutmak düşüncesiyle “edebiyât-ı cedîde” karşıtı olmak üzere ona “edebiyât-ı kadîme” ve “şi’r-i kudemâ”, denmiştir. Sonraları “havas edebiyatı, saray veya enderun edebiyatı, skolastik edebiyat, ümmet çağı edebiyatı, Osmanlı edebiyatı, yüksek zümre edebiyatı” (Akün, 1994, s. 389) gibi isimler verilmiştir.

Divan edebiyatı ile ilgili pek çok çalışma sahibi olan İskender Pala ise divan edebiyatını şu şekilde açıklamaktadır: “Türklerin Müslümanlığı kabul etmelerinden sonra İslam medeniyetinin bilim, inanç ve kuralları etkisinde ortaya koydukları edebiyat

türüdür. Divan edebiyatı adıyla anılmış ve yaygınlaşmıştır. Bunun nedeni şairlerin manzumelerini topladıkları eserlere Divan denilmesidir” (Pala, 2004, s. 337).

Farklı kaynaklarda divan edebiyatı için yapılmış tanımların birbirlerine uzak olmadığı görülmektedir. Divan edebiyatı döneminin İslam dini ile dil bağlamında Arapça ve Farsçanın tesirinde gelişip ilerlediği ifade edilebilir. Bundan dolayı divan edebiyatını bilmek ve anlamak için az da olsa Arapça ve Farsça kelimeler ile bu dillerle ilgili bazı dil hususiyetlerini bilmek gerekir.

Divan şiiri deyince akla aruz vezni gelir. Aruz, divan şiirinin ayrılmaz bir parçasıdır. İslam edebiyatının ayrılmaz bir unsuru olan aruz, onun ifade ve lügatine yön vermiş, ona hükmetmiş, rakipsiz bir vezindir. Türk şiiri İslâmî edebiyatla tanışınca, vezinle temasa gelmiş, asırlarca onun tesiri altında yürümüştür. Klasik Türk şiiri sesini aruzdan almış, mûsikisini hep onun içinde aramıştır. Türk edebiyatı, Arap edebiyatının malı olan aruzu İran şiirindeki işlenmiş ve farklılaşmış şekliyle kabul etmiş, onun bahirleri arasından zamanla kendine göre bir seçme yapmıştır (Akün, 1994, s. 400).

Divan edebiyatı “aşk” konusu üzerine kurulmuştur. Merkezde sadece o vardır. Aşk konusu aradan kaldırılacak olsa hemen hemen bütün divanlar boşalır; geriye kaside, terci‘ ve terkiib-bendlerle tarih manzumelerinden ibaret küçük bir yekün kalır (Akün, 1994, s. 414).

Divan şiirinin imaj sistemi, üzerinde durulması gereken bir diğer önemli husustur. Ömer Faruk Akün, divan şiirinin imaj sistemi ve diğer unsurlar hakkında şunları söyler:

Divan şiirinin imaj sistemi yanında Kur’ân-ı Kerîm, hadis, kelâm, İslâm tarihi, İran mitolojisi ve astronomi de dâhil olmak üzere Ortaçağ ilimlerine ait bilgilerle donanmış bir kültür ve beraberinde mazmunlarda bunlara ait telmihlerin anahtarlarını da getirir. Ayrıca eski Osmanlı toplumunu günlük hayatı ile bunun içinde kıyafetten kullanılan eşyaya, çeşitli sosyal görüntü, âdet ve inançlarına kadar tanımış olmak, geçmiş yaşayıştan birçok akisler getiren bu mazmunlarda çok şeyi sezmede yardımcı olacaktır. Hayattan uzak bulunduğu, kapılarını gerçek hayata kapamış olduğu sanılan yahut böyle bir iddia ile tanıtılmaya çalışılan divan şiirinin tabanında nasıl bir sosyal hayatın bulunduğu, özellikle mazmunların ondan nasıl akisler taşıdığı ancak böyle bir hazırlıkla anlaşılabilir. Mazmunlar etrafında yapılan ciddi her yeni araştırma ile divan şiirinin farkedilmemiş yahut hiç görül-

mek istenmemiş bu cephesi artık kendini göstermeye başlamıştır (Akün, 1994, s. 424).

Divan şiirinde mazmunlar ve imajlar, bu dönem şiirinin yapısında bulunan temel unsurlardır. Dolayısıyla bu şiirleri anlayabilmek ve yorumlayabilmek için mazmun ve imaj sistemini bilmek gerekir. Mazmun ve sabit imajların ortak ve aynı olmasına rağmen şahsiyet sahibi olmuş her şair de bunları işleyiş ve ifadelendirişte birbirlerinden farklıdır. Kullandıkları malzeme birbirinin aynı olduğu hâlde ne Bâkî ne Fuzûlî ne Nef'î ne Nedîm ne Şeyh Gâlib birbirlerinin aynıdır (Akün, 1994, s. 424).

Tanzimat sonrası divan edebiyatının aleyhinde çıkan düşünceler, kendisine edebî çevrelerde ve toplumsal yaşamda yer bulmaya başlar. Bu durumun sonucu olarak en nihayetinde 1 Kasım 1928'de Latin alfabesine dayalı yeni Türk alfabesi kabul edilerek Osmanlı Dönemi Türkçesi genel anlamda geçmişteki kitapların sayfalarına bırakılmış olur. Bu durum harf devrimiyle beraber dilde sadeleşme çalışmasının da başlatılmasına kadar giderek Türkçedeki Arapça, Farsça tamlama ve sözcükler dilden çıkarılır. Bu durum Osmanlı Dönemi Türkçesine yabancılaşmayı da beraberinde getirir. Bu yabancılaşma doğal olarak divan edebiyatını anlama ve yorumlama noktasında gelecek nesiller için bazı zorluklar da getirecektir.

Bir başka konu da Türk edebiyatının oluşumunda yer alan diğer devirlerin içselleştirilmesine karşın divan edebiyatına değişik sebeplerden ötürü her zaman yabancı gözle bakılmasıdır: “Divan edebiyatının her büyük sanat geleneği gibi, tarafsız ve objektif bir bakış açısıyla ele alınması şarttır. İdeolojilerin etkisinde kalan bazı yazarların, Osmanlıya ait her şeye olumsuz yaklaşımlarından tabiatıyla Divan edebiyatı da nasibini almış ve bu döneme yabancı gözüyle yaklaşmıştır” (Bilkan, 2006, s. 142-153).

Divan edebiyatına yapılan olumsuz değerlendirmelere rağmen Türk edebiyatının bu döneminde edebî anlamda çok büyük ve kalıcı eserlerin meydana getirildiği de bir gerçektir. “İslam medeniyetinin etkisi altında uzun tecrübe ve birikimler sonucunda toplumun içinden çıkan ve onun bedî zevkini oluşturan divan edebiyatında, ölümsüz eserler oluşturulmuştur” (Pala, 2004b, s. 637). Divan edebiyatı döneminde meydana getirilen eserler, şiir sanatı açısından çok güçlüdür.

Daha sonraki yıllarda divan edebiyatı üzerine yapılan tartışmalar da yine aleyhte olmuştur. “Yeni edebiyatçılar tenkid, değerlendirme ve tartışmalarında, Batı edebiyatının kendilerine sunduğu yeni türleri, şekil ve muhteva açısından, divan şiirine hücumla-

rında hareket noktası olarak almışlardır” (Erbay, 2001, s. 457). Sonuçta yenileşme (modernleşme) hareketiyle beraber alışılmış yapıdaki değerlerin ve divan edebiyatının yerini batı kültürü ve edebiyatı almaya başlamıştır.

Divan edebiyatı dönemi eserlerine karşı bir yabancılaşmanın da giderek arttığı Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri tarafından zaman zaman da olsa dile getirilen ayrı bir tartışma konusudur. Burada sadece öğrencilerin mi yoksa doğrudan ilgili öğretmenlerden de bu dönem edebiyatına yabancılaşmaların olduğu ya da olabileceği ve oran olarak söz konusu durumun öğretmenler açısından nerelerde olduğu üzerinde durup düşünülmesi gereken diğer bir husustur. “Modern dünya ve eskiye karşı oluşan olumsuz bakış açısı, toplumda özellikle genç nesiller arasında yanlış bir algı oluşturmaktadır. Halbuki gelişmiş toplumlar geçmiş tecrübelerini modern çağa uyarlayarak güncellemektedirler. Bu nedenle eski edebiyatın öğretiminde kültür ve dil olarak farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Öğretmenler ve öğrenciler Divan edebiyatını anlama ve ondan faydalanma yöntemlerini bilemediklerinden bu edebiyata karşı yabancılaşmaktadırlar” (Mengi, 2006, s. 17). Oysa, ses ve mûsikî yönünden sağlam bir yapıya sahip divan şiiri, Türk edebiyatı dersinde öğrencilerin dinleyebilme yeteneğinin ilerlemesinde ve onlarda estetik duygusunun yaratılmasında mühim bir araçtır.

Divan edebiyatı hakkında yukarıda verilen açıklamalar, söz konusu edebî dönemin daha iyi anlaşılıp değerlendirilmesinde önemlidir. Yine burada bu dönem hakkında yapılan değerlendirmeler öğretim anlamında da göz önünde bulundurulması gereken önemli hususlardır. Bu anlamda divan edebiyatını anlatmaya başlamadan önce onu doğru anlamak gerekir. Divan edebiyatı öğretimi konusunda da aynı hassasiyet gösterilmelidir. Burada Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerine çok önemli bir görev düşmektedir. O da bu edebî dönem üzerinde dururken öğrencilere bu edebiyatın ürünlerini nasıl daha çok sevdirebilirim ve onların ilgisini bu dönem şiirlerine nasıl kanalize edebilirim olmalıdır. Bu hedeflere ulaşıldığı takdirde divan edebiyatı öğretimi anlamında arzu edilen seviyelere ulaşılabilecektir. Şüphesiz ki burada amaç; söz konusu döneme ait eserlerin zevk alınarak okunması, yorumlanması ve değerlendirilmesidir. Öyleyse divan edebiyatı eğitimi -öğretimi- üzerine odaklanılmalı ve bu edebî dönemle ilgili ister lehte isterse de aleyhte yapılan sığ tartışmalar içinde vakit kaybedilmemelidir. Çünkü burada amaç öğrencilerin bu edebî dönemden her anlamda en üst seviyede istifade etmeleri ve bu dönem eserlerini edebî zevk alarak okumaları olmalıdır. İşte öğrencilerde bu duygu ve

düşünce oluştuğunda yapılan özverili çalışmaların da sonuç verdiğiine şahit olunacaktır. Bu durum divan edebiyatı öğretimi anlamında da yeni fikirlerin ortaya çıkmasına vesile olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ HUSUSLAR

1.1. Yöntem

Öncelikle konuyla ilgili yapılan çalışmalar ve kaynaklar gözden geçirilmiş akabinde sorunlar belirlenerek tasnif edilmiştir. Daha sonra divan edebiyatının öğrenciler tarafından algılanmasıyla ilgili varsayımlardan hareketle likert ölçeğini¹ esas alan bir anket hazırlanarak uygulamaya hazır hâle getirilmiştir. Öğrencilere söz konusu varsayımlarla ilgili düşünceleri sorulan bu araştırma nicel bir çalışmadır.

Sorunların belirlenmesi sırasında konuyla ilgili kaynaklar taranmakla birlikte, anket yapılacak okul türlerine gidilerek oralarda görev yapan Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleriyle de ayrı ayrı görüşülmüştür. Bununla birlikte ayrıca danışman hoca başta olmak üzere konu ve araştırma yöntemiyle ilgili üniversitede bulunan bazı hocalarla da görüşme imkânı olmuştur.

Anket uygulaması ile ilgili sorular hazırlanırken önce ana hususlar belirlenmiş daha sonra ise bu hususlarla ilgili sorular hazırlanmıştır. Sorunlarla ilgili sorular hazırlanırken göz önünde bulundurulmuş ana hususlar şu şekilde sıralanabilir:

- Müfredatla ilgili sorunlar
- Dersle ilgili sorunlar
- Materyallerle ilgili sorunlar
- Ortamla ilgili sorunlar
- Öğretmenlerle ilgili sorunlar
- Öğrencilerle ilgili sorunlar

Bütün bu çalışmalar esnasında ortaya çıkan sorunlar tasnif edilerek yöntem bilim alanında yaygın olarak kullanılan ve bir veri toplama yöntemi olan likert ölçeğine dayalı bir anket hazırlanmıştır. Anket uygulaması üzerinde öğrencilerden sırasıyla erkek ve kız öğrenci bölümü ile okul türleri bölümünün işaretlenmesi daha sonra ise soruların yanıtlanması istenmiştir.

¹ Likert Ölçeği: Yöntem Bilim alanında kullanılan bir terim. Bir veri toplama yöntemi. Likert ölçeği, birden çok Likert-tipi sorunun bir araya getirilerek kullanıldığı ölçekleri ifade eder. Tek bir araştırma problemini cevaplandırmak amacıyla iki veya daha fazla Likert tipi soru oluşturmak ve analiz aşamasında bu soruların ortalama (birleştirilmiş) değerlerini kullanmak şeklinde tanımlanmıştır (Kilmen, 2015, s. 17).

1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

1.2.1. Araştırmanın Evreni

“Ortaöğretim Öğrencilerinin Divan Edebiyatına Bakışı: Çorum İl Merkezi Örneği” başlıklı araştırmanın evreni genel anlamda Türkiye’dir. Ama bu araştırmayı ülkenin geneline uygulamak zor olduğu için araştırmanın evreni daha da küçültülerek Çorum il merkezi esas alınmıştır.

Araştırmaya katılanlar, Çorum il merkezinde ortaöğretim onuncu sınıfta öğrenim gören ve lise seviyesinde divan edebiyatı eğitimi alan öğrencilerdir. Çünkü ünitelendirilmiş yıllık ders plânında Türk edebiyatı dersinin divan edebiyatı başlıklı konusu sadece ortaöğretim onuncu sınıfta öğrenim gören öğrencilere yönelik olarak plânlanmıştır. Bu nedenle araştırmada anket, ortaöğretim onuncu sınıfta öğrenim gören öğrencilere uygulanmıştır.

Ortaöğretimde Türk edebiyatı dersinin “XIV. Yüzyıldan XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Osmanlı Edebiyatı” başlığı altında ünitelendirilen bölüm yani divan edebiyatı, yalnızca onuncu sınıflarda öğretilmekle birlikte ünitelendirilmiş yıllık planda şubat ve mart ayları içerisinde toplam beş hafta süreyle işlenmektedir.

Öğrencilere yönelik sorunlar ve bu sorunlarla ilgili anket uygulamasına konu olabilecek sorular hazırlanırken de araştırmanın kapsamını ünitelendirilmiş yıllık ders planı ve ders kitaplarındaki ifadesiyle divan edebiyatı oluşturmuştur.

Üzerinde çalışılan ve bir anlamda araştırma konusu olan divan edebiyatının, ortaöğretim Türk edebiyatı onuncu sınıf ders kitabında birebir yer alma ve işlenme şekli incelemenin ekler bölümünde verildi. Burada ise ilgili bölümün söz konusu ders kitabında yer alış ve işlenişine ilişkin bazı açıklamalarda bulunulacaktır:

Divan edebiyatı konusu, ortaöğretim Türk edebiyatı onuncu sınıf ders kitabında “XIV. Yüzyıldan XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Osmanlı Edebiyatı” başlığı altında yer almakta ve işlenmektedir. Bu ana başlıktan hemen sonra ise ilgili bölümün sonuna kadar tek başlık olarak “Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)” şeklinde bir ara başlık ve hemen altında da “Divan Şiiri” başlığı gelmektedir.

İşte ders kitabında divan edebiyatı konusunun yer aldığı bölümde bulunan bu başlıklar, içerik konusunda bazı ön bilgiler de vermektedir. Meselâ; “Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)” şeklindeki başlıktan divan edebiyatına ilişkin verilecek metinlerin nesir değil de nazım türünden metinler olduğu kolayca anlaşılabilir.

Ders kitabında divan edebiyatı konusunun işlenişiyle ilgili açıklamalara dönülecek olursa; “Divan Şiiri” başlığı altında öğrencilere örnek metinler anlamında gösterilecek metin türleri ise sırasıyla “gazel, murabba, kaside, rubai, tuyuğ, şarkı ve terkibi-bent”tir. Yine bu nazım şekillerinden (biçimlerinden) her biri için de bir örnek metin seçilerek ders kitabına alınmıştır. Yukarıda bahsedilen nazım şekillerine ait örnek metinlerden sonra ise öğrencilerin ünitelendirilmiş yıllık plânda toplam beş hafta süren bu konuyla ilgili öğrendikleri ya da eksik kaldıkları yönleri hem kendilerinin hem de öğretmenlerin görmesi anlamında da “Değerlendirme” adı altında bazı sorular yer almıştır.

“Divan şiiri” başlığı altında gazelle başlayan ve yukarıda belirtilen diğer nazım şekilleriyle ilgili örnek metinlerle devam eden bu edebî şekillerin her birinin işlenişi sırasında kullanılan yöntem de aynıdır. Örneğin bir gazel, önce aslına uygun bir şekilde latinize edilmiş daha sonra ise günümüz Türkçesiyle dilin söz dizimi kurallarına uygun cümleler şeklinde aslına bağlı kalmak kaydıyla anlamlandırılmıştır. Şiirin günümüz Türkçesiyle açıklanmasının ardından da şiirle ilgili içsel ya da yapısal özellikleri barındıran sorularla şiirin daha iyi anlaşılması ve incelenmesi hatta değişik açılardan yorumlanması sağlanmaya çalışılmıştır. Gazel için izlenen yol, diğer nazım şekillerinden verilen örnek şiirleri incelerken de izlenmiştir.

Ayrıca araştırmanın ekler bölümünde “Ek-4: Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)” başlığı altında verilen kısım mümkün olduğunca aslına bağlı kalmak kaydıyla ortaöğretim Türk edebiyatı onuncu sınıf ders kitabından alınmıştır. Bu bölüm oluşturulurken sadece öğrencilerin kullanmış oldukları ders kitabı esas alınmış olup bunun dışında kalan ve hâlihazırda da okullarda kullanılmayan başka ders kitaplarından faydalanma ya da alıntı yapma gibi farklı bir çalışma içerisine girilmemiştir. Bu anlamda divan edebiyatının işleniş tarzıyla ilgili olarak merak edilen hususlar için bu bölüme bakılabilir.

1.2.2. Örneklem

“Ortaöğretim Öğrencilerinin Divan Edebiyatına Bakışı: Çorum İl Merkezi Örneği” başlıklı araştırmada; örneklemin nasıl ve hangi ölçütlerle belirlendiği, konusu üzerinde durulması gereken diğer bir önemli husustur. Burada öncelikle örneklem seçimi yapılırken rastgele bir seçme faaliyeti değil de daha planlı bir çalışma ortaya konularak araştırmanın güvenilirliğine ve geçerliğini sağlayacak en doğru örneklemin belirlenmesi yoluna gidilmiştir. Yine çalışmada örneklemin nasıl, ne şekilde ve hangi ölçütlere dayanılarak yapıldığına dâir aşağıda yapılacak açıklamalar örneklem belirleme konusunu aydınlatma anlamında yeterli olacaktır.

Araştırmanın geçerliği ve tarafsızlığı açısından da “Anket uygulaması sırasında” yapılan çalışmalar plânlı olmayıp deneklerin anketten ve anketle ilgili içerikten uygulama anında haberdâr oldukları çalışmalardır. Bu anlamda ortaya çıkan bu nicel veriler de tamamen araştırmanın doğal sonuçlarıdır. Ayrıca anket uygulama çalışmasından önce “Erkek ve kız öğrencilerin sayısının oranı ne olmalıdır?” şeklinde bir düşünce de olmamıştır.

Araştırma başlamadan önce Çorum il merkezinde bulunan okullara göre okul türleri tasnif edilmiştir. Daha sonra ise okul türlerine bakılarak hangi okullarda çalışma yapılacağı belirlenmiştir. Belirlenen bu okullar da yine kendi içinde sınıflandırılarak ekler bölümünde verilmiştir.

Yapılan tasnife göre ildeki okullar içerisinde Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi kendi türlerinde birer okuldur. Diğer okul türlerine göre en fazla öğrenim görülenler ise Anadolu Lisesi ile Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi türündedir.

Ayrıca araştırmaya katılan deneklerin okul türlerine göre katılım sayılarına baktığında Anadolu Lisesi birinci, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ikinci, İmam-Hatip Lisesi üçüncü, Fen Lisesi dördüncü ve Sosyal Bilimler Lisesi ise beşinci sırada yer almaktadır. Yine “Anket uygulaması sırasında” çalışmanın yapılacağı şubeler özellikle seçilmeyip okulda görevli olan müdür yardımcılarını ile kısa bir ön görüşmeden sonra müsaitlik açısından uygun olan herhangi bir şubede bu uygulama yapılmıştır.

Bununla beraber, aşağıda tablo şeklinde belirtilen ve Çorum İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan ortaöğretim kurumlarında sadece onuncu sınıfta öğrenim gören öğrenci sayıları ise ilgili makamın resmî kayıtlarına göre çıkarılmıştır. Bu kayıtlar 2016-

2017 eğitim ve öğretim yılını kapsamaktadır. Söz konusu resmî kayıtlarda yer alan kurumlarla ilgili bilgilerin tasnifi ise şu şekilde yapılabilir:

Tablo 1.1 Çorum İl Merkezinde Ortaöğretimde ve Farklı Okul Türlerinin Onuncu Sınıflarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Dağılımı

Bağlı Bulunan	Okul Türü	Öğrenci Sayısı
Genel Müdürlük		
Ortaöğretim Genel Müdürlüğü	Anadolu Lisesi	2030
	Fen Lisesi	
	Sosyal Bilimler Lisesi	
Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü	Mesleki ve Teknik	980
	Anadolu Lisesi	
Din Eğitimi ve Öğretimi Genel Müdürlüğü	İmam-Hatip Lisesi	740
	Toplam	3750

Araştırma sırasında anket uygulaması yapılan araştırmadaki örneklem verileri şu şekilde gerçekleşmiştir:

Tablo 1.2 Örneklem: Okul türleri ve anket uygulamasına katılan öğrenci sayıları.

Bağlı Bulunan	Okul Türü	Öğrenci Sayısı
Genel Müdürlük		
Ortaöğretim Genel Müdürlüğü	Anadolu Lisesi	95
	Fen Lisesi	31
	Sosyal Bilimler Lisesi	26
Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü	Mesleki ve Teknik	77
	Anadolu Lisesi	
Din Eğitimi ve Öğretimi Genel Müdürlüğü	İmam-Hatip Lisesi	64
	Toplam	293

Yukarıda verilen tablolara bakılarak resmî kayıtlardaki verilere dayalı bilgilerle örneklem olarak seçilen oranlar kolayca mukayese edilebilir.

1.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

1.3.1. Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması sırasında 15 sorudan oluşan bir anket çalışması geliştirilerek 293 öğrenciye uygulanmıştır. Anket oluşturulmaya başlanmadan önce konuyla ilgili kaynaklar titizlikle incelenmiş ve uzman kişilerin düşüncelerine başvurulmuştur. Anket oluşturulup hazırlandıktan sonra da ön bir uygulama faaliyeti üzerinde çalışılmış ve gereken düzeltmeler yapılmıştır. Toplanan bütün veriler SPSS programında analiz edilmek suretiyle bunların frekans dağılımları ile yüzdelerle dilimleri belirlenmiştir.

Verilerin toplanması ve analizi esnasında yöntem olarak bu incelemeye benzer çalışmalar* gözden geçirilerek uygulama safhasında ya da sonrasında karşılaşılabilecek muhtemel olan olumsuz unsurlar da önceden belirlenerek ortadan kaldırılmıştır.

Anket uygulaması sonrasında özellikle verilerin analizi sırasında kullanılabilecek çeşitli programlar incelenmiş ve çalışmanın yetkin olması anlamında en uygun program olarak SPSS analiz programı seçilerek kullanılmıştır.

Divan edebiyatının öğrencilerce algılanmasıyla alakalı ulaşılan bulgular çalışma için esastır. Çünkü bu çalışma içerisinde yapılmış her yorum ve değerlendirmeye birlikte ulaşılmış her sonuç ve öneri için sözü edilen bu bulgular hareket noktası olmuştur.

Araştırmaya katılanlar kendilerine yöneltilen varsayımları; A() *evet*, B() *kararsızım*, C() *hayır* şeklindeki seçeneklerden birini tercih ederek yanıtlamışlardır. Anket uygulaması sırasında denek olarak alınan hiçbir öğrencinin de kendilerine sorulan soruların tamamı göz önüne alındığında- yine hiçbir soruya birden fazla yanıt verdiğine de rastlanmamıştır.

* Serhan Alkan İspirli ve Arzu Gülbahçe (2009). Gençlerimiz ve Divan Edebiyatı Öğretimi: Erzurum İli Örneği, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(2), s. 18-36.; Ali Aksit ve Mustafa Arslan (2014). Toplum Tarafından Divan Edebiyatının Algılanması Üzerine Bir Araştırma, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/3 Winter 2014, p. s. 133-143.; Bilal Elbir (2015), Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Edebiyat Öğretmenlerinin Divan Edebiyatı'na Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi (Manisa Örneği), *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 37, s. 90-91.

1.3.2. SPSS Programı

SPSS programıyla ilgili Wikipedia’da verilen ve ilgili program hakkında bilinmesi gerekenlerin yanında çeşitli çalışmalardan* derlenen bilgilerden bahsetmek önemli olacaktır. Bu anlamda SPSS programı hakkında yapılan araştırmalardan derlenen bilgiler şu şekildedir:

Sevilay Kilmen, SPSS programının ne olduğu hakkında kısa ve öz açıklamada bulunur:

SPSS; İngilizce Statistical Package for the Social Sciences, Türkçe Sosyal Bilimler için İstatistik Programı anlamına gelen ve başta Sosyal Bilimler olması kaydıyla Eğitim, Sağlık ve Fen Bilimleri alanında, hatta kurumlarca ve kuruluşlarca Pazar incelemesi yapma anlamında sıkça başvuru alan programdır (Kilmen, 2015, s. 7).

Yine SPSS programının hangi işletim sistemlerinde çalıştığıyla ilgili Wikipedia’da alınan şu kısa bilgi de önemlidir: “Bu uygulama Windows ve Mac bilgisayarlarımızda çalışır. Ayrıca Microsoft Excell uygulamasına benzeyen bir görünümündedir” (<https://tr.wikipedia.org/wiki/SPSS>, 2017, s. 1).

SPSS programının Sosyal Bilimler alanında da kullanılabilmesi bu çalışma için faydalı olmuştur. Çünkü üzerinde çalışılan araştırmaya bir anlamda temel teşkil eden anket uygulamasının sonuçlarına doğru ulaşabilme anlamında, öncelikle başvuru alan ve etkin biçimde kullanılan bir program olmuştur.

Fatma Lorcu, SPSS uygulamasının kullanım alanları ve elde edilen verilerin değerlendirilmesi hakkında şu açıklamalarda bulunur:

SPSS uygulaması öncelikle anket çalışmalarında sağlık ve fen bilimi alanında da ulaşılan birtakım ölçümleri analiz etmek amacıyla kullanılmaktadır. Veri dağılımını sayısal anlamda belirlerken frekans analizi kullanılmaktadır. Ulaşılan verilerle ilgili ortalama, standart sapma, mod ve medyan değerlerinin hesap edilmesinde tanımlayıcı istatistikten yararlanır. Frekans analizi ve tanımlayıcı istatistik esas analizlerdir ve kolay bir şekilde uygulanmaktadır. Mukayese veya ilişki

* Sevilay Kilmen (2015). *Eğitim Araştırmacıları İçin Spss Uygulamalı İstatistik*, İstanbul: Edge Akademi Yayınları.; Fatma Lorcu (2015). *Örneklerle Veri Analizi Spss Uygulamalı*, İstanbul: Detay Yayıncılık.; Beril Durmuş (2018). *Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi*, İstanbul: Beta Yayınları.; Ayhan Ural (2011). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi*, İstanbul: Detay Yayıncılık.; Filiz Ersöz ve Taner Ersöz (2018). *IBM SPSS İle İstatistiksel Veri Analizi*, İstanbul: Elit Kültür Yayınevi.

analizi parametrik ve non parametrik şeklinde iki grupta toplanır. Parametrik veya non parametrik analizi kullanma durumu belli ölçütlere bağlı olmaktadır. Bu ölçütte öncelikle verinin normal dağılımla uyumluluk ve homojenlik durumu önemlidir. Normal dağılım ve homojenlik kavramı istatistiki bilgiler gerektirir. Özetle söylemek gerekirse; 1, 2, 1, 3, 1, 2, 2 ve 3 biçimindeki veri seti normal dağılım verir, 1, 6, 2, 1, 8 ve 2 biçiminde veri seti ise normal dağılım vermez deriz (Lorcu, 2015, s. 1-2).

SPSS programı her şeyden önce anket uygulaması yapılan ya da yapılması gereken çalışmalarda elde edilen verileri doğru analiz etmek, değerlendirmek ve yorumlamak için ihtiyaç duyulan ve sıklıkla da kullanılan çeşitli açılardan geliştirilmiş bir tür programdır. Ayrıca bu programı doğru kullanmak önceden bir ön çalışmayı da gerektirir. Çünkü program dilinin İngilizce olması da ayrı bir çalışma alanı yaratır. Bu nedenle söz konusu program doğru kullanıldığında kullanıcıya fayda sağlayacaktır. Aksi takdirde programdan istenilen verimi alamama gibi bir durumla karşı karşıya kalınabilir. Kısaca programdan yararlanabilmek için uygulamanın iyi anlaşılıp doğru kullanılması en öncelikli iş olmalıdır.

Beril Durmuş, SPSS programı ile ilgili gözden kaçırılmaması gereken önemli bir hususu şu şekilde dile getirir:

SPSS analizi yaparken en ciddi yanlış geleneksel yaklaşım kullanmaktır. Başka bir söyleyişle “Hocalarım bu şekilde yapıyor, öyleyse bu şekilde uygulamalıyım.” sözü alışlagelmiş bir düşüncedir. Analizde mühim nokta kimlerin ne biçimde analiz yapmış olduğu bir yanal, ölçütlerin sağlanıp sağlanmadığıdır (Durmuş, 2018, s. 8).

Ayhan Ural, SPSS uygulamasında ne tür analizin yapılacağını önceden planlanması konusunda şunları söyler:

SPSS uygulamasında ne tür analizin yapılabileceğini faaliyete (anket uygulamaları, laboratuvar veya alan testi) geçmeden evvel planlamalı ve uygulama esnasında bu yönde çalışmaya başlanmalıdır. Çalışmadan sonrada ne tür analizin uygulanacağını belirlemeye kalkışmak son derece risklidir ve yapılacak olan tüm ölçümün boşuna olmasına sebep olacaktır (Ural, 2011, s. 4).

Filiz Ersöz ve Taner Ersöz ise “SPSS veya başka bir inceleme uygulaması kullanacaksa faaliyete geçmeden evvel bir uzmanla istişare etmek araştırmacıya yarar sağlayacaktır” (Ersöz, 2018, s. 2) önerisinde bulunurlar.

SPSS programı, ölçümleri (verileri) analiz etmede kullanılan bir program olabilir ama bu analiz uygulamasından başarılı sonuçlar alabilme anlamında da programda etkin bir şekilde kullanılması gereken yerleri iyi bilmek ve onları doğru uygulamak şarttır. Yine, doğru programı doğru yerde kullanmak da işin diğer bir önemli kısmıdır. Aksi hâlde bilinçsizce kullanılan uygulamalar kullanıcıları için nafiye zahmetten öteye geçemez.

Araştırmaya başlarken ve araştırma sırasında aynı sahada yani alanda yapılmış ve araştırmanın konusuna da bir anlamda ışık tutacağına inanılan çalışmalar derlenerek bu araştırmada da böyle bir programın kullanılabileceği fikri ortaya çıkmıştır. Daha sonra buna karar verecek olan bu programla ilgili uzmanlara ve onların görüşlerine de başvurmak gerektiği sonucuna varılmıştır. Nihâyet “Ortaöğretim Öğrencilerinin Divan Edebiyatına Bakışı: Çorum İl Merkezi Örneği” başlıklı araştırmada amaçlananın ne olduğu doğru bir şekilde ortaya konmuş ve aynı saha içerisinde benzer çalışmalar yapan araştırmacılar ve program uzmanlarıyla görüşmeler sonucunda bu çalışmada da SPSS programının kullanmasının yerinde ve doğru olacağı anlaşılmıştır. Sonra da bir uzmandan bu programın doğru bir şekilde kullanması öğrenilmiştir. Böylece, öğrencilerin anket uygulamasına verdikleri yanıtları bu programa girmek kaydıyla da nicel anlamda ihtiyaç duyulan analiz sonuçlarına ulaşılmıştır.

SPSS programı hakkında söylenenler özetlenecek olursa;

- Program, başta Sosyal Bilimler alanında ve bu araştırmada kullanılan bir tür analiz uygulamasıdır.
- Program, anket uygulaması yapılan çalışmalarda ortaya çıkan bulguları doğru analiz etmek için geliştirilmiştir.
- Program, ancak gerekli yerde ve zamanda doğru -kendi kurallarına uygun- bir şekilde kullanıldığında uygulayıcısının ihtiyaçlarına cevap vermektedir.
- Program, kendine özgü kuralları olan ve içerik bakımından sürekli olarak geliştirilen bir uygulamadır.
- Program, kullanıcılarına zaman açısından da büyük kazanımlar sağlayan bir uygulamadır.
- Program, kullanım dili açısından İngilizce olmasına rağmen terimlerin Türkçe karşılıkları bilindiği takdirde kullanıcıları için hiç de zor olmayan bir uygulamadır.

- Program, veriler eksiksiz olarak girildiği takdirde nicel anlamda doğru sonuçlara ulaştıran bir uygulamadır.
- Program, kullanıcısı için kendi içerisinde grafik anlamında birbirinden farklı şekillerde sonuçlar veren bir uygulamadır. Bu grafikler -tablo, piramit vb.-çalışmayı yapan kişiye ve üzerinde çalışılan konunun içeriğine göre değişiklik gösterebilmektedir.
- Program, kullanıcısı açısından önceden karşılaşılmamış ise bir uzmandan yardım almak kaydıyla kullanılmasının önerildiği ve bu sâyede daha doğru ve verimli sonuçların alınacağı bir uygulamadır.
- Program, içerik bakımından çeşitli zamanlarda geliştirilerek zenginleştirilen ve bu çalışmada da en son geliştirilmiş şeklinin kullanıldığı bir uygulamadır.

İKİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

2.1. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi

Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi hakkında verilecek açıklamalara geçilmeden önce “dil” ve “edebiyat” terimlerinin anlamı üzerine yapılmış en yaygın olan tanımlamalara değinmek gerekir.

Araştırmalarda da yaygın bir şekilde karşılaşılan “dil” terimi Zeynep Korkmaz tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır:

Dil, insanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre biçimlenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistemdir (Korkmaz, 2007, s. 67).

Yine araştırma sırasında en sık karşılaşılan “edebiyat” terimi ise Türk Dil Kurumu tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: “Edebiyat; olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın olarak da ifade edilmektedir” (TDK, 2018, s. 12).

Türk Dili ve Edebiyatı alanında yürütülmekte olan öğretim faaliyetleri üzerine yapılan tartışmaların son yıllarda daha da arttığına şahit olunmaktadır. Özellikle üniversitelerin ilgili bölümünde çalışan akademisyenlerin bazen bildiri* bazen de bir makale ile katkı verdiği bu çalışmalar, Milli Eğitim Bakanlığınca da önemsenmekte ve öğretim programlarının geliştirilmesinde yol gösterici olmaktadır.

Türk Dili ve Edebiyatı, öncelikle ülkemizdeki genç nesillerce iyi anlaşılması, yorumlanması ve hatta irdelenmesi gereken bir alandır. Onu önemli kılan diğer bir husus ise dilimizi doğru kullanma ihtiyacıdır. Edebiyat eğitimi üzerine söylenmiş birbirinden önemli değerlendirmelerden biri de şudur: “Edebiyat eğitimi; estetik zevkin gelişmesi, kültürel değerlerin somut olarak ifadesi ve yorumlanması, sürdürülen hayatın farklı bir dikkat ve duyarlılıkla dile getirilmesi bakımlarından son derece önemlidir” (MEB, 2005, s. 15).

* İsmet Çetin (2014). *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu*, Ankara: TDK Yayınları.; Halil Çeltik ve İsmet Çetin (2017). *II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: TDK Yayınları.

Yine, İsmail Çeşli edebiyat eğitiminin amaçları hakkında değerlendirmeler yaparken şunları söylemektedir:

Genç beyin ve ruhlara, evrensel insan ruhunun son derece karmaşık duyarlılıklarını sezdirmek, yüzyılların örsünde dövüle dövüle billurlaşmış milli zevki tattırmak, mensubu bulunduğu milletin hayatı ve kültürünü estetik bir çerçeve içinde tanıtmak, konuştuğu dilin incelikleri, güzellikleri ve zenginliklerini göstermek de edebiyat eğitiminin amaçlarındandır (Çeşli, 2006, s. 37).

Yukarıda yapılan değerlendirmeler de göz önüne alındığında edebiyat eğitimi veya öğretiminin amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- Metinlerde yer alan sanat değerini sezme becerisi kazandırmak
- Dilin metinlerde kazanmış olduğu anlamları kavrama becerisi kazandırmak
- Metinleri farklı açılardan yorumlayabilme becerisi kazandırmak şeklindedir.

Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi ortaöğretimlerde “Türk edebiyatı” ve “dil ve anlatım” şeklinde birbiriyle bağlantılı iki ayrı ders* şeklinde yapılmaktadır. Zaman zaman bu iki dersin birleştirilerek tek bir ders hâline getirildiği de olabilmektedir.

Türk Dili ve Edebiyatı dersi müfredatı, konunun uzmanları tarafından her öğretim yılı sonunda öğretmenlerden ve öğrencilerden gelen eleştiriler ya da konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalar ışığında gerekli değerlendirmeler yapılarak müfredat yeniden gözden geçirilir, aksayan yönler varsa düzeltilerek yeni öğretim yılına hazırlanır.

Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi sırasında özellikle eğitimcilerin göz önünde bulundurması gereken en mühim hususlardan biri de derslerde öğrencileri aktif kılmak olmalıdır. Bilindiği üzere Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminin öğrenciler açısından temel amacı; okuduğunu doğru anlama ve anladığını da doğru ifade edebilme kabiliyeti kazandırıp bunu bir davranış değişikliği hâline getirmektir. İşte öğrencilerde bu değişikliği meydana getirmenin yolu da onları derslerde aktif kılmak ve onların her birini seyirci ya da dinleyici değil de bizzat oyuncu olarak görüp bu durumu onlara da hissettirmektir.

* İki Ayrı Ders 1: Milli Eğitim Bakanlığı (2011). *Ortaöğretim Türk Edebiyatı Dersi 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar Öğretim Programı*, Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları.

2.2. Alanda Yapılmış Çalışmalar

Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi ile ilgili yapılmış çalışmalara bakıldığında daha çok sempozyumlarda dile getirilen bildirilerin öne çıktığı görülür. Bunun yanında konu ile ilgili makale ya da kitaplar da söz konusu öğretimle ilgili yapılmış çalışmaların içerisinde. Özellikle Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi üzerine yapılmış birçok değerli çalışma olmasına rağmen burada ancak bazılarını değinme imkânı olacaktır. İşte söz konusu alanda yapılmış çalışmalardan bazıları şunlardır:

I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu: Bu sempozyum çeşitli üniversitelerden akademisyenlerin katılımıyla gerçekleşmiş ve konuyla ilgili bildirileriyle Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi alanında da bilimsel yaklaşımlarını, görüşlerini ifade etmişlerdir. Yine sempozyumda ortaya konan tüm bildiriler bir araya getirilerek yayımlanmıştır. (İ. Çetin (2014). *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu*, Ankara: TDK Yayınları.)

II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu Bildirileri: Bu sempozyumun konuları arasında da yine Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi vardır. Burada da konu hakkında fikir beyân etmek isteyen çeşitli üniversitelerden akademisyenler alan hakkındaki düşüncelerini ya da önerilerini dile getirmek için hazırladıkları bildirilerle konuyla ilgili ihtiyaç duyulan soru ve sorunlara çözümler aramışlardır. Özetle her iki sempozyumda da Türk Dünyasında Türk Dili ve Edebiyatı alanında yapılan çalışmalar yanında bu alanın eğitimi ile ilgili konular da yer almış ve işlenmiştir. Yine bu sempozyumlarda Türk Dili ve Edebiyatları öğretiminin dünü, bugünü ve yarını üzerine kafa yorulmuştur. Akademisyenlerin bu sempozyumda sunmuş oldukları bildiriler de yine derlenerek yayımlanmıştır. İşte bu sempozyumda ele alınan ve doğrudan ya da dolaylı olarak konuyla ilgili olduğu düşünülen başlıklar ise şu şekilde tasnif edilebilir:

- Lise (ortaöğretim) Edebiyat Programlarında ve Ders Kitaplarında Gençlik Edebiyatının Yeri - Aliye USLU ÜSTTEN
- Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinde Materyal Destekli Öğretimin Başarı ve Kalıcılığa Etkisi - Ayşe YÜCEL ÇETİN / EKİN DEVRİM AÇIKGÖZ
- Nazım Şekli Öğretimine Farklı Bir Bakış - Cemal KURNAZ / Halil ÇELTİK

- Üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Üzerine Bazı Görüş ve Tespitler: Fırat Üniversitesi Örneği - Esmâ ŞİMŞEK
- "Türk Edebiyatı" ile "Dil ve Anlatım" Derslerinin Birleştirilmesi Kararının Liselerdeki Edebiyat Öğretimine Olası Etkileri - Gürkan YAVAŞ
- Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinde Kullanılan Dinî-Tasavvufî Metinler Üzerine Bir Değerlendirme - Hamiye DURAN
- Edebiyat Teorisi Kitaplarının Edebiyat Öğretimine Katkısı: Şahabettin Süleyman'ın Sanat-ı Tahrîr ve Edebiyat'ı Örneği - Hatice GÜNDOĞAN
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programında Kültürel Aktarım - Hülya ÇEVİRME
- Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Osmanlıca Gerekliği/Gereksizliği - Muhittin ELİAÇIK
- Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Güncellik Musa ÇİFCİ / Talip YILDIRIM
- Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Edebî Metinlerin İşlevi ve Metin Seçimiyle İlgili Sorunlar - Mustafa KURT
- Estetik Bir Zevk Kazandırma Aracı Olarak Edebiyat Eğitimi - Mustafa TATCI / Samet GÖKÇELİ
- Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinde "Metinler Arasılık"ın İşlevselliği - Müge (CANPOLAT) YANARDAĞ
- Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programına (2015) Göre Yazılan Ders Kitabında Alan (akademik) Bilgisini Sunma Stratejileri - Nermin YAZICI
- Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Yöntem ve Teknik Uygulamasında Kavram Yanılgıları Üstüne Bir Değerlendirme - Rasih ERKUL
- Ezberci Eğitimden Yapılandırmacı Eğitime Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminin Sorunları ve Çözüm Önerileri - Refiye OKUŞLUK ŞENESEN
- Üniversite Öğrencilerinin 2017 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı Konuşma Kazanımları Bağlamında Öz Değerlendirmeleri - Salim PİLAV
- Edebiyat Öğretimi ve Nitelikli Öğretmen Sorunu - Sefa YÜCE
- Edebiyat Eğitiminde Öğretim Stratejileri Sorunu - S. Nilay IŞIKSALAN
- Aruz Öğretimine Dair Dikkatler ve Teklifler - Yaşar AYDEMİR

- Edebiyat Öğretimine Dair İtirazlar - Yavuz BAYRAM (H. Çeltik ve İ. Çetin (2017). *II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sem-pozyumu Bildirileri*, Ankara: TDK Yayınları.)

Toplum Tarafından Divan Edebiyatının Algılanması Üzerine Bir Araştırma: Bu araştırma, divan edebiyatıyla ilgili toplumun belleğinde oluşan algıyı belirlemeye yönelik olmakla beraber aynı zamanda divan edebiyatını öğrenmenin gerekliliğini de ortaya koyan bir çalışmadır. Bu anlamda divan edebiyatı eğitimi almış en az ortaöğretimi bitirmiş olan insanlara divan edebiyatıyla alakalı sorular yönelmek kaydıyla yanıtlar alınmıştır. Çalışmanın akabinde elde edilen bulgular göstermiştir ki divan edebiyatı döneminin toplumca menfî olarak değerlendirilmesine etki eden en önemli etmen bu edebî dönemde kullanılan dilin zor anlaşılması hatta bazen de hiç anlaşılabilmesidir. Ayrıca çalışmanın sonunda yer alan sonuç ve öneriler kısmı divan edebiyatı öğretimi konusunda fikir verici ve yol göstericidir. Bu nedendir ki burada söz konusu çalışmadan da bahsetme gereği duyulmuştur. Ayrıca bu çalışma benzerlik açısından üzerinde çalışılan bu incelemeye yakın gibi gözükse de bu çalışma kendine özgü konu ve içeriğiyle tamamen farklıdır. (A. Aksit ve M. Arslan (2014). Toplum Tarafından Divan Edebiyatının Algılanması Üzerine Bir Araştırma, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/3 Winter 2014, p. s. 133-143.)

Gençlerimiz ve Divan Edebiyatı Öğretimi Erzurum İli Örneği: Bu çalışmada divan edebiyatı öğretimi konusunda öğrencilerin her şeyden önce söz konusu edebî döneme karşı ön yargılı oldukları belirtilmiştir. Ayrıca öğrencilerin çoğunun açık uçlu olarak da bilinen klâsik tarzdaki sınavlarda irdeleyip anlamaktan ziyâde ezberleme yolunu seçtikleri belirtilmektedir. Yine öğrencilerin çoktan seçmeli veya test olarak bilinen sınavlarda daha başarılı oldukları da çalışmanın ortaya çıkardığı diğer bir bulgu olmuştur. Bu çalışmada amaçlanan diğer bir husus da divan edebiyatından sürekli olarak uzaklaşan değil de bu edebî dönemi sevmeye, anlamaya gayret eden nesillerin yetişmesi için divan edebiyatı öğretimi sırasında önlerine çıkan problemlerin tespit edilerek bu problemlere karşı çözüm yollarının ortaya konulması da hedeflenmiştir. (S. A. İspirli ve A. Gülbahçe (2009). Gençlerimiz ve Divan Edebiyatı Öğretimi: Erzurum İli Örneği, *Turkish Studies*,

International Periodical Forthe Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 4(2), s. 18-36.)

Divan Edebiyatı Özel Sayısı: Divan edebiyatı öğretimiyle ilgili irdelenmesi gereken diğer bir çalışma da bahsi geçen öğretimle ilgili konunun farklı yönlerden ele alınıp incelendiği *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi* tarafından yayımlanan “Divan Edebiyatı Özel Sayısı”dır. (M. Mengi (2006). Divan Edebiyatı Öğretiminin Sorunları ve Bazı Çözüm Önerileri, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, Sayı 7, s. 77-78.)

Divan Edebiyatı Öğretiminin Sorunları ve Bazı Çözüm Önerileri: Bu çalışmada geçmişten kalmış olan divan edebiyatının zamanın -günümüzün- bireyine hiçbir şey vermeyeceği bahanesiyle genç nesillerin bu edebî dönemle ilgilenmesine gerek yoktur şeklindeki yanlış bir düşüncenin oluştuğuna dikkat çekilmiştir. Ayrıca divan edebiyatına karşı bu olumsuz durumdan kaynaklanan bir yabancılaşmanın meydana geldiği de ele alınıp işlenen konular arasındadır. (M. Mengi (2006). Divan Edebiyatı Öğretiminin Sorunları ve Bazı Çözüm Önerileri, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, Sayı 7, s. 77-78.)

Divan Edebiyatı Öğretiminde Karşılaşılan Sıkıntılar ve Zihniyet Problemi: Bu araştırmada önce sorunlar belirlenmiş ve sıralanmıştır;

- Divan edebiyatında dilin anlaşılmasında,
- Divan edebiyatını besleyen zihniyet ve medeniyetin bilinmemesi,
- Gündelik hayatın çok hızlı değişmesi,
- Modern bilimin inançlara etkisi,
- Divan edebiyatına önyargıyla yaklaşılması,
- Dilin giderek bozulması,
- Estetik zevkin bozulması. Daha sonra ise bu sorunları çözenin yolları aranmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. (Y. Aydemir (2006). Divan Edebiyatı Öğretiminde Karşılaşılan Sıkıntılar ve Zihniyet Problemi, *Milli Eğitim, Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 34, (169).)

Liselerde Divan Edebiyatı Öğretimi: Bu çalışmada ise divan edebiyatı şekil ve muhteva yönünden tanıtılırken bu dönemin çok büyük bir edebî gelenekten geldiği üzerinde durularak söz konusu geleneğin teşekkül ettirdiği divan şiirinin de öğrencilerin düzeyine göre seçilmiş örneklerle işlenmesi gerektiği anlatılmıştır. Özetle bu çalışmada, divan şiiri adı verilen oluşumun dayandığı edebî geleneğin çok büyük olduğu gerçeğinin derslerde vurgulanması ve bu geleneğin içinden çıkan şiir dünyasında biçimsel özelliklere saplanıp kalınmadan gerektiği şekilde açıklanması ihtiyacı ifade edilmiştir. (A. Bilkan (2006). Liselerde Divan Edebiyatı Öğretimi, *Milli Eğitim, Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 169.)

Ayrıca konuyla ilgili YÖK Ulusal Tez Merkezinde taramalarda bulunulmuş fakat erişime açık herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu anlamda ilgili kurumun tez merkezinde toplanan çalışmaların bir an önce erişime açılarak ulaşılabilir nitelikte akademik çalışma hayatına kazandırılması araştırmacılar için faydalı olacaktır.

Divan Edebiyatı öğretimi üzerine yapılan inceleme, araştırma ve ortaya konan çalışmalara bakıldığında;

- Divan edebiyatının günümüzde toplumca özellikle de gençlerce algılanması ve anlaşılması konusunda bazı sorunların varlığı yanında bilhassa genç neslin bu edebî döneme ve dönemin anlatım tarzına, ürünlerine karşı kayıtsız kaldığı anlaşılmaktadır.

- Türk edebiyatı dersinde, divan edebiyatı metinleri ile okuyucu ya da dinleyici arasında var olan dil ve üslûp ayrılığı, kültürel ayrılık gibi durumlar da eğitimde anlaşılma olgusunu doğurmaktadır.

- Çok az sayıda dahi olsa öğretmenlerin de divan edebiyatına karşı olumsuz bir bakış açısına sahip olması yeni sorunlar ortaya çıkarmakla kalmayıp mevcut sorunların da derinleşmesine neden olmaktadır.

Yukarıda verilen başlık altında söylenenler toparlanacak olursa; alanla ilgili ortaya konan bütün çalışmalar, alan içinde eksik olan hususların gün yüzüne çıkmasında ve gerektiğinde alanla ilgili yapılması gereken diğer çalışmalar için de örnek teşkil etmesi, yol gösterici olması anlamında son derece önemli ve değerlidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BULGULAR

3.1. Bağımsız Değişkenlere Göre Dağılım

“Ortaöğretim Öğrencilerinin Divan Edebiyatına Bakışı: Çorum İl Merkezi Örneği” başlıklı araştırmanın temelini teşkil eden ve ortaöğretim onuncu sınıfta okuyan öğrencilere yönelik olarak hazırlanmış olan ayrıca tezin ekler kısmında da belirtilen anket uygulaması örneği söz konusu araştırma tekniğinin kuralları esas alınarak hazırlanmıştır. Yine bu tekniğin kurallarına göre ortaya koyulan uygulamada bağımsız değişkenler ise cinsiyet ve okul türleridir.

3.1.1. Cinsiyete Göre Dağılım

Tablo 3.1*: Cinsiyete Göre Dağılım

Cinsiyet	N	%
Erkek	111	37,9
Kız	182	62,1
Toplam	293	100,0

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere anket, 293 öğrenciye uygulanmıştır. Bunlardan 111’i erkek öğrenci, 182’si ise kız öğrencidir. Buna göre araştırmaya katılan deneklerin yüzde 37,9’u erkek, yüzde 62,1’i ise kız öğrencidir.

Yukarıda cinsiyete göre dağılım şeklinde adlandırılan tabloda yer alan dağılıma bakıldığında araştırmaya denek olarak katılan kız öğrencilerin sayısının erkek öğrencilerin sayısından 71 kişi fazla olduğu görülmektedir.

Anket uygulaması sırasında yapılan çalışmalar, planlı olmayıp deneklerin içerikten uygulama anında haberdar oldukları çalışmalardır. Bu anlamda ortaya çıkan bu nicel veriler araştırmanın doğal sonuçlarıdır. Ayrıca anket uygulama çalışmasından önce “Erkek ve kız öğrencilerin sayısının oranı ne olmalıdır?” şeklinde bir düşünce de olmamıştır.

Bununla birlikte araştırmaya katılan ve yüzde 37,9’u erkek, yüzde 62,1’i ise kız olan denekler beş farklı okul türünde öğrenim gören öğrencilerdir. Yine dağılıma bakıldığında araştırmaya denek olarak katılan kız öğrencilerin sayısının erkek öğrencilerin

* Tablo 3.1: Anket uygulamasına katılan öğrencilerin cinsiyete göre dağılımını ifade etmektedir.

sayısından 71 kişi fazla olması rastlantısal olup ortaya çıkan bu farklı nicel veri, okul türlerinden de kaynaklanmamaktadır. Bu veri, ilgili okullarda okuyan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımıyla doğru orantılı görünmektedir. Zira öğrencilerin cinsiyetleri açısından yapılan değerlendirmede de kız öğrencilerin sayılarının erkek öğrencilerden yüzde 24,2 oranında fazla olduğu görülmektedir.

3.1.2. Okul Türüne Göre Dağılım

Tablo 3.2*: Okul Türüne Göre Dağılım

Okul Türü	N	%
Anadolu Lisesi	95	32,4
Fen Lisesi	31	10,6
İmam-Hatip Lisesi	64	21,8
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	77	26,3
Sosyal Bilimler Lisesi	26	8,9
Toplam	293	100,0

Tablo 3.2’de görüldüğü üzere anket, 5 ayrı okul türünde öğrenim gören öğrencilere uygulanmıştır. Bunlardan 95 öğrenci Anadolu lisesinde, 31 öğrenci fen lisesinde, 64 öğrenci imam-hatip lisesinde, 77 öğrenci mesleki ve teknik Anadolu lisesinde, 26 öğrenci sosyal bilimler lisesinde öğrenim görmektedir.

Buna göre, araştırmaya katılan deneklerin yüzdelik dilimlerine bakıldığında yüzde 32,4’ü Anadolu lisesinde, yüzde 10,6’sı fen lisesinde, yüzde 21,8’i imam-hatip lisesinde, yüzde 26,3’ü mesleki ve teknik Anadolu lisesinde, yüzde 8,9’u ise sosyal bilimler lisesinde öğrenim görmektedir.

Araştırmaya başlamadan önce Çorum il merkezinde bulunan okullar, okul türlerine göre tasnif edilmiştir. Daha sonra ise hangi okullarda anket uygulaması yapılacağı belirlenmiştir.

İlimizdeki okullar içerisinde fen lisesi ve sosyal bilimler lisesi kendi türlerinde birer okuldur. Diğer okul türlerine göre en fazla öğrenim görülen okullar ise Anadolu lisesi ile mesleki ve teknik Anadolu lisesidir.

* Tablo 3.2: Anket uygulamasına katılan öğrencilerin okul türüne göre dağılımını ifade etmektedir.

Ayrıca araştırmaya katılan deneklerin okul türlerine göre katılım sayılarına bakıldığında Anadolu lisesi birinci, mesleki ve teknik Anadolu lisesi ikinci, imam-hatip lisesi üçüncü, fen lisesi dördüncü ve sosyal bilimler lisesi ise beşinci sırada yer almaktadır.

3.2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Divan edebiyatına Bakışı

“Ortaöğretim Öğrencilerinin Divan Edebiyatına Bakışı: Çorum İl Merkezi Örneği” başlıklı araştırmanın temelini teşkil eden ve ortaöğretim onuncu sınıfta okuyan öğrencilere yönelik olarak hazırlanmış olan anket uygulamasına başlanmadan önce söz konusu uygulamanın geçerli olabilmesi için şu hususlara özellikle dikkat edildi:

- Anket uygulaması formu hazırlanırken incelemeye esas olan alanda soruların dengeli dağılımı sağlandı.

- Sorular oluşturulurken açık ve anlaşılır bir anlatım kullanmaya özen gösterildi.

- Anket hazırlanırken bazı sorular (8, 9, 10 ve 15. soru) olumsuz ifadelerle bitirilmiştir. Bu durumun nedeni; bu soruların içeriğiyle ilgili divan edebiyatına yönelik sürekli tekrar edilen eleştirilere özellikle öğrencilerin verecekleri cevapları görme ve anlama düşüncesidir.

- Anket yapılmadan önce tüm sorular bir kez daha okunup öğrenciler tarafından anlaşılmasında tereddüt yaşanabileceğinden şüphelenilen kısımlar içeriği değiştirilmeden daha anlaşılır bir şekilde yeniden yazıldı.

- Anketin uygulanması sırasında anketin yapılış amacı araştırmacı tarafından öğrencilere anlatıldı.

- Yine anketin uygulanması sırasında soruların kullanıcı yani öğrenciler tarafından doğru anlaşıldığından emin olunmaya çalışıldı.

- Uygulama sırasında nâdiren de olsa öğrenciler tarafından yöneltilen sorular hakkında kısa açıklamalar yapıldı. Meselâ ikinci soruda “Arapça ve Farsça bilmek” derken bu dillerin bütün dil hususiyetlerine hâkim olmak (bilmek) değil de kökeni Arapça ve Farsça olan kelimelerin Türkçe karşılıklarını bilmek kastedildiği öğrencilere açıklandı. Veya, üçüncü soruda “Tasavvuf Düşüncesini (anlayışını, terminolojisini, âdâbını) bilmek” derken bu türden İslâm anlayışlarında kullanılan tekke, mürşid, mürid, âşık, ma’şûk gibi terimlerin bu düşünce yapısı içerisinde ne anlama geldiği ve birbiriyle olan ilişkisi kastedildiği yine açıklandı. Böylece sayı bakımından az da olsa bazı öğren-

cilerin anlamakta zorlandıkları veya seviyeleriyle uyumlu olmayan bu tür soruların kendileri için bir sorun teşkil etmemesi sağlandı.

- Anketin uygulanması sırasında özellikle çalışmanın geçerliliği anlamında öğrencilerimizin tüm soruları yanıtlamaları ve hiçbir soruyu yanıtsız bırakmamaları konusunda da gereken hassasiyet gösterildi.

Buradan itibaren kendilerine yapılan anket uygulamasının sonucunda ortaöğretim onuncu sınıfta öğrenim gören öğrencilerin divan edebiyatına bakışları elde edilen bulgular ışığında analiz edilmeye çalışıldı.

Soru 1: “Divan edebiyatının zorluğu, kendi içeriğinden (özünden) kaynaklanmaktadır.”

Tablo 3.3*: “Divan edebiyatının zorluğu, kendi içeriğinden (özünden) kaynaklanmaktadır.”

Yanıtlar	N	%
Evet	196	66,9
Kararsızım	59	20,1
Hayır	38	13,0
Toplam	293	100,0

Tablo 3.3’te görüldüğü üzere “Divan edebiyatının zorluğu, kendi içeriğinden (özünden) kaynaklanmaktadır.” sorusuna verilen yanıtlar; yüzde 66,9 *evet*, yüzde 20,1 *kararsızım* ve yüzde 13,0 oranında ise *hayır* biçiminde olmuştur.

Öğrencilerin çoğunluğunun düşüncesi *evet* yanıtında toplanmaktadır. *Kararsızım* ve *hayır* cevabını belirtenlerin toplam oranıysa *evet* yanıtını verenlerin neredeyse yarısı kadardır. Bu durumda öğrencilerin çoğunun, divan edebiyatının zorluğunun, yine kendi içeriğinden (özünden) kaynaklandığına inandıkları söylenebilir.

Serhan Alkan İspirli ve Arzu Gülbahçe, divan edebiyatının içeriğiyle ilgili olarak “Lise öğreniminde anlaşılması zor kelime ve kalıplardan oluşmuş, sınavdan sınava ez-

* Tablo 3.3: “Ortaöğretim öğrencilerinin divan edebiyatına bakışı” başlığı altında yukarıda verilen ve bundan sonra da aşağıda verilecek olan tablolarda “N” harfi öğrenci sayısını, “%” sembolü ise yüzdelik dilimi ifade etmektedir.

berlenen, ezberlediğini aktaran ve sonra unutan şekilde takdim edilen divan edebiyatı, kuşakların bu edebiyattan uzaklaşmalarına yol aç[tığını]” (İspirli ve Gülbahçe, 2009, s. 655-656) söylemektedirler.

Burada divan edebiyatının liselerde gereken şekilde öğretilmediği ve öğretim faaliyetinde esas alınan müfredat ve yöntemlerde eksiklikler olduğu söylenebilir. Bu nedenle müfredat esas alınarak hazırlanan ders kitapları üzerinde içerik ve yöntem anlamında yeniden düşünülmeli gerekirse anlaşılabilirliği daha kolay olan metinlerin -Arapça ve Farsça kelimelerden ziyade Türkçe kelimelerin daha ağırlıklı olduğu metinler- dil seçimi anlamında çalışmalar yapılmalı ve bu çalışmalar ders kitaplarında en kısa zamanda hayata geçirilmelidir. Bu gibi çalışmalar yapıldığı takdirde söz konusu olumsuz durumun ortadan kalkacağı görülecektir.

Ayrıca içerik ve yapı anlamında divan edebiyatı metinlerini halk edebiyatı metinlerine göre anlayıp yorumlamanın daha zor olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Ama bu edebî dönemin öğrenciler tarafından sevilip benimsenmesi de diğer bir önemli husustur. İşte bu durumda hem içerik hem de yöntem konusunda ders kitaplarının hazırlanışında ve öğretim aşamasında yapılması gereken şey, anlatım açısından -sade, açık ve anlaşılır bir anlatım- zorlaştırmamak aksine kolaylaştırıp sevdirmek olmalıdır.

Özetle, liselerde Türk edebiyatı dersinin özellikle de divan edebiyatı kısmının yeniden gözden geçirilerek müfredatın alanında uzman kişilerce basitleştirilip -metin seçiminde Arapça ve Farsça kelimelerden ziyade Türkçe kelimelerin daha ağırlıklı olduğu metinlerin tercih edilmesi- zenginleştirilmesi gerekir. Böyle olduğu takdirde, öğrenciler divan edebiyatını daha rahat bir şekilde anlayacak ve dönemin ürünlerini yorumlarken daha fazla edebî zevk alacaklardır. Sonuç olarak dilden kaynaklanan bazı nedenlerden ötürü divan edebiyatı metinlerinin zor anlaşılması gibi bir durum da ortadan kalkmış olacaktır.

Soru 2: “Divan edebiyatı metinlerini çözmek için, Arapça ve Farsça bilmek gerekir.”

Tablo 3.4: “Divan edebiyatı metinlerini çözmek için, Arapça ve Farsça bilmek gerekir.”*

Yanıtlar	N	%
Evet	140	47,8
Kararsızım	73	24,9
Hayır	80	27,3
Toplam	293	100,0

Araştırmanın bulgularına bakıldığında 140 (yüzde 47,8) öğrencinin “Divan edebiyatı metinlerini çözmek için Arapça ve Farsça bilmek gerekir.” sorusuna *evet* yanıtını vermesine karşın; 73 (yüzde 24,9) öğrencinin *kararsızım* ve 80 (yüzde 27,3) öğrencinin de *hayır* demesi öğrencilerin çoğunun kafasında divan edebiyatı metinlerini çözmek için Arapça ve Farsça bilmek (Kökeni Arapça ve Farsça olan kelimelerin Türkçe karşılıklarını bilmek) gerektiği gibi bir düşüncenin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Burada *evet* yanıtını veren öğrencilerin sayısının azımsanmamasıyla birlikte *kararsızım* ve *hayır* yanıtını veren öğrencilerin sayısının da gözden kaçırılmaması gerekir; ama sorulara verilen yanıtlardan bazı sonuçlar çıkarırken nicel verileri esas alma durumu da diğer bir gerçektir. Bu anlamda öğrencilere yöneltilen sorularla ilgili bazı sonuçlara ulaşılırken yanıtların en çok toplandığı veriler hareket noktasıdır.

Diğer bir konu da ortaöğretimlerde Osmanlı Dönemi Türkçesinin öğretilip okutulmasıyla ilgili bazı çalışma ve faaliyetlerde bulunabilme gereksinimidir. Çünkü divan edebiyatı dönemi, Arapça ve Farsçadan soyutlanamayacağından Arapça ve Farsça eğitimi, öğrencilere aşamalı bir biçimde verilebilir. Bu sayede öğrenciler divan edebiyatı metinlerini daha kolay bir şekilde anlayabilecek, yorumlayabilecek ve hatta metinlerle ilgili diğer hususlar hakkında da daha kolay inceleme yapabileceklerdir. Tabi bu bir yöntemdir, izlenebilecek bir yoldur. Yoksa divan edebiyatı metinlerini anlamak için

* Tablo 3.4: Anketin uygulanması sırasında nâdiren de olsa öğrenciler tarafından yöneltilen bazı sorular hakkında kısa açıklamalar yapıldığı daha önce söylenmişti. Bu duruma örnek olarak gösterilecek ikinci soruda ise “Arapça ve Farsça bilmek” derken bu dillerin bütün dil hususiyetlerine hâkim olmak (bilmek) değil de kökeni Arapça ve Farsça olan kelimelerin Türkçe karşılıklarını bilmek kastedildiği şeklinde öğrencilere kısa bir açıklama yapıldı.

Arapça ve Farsça bilmek elbette değerlidir; lâkin bütün metinler için bu şart değildir. Ayrıca ortaöğretim öğrencileri söz konusu ise bu hiç de zorunluluk değildir. Özetle, durumu farklı açılardan ele alıp değerlendirmek mümkündür.

Öğrencilerin büyük bir kısmı divan edebiyatı dönemi metinlerini çözebilecek düzeyde Arapça ve Farsça bilmemekle (Kökene Arapça ve Farsça olan kelimelerin Türkçe karşılıklarını bilmemek) birlikte onların kelime ezberleme yöntemiyle sözcük dağarcıklarını zenginleştirme gayretleri de pek yoktur. Dolayısıyla bu durum, divan edebiyatı döneminin yeterince anlaşılmasının en önemli nedenlerindedir.

Ayrıca harf devrimi ve dilde sadeleştirme çabalarından sonra eski dilden ve yazıdan uzakta kalan nesiller doğal olarak Arapça ve Farsça kelime dünyasından da ayrı kalmıştır. Bu durumun doğal bir neticesi de divan edebiyatı döneminde ortaya konulmuş olan edebî metinlerin bilhassa şimdiki nesillerce anlaşılabilmesi olarak gösterilebilir.

Soru 3: “Divan edebiyatı dönemi şiirlerini anlayabilmek için tasavvuf düşüncesini bilmek gerekir.”

Tablo 3.5: “Divan edebiyatı dönemi şiirlerini anlayabilmek için tasavvuf düşüncesini bilmek gerekir.”*

Yanıtlar	N	%
Evet	186	63,5
Kararsızım	64	21,8
Hayır	43	14,7
Toplam	293	100,0

Bir başka açıdan bakılacak olursa 186 (yüzde 63,5’i) öğrencinin “Divan edebiyatı dönemi şiirlerini anlayabilmek için tasavvuf düşüncesini bilmek gerekir.” sorusuna *evet* yanıtını vermesine karşın 64 (yüzde 21,8’i) öğrencinin *kararsızım* ve 43 (yüzde 14,7) öğrencinin de *hayır* demesi deneklerin büyük bir kısmının divan edebiyatı dönemi

* Tablo 3.5: “Tasavvuf düşüncesini (anlayışını, terminolojisini, âdâbını) bilmek” derken bu türden İslâm anlayışlarında kullanılan tekke, müşid, mürid, âşık, mâşuk gibi terimlerin bu düşünce yapısı içerisinde ne anlama geldiği ve birbiriyle olan ilişkisi kastedildiği öğrencilere açıklandı.

şairlerini anlayabilmek için tasavvuf düşüncesinden (anlayışından, terminolojisinden, âdâbından) haberdar olmayı ön koşul olarak gördükleri görüşü ağırlıklı olarak öne çıkarmaktadır.

Kaplan Üstüner, tasavvuf düşüncesinin divan şâirlerini etkilemesi konusunda divan edebiyatının içeriğiyle bağlantılı olarak şunları söylemektedir:

Osmanlı toplumunu tesiri altına alan tasavvuf düşüncesi şairleri de etkilemiştir. Divan şairleri, oluşumunu daha önceki yüzyıllarda tamamlayan tasavvufî terminolojiyi, doğrudan doğruya ya da teşbih, telmih, istiare ve mecaz gibi edebi sanatlar aracılığıyla kullanmışlardır. Şiirlerde vahdet-i vücud anlayışı, tasavvufî aşk-âşık-sevgili, çeşitli tasavvufî kavram ve mecazlar, tarikatlar ve âdetleri, tasavvuf ehlinin giysileri, kullandıkları eşyalar ve mekânları, sûfiler, tasavvufî tipler, tasavvufî konuda yazılan eserler gibi pek çok tasavvufî unsura yer verilmiştir. Tasavvufun insan, eşya ve kâinatla ilgili tefekkürî bakışının bir sonucu olan sembolik ifadeler, Divan şiirine hem incelik, derinlik ve genişlik vermiş hem de varlığını uzun süre devam ettirmesine sebep olmuştur (Üstüner, 2007, s. 15).

Tasavvuf düşüncesi (anlayışı, terminolojisi, âdâbı) üzerinde kapsamlı bir şekilde durulduğunda ve bu türden İslâm anlayışlarında kullanılan tekke, mürşid, mürid, âşık, mâşuk gibi terimlerin bu düşünce yapısı içerisinde ne anlama geldiği ve bunların birbiriyle olan ilişkisi anlaşılır bir şekilde açıklandığında öğrencilerin divan edebiyatı dönemindeki metinleri daha iyi anlamaları, yorumlamaları ve onlardan edebî zevk almaları sağlanmış olacaktır.

Özetle, araştırmanın verilerine göre divan edebiyatı döneminde verilen edebî metinlerin daha iyi anlaşılabilmesi, yorumlanabilmesi için tasavvuf düşüncesi (anlayışı, terminolojisi, âdâbı) hakkında bilgi sahibi olunması gerektiği fikri ağırlık kazanmıştır.

Soru 4: “Divan edebiyatı, Türk dilini ve kültürünü de yansıtır.”

Tablo 3.6: “Divan edebiyatı, Türk dilini ve kültürünü de yansıtır.”*

Yanıtlar	N	%
Evet	203	69,3
Kararsızım	51	17,4
Hayır	39	13,3
Toplam	293	100,0

Araştırmanın bulgularına bakıldığında bu soruya 203 (yüzde 69,3) öğrencinin “Divan edebiyatı, Türk dilini ve kültürünü de yansıtır.” sorusuna *evet* yanıtını vermesine karşın 51 (yüzde 17,4) öğrencinin *kararsızım* ve 39 (yüzde 13,3) öğrencinin de *hayır* demesi onların büyük bir bölümünün divan edebiyatının, Türk dilini ve kültürünü de yansıttığına inandıkları söylenebilir. Ali Fuat Bilkan’ın görüşü de bu yöndedir: “Divan edebiyatı, Türk dilini ve kültürünü de yansıtır” (Bilkan, 2006, s. 142-153).

Öyleyse, divan edebiyatına ön yargıyla yaklaşma düşüncesi bırakılarak onun Türk dil ve kültür hayatının şiiire yansması olduğu gerçeği kabullenilmelidir. Bu anlamda, divan edebiyatının genel konularının yanında öğrencilerin kendi yani milli dil ve kültür dünyasına katkı sağlayacak, birtakım veciz ifadeler içeren metinlere yer vermeye devam edilmelidir. Bu sayede, divan edebiyatının, Türk dilini ve kültürünü de yansıttığını düşünenlerin oranı daha da artacaktır.

* Tablo 3.6: “Divan edebiyatı, Türk dilini ve kültürünü de yansıtır.” derken divan edebiyatı döneminde meydana getirilen eserlerin kastedildiği öğrencilere açıklandı.

Soru 5: “Divan edebiyatının anlaşılması için Osmanlı dönemi kültürünü bilmek gerekir.”

Tablo 3.7: “Divan edebiyatının anlaşılması için Osmanlı dönemi kültürünü bilmek gerekir.”*

Yanıtlar	N	%
Evet	144	49,1
Kararsızım	77	26,3
Hayır	72	24,6
Toplam	293	100,0

“Divan edebiyatının anlaşılması için Osmanlı dönemi kültürünü bilmek gerekir.” konusunda yüzde 49,1 *evet*, yüzde 26,3 *kararsızım* ve yüzde 24,6 oranında ise *hayır* bulgularına ulaşılmıştır.

Bu durumda ortalamada öğrencilerin çoğunun görüşü *evet* üzerinde yoğunlaşmaktadır. *Kararsızım* ve *hayır* cevabını belirtenlerin toplamı *evet* yanıtını verenlerden sadece beş kişi fazladır. Buradan hareketle deneklerin çoğunun, divan edebiyatının anlaşılması için Osmanlı dönemi kültürünü bilmek gerektiğine inandıkları sonucuna varılabilir.

Gözden kaçırılmaması gereken önemli bir husus da Türk edebiyatının oluşumunda yer alan diğer devirlerin içselleştirilmesine karşın divan edebiyatına değişik sebeplerden -ideolojik ya da sanatsal açıdan- ötürü zaman zaman yabancı gözüyle bakılmıştır. Bu anlamda Osmanlı toplumunun edebî bir mahsûlü olan divan edebiyatının daha kolay ve iyi anlaşılabilmesi için derslerde Osmanlı dönemi kültürü üzerinde sık sık durulmalı ve gerekli açıklamalar yapılarak bu edebî dönemin Osmanlı dönemi kültüründen hatta daha da eskiye gidilecek olursa en eski Türk kültüründen izler taşıdığını da ısrarla ifade etmek sûretiyle öğrenciler üzerinde olumlu etkiler bırakacağı unutulmamalı ve derslerde bu durum sürekli göz önünde bulundurulmalıdır.

Ali Fuat Bilkan, divan edebiyatına karşı ön yargı ve olumsuz yaklaşım hakkında Osmanlı ile bağlantılı olarak, “Divan edebiyatının her büyük sanat geleneği gibi, taraf-

* Tablo 3.7: Osmanlı dönemi kültürünü bilmek derken Osmanlı Devleti zamanında yaşanan maddî ve mânevî kültürel unsurlar kastedildiği öğrencilere açıklandı.

sız ve objektif bir bakış açısıyla ele alınması şarttır. İdeolojilerin etkisinde kalan bazı yazarların, Osmanlıya ait her şeye olumsuz yaklaşımlarından, tabiatıyla Divan edebiyatı da nasibini almıştır (Bilkan, 2006, s. 142-153) demektedir.

Yine Cemal Kurnaz, kendisiyle yapılan “*Divan şiirine içeriden bakmak*” adlı röportajda divan şiiri ve Osmanlı bağlamında şunları söyler:

Ben Osmanlı’dan hoşlanmıyorum. Divan şiirini sevmiyorum. Onları okumak istemiyorum. Osmanlı camilerini sevmiyorum. Süleymaniye’yi sevmiyorum. Önünden geçerken başımı çevirip gidiyorum, diyebilir birisi. Süleymaniye’nin çok mu umurundaydı sanki. Sen başını çevirdiğinde o yok olmuyor, o duruyor dağ gibi. Gelen turiste, eşe dosta, yabancıya göğsünü gere gere onu gösteriyorsun. Dolayısıyla Divan Edebiyatı da böyledir. O dağ gibi duruyor orada. Onun içine girecek anlayacak, işleyecek; bugüne, yarına güncelleyecek, ondan beslenecek insanlara ihtiyacımız var. En azından bu ihtiyacı, bu birlik ve süreklilik duygusunu verebilirsek İnşallah gençler kendi yolunu kendisi bulacaktır, diye ümit ediyorum (Aydemir ve Sarışen, 2018, s. 40).

Araştırmanın bulgularına tekrar dönülecek olursa; özetle denilebilir ki divan edebiyatının anlaşılması ile Osmanlı dönemi kültürünü bilmek arasında sıkı bir ilişki vardır.

Soru 6: “*Aruz ölçüsü, Divan edebiyatı dönemi şiirlerini sevmemi olumsuz yönde etkiledi.*”

Tablo 3.8: “*Aruz ölçüsü, Divan edebiyatı dönemi şiirlerini sevmemi olumsuz yönde etkiledi.*”

Yanıtlar	N	%
Evet	77	26,3
Kararsızım	58	19,8
Hayır	158	53,9
Toplam	293	100,0

Denekler kendilerine yöneltilen, “*Aruz ölçüsü, Divan edebiyatı dönemi şiirlerini sevmemi olumsuz yönde etkiledi.*” şeklindeki soruya; yüzde 26,3 evet, yüzde 19,8 kararsızım ve yüzde 53,9 oranında ise hayır cevabını vermişlerdir.

Öğrencilerin çoğunun görüşü *hayır* üzerinde yoğunlaşmaktadır. *Evet* ve *kararsızım* yanıtını verenlerin toplam oranı ise *hayır* yanıtını verenlerin sayısından daha azdır. Bu durumda öğrencilerin büyük bir kısmının “*Aruz ölçüsü, Divan edebiyatı dönemi şiirlerini sevmemi olumsuz yönde etkiledi.*” görüşüne katılmadığı sonucuna ulaşılabilir.

“Divan edebiyatının aruz konusu ve şekil bilgisi dersleri öğrenciyi ezbere yönlendirmeden mantıki çerçeve verilmeye çalışılmalıdır” (Aksit ve Arslan, 2014, s. 143).

Özetle, aruz vezni sınavlarda bir korku aracı hâline getirilmeyip divan edebiyatının olmazsa olmazı gibi gösterilmesinden vazgeçildiğinde öğrencilerin aruz ölçüsü ile ilgili hiçbir kaygıları kalmayacaktır denilebilir.

Soru 7: “Bize öğretilen Divan edebiyatı metnlerinin dili ağırdır.”

Tablo 3.9: “Bize öğretilen Divan edebiyatı metnlerinin dili ağırdır.”

Yanıtlar	N	%
Evet	162	55,3
Kararsızım	74	25,2
Hayır	57	19,5
Toplam	293	100,0

Araştırmanın bulgularına bakıldığında 162 (yüzde 55,3) öğrencinin “Bize öğretilen Divan edebiyatı metnlerinin dili ağırdır.” sorusuna *evet* yanıtını vermesine karşın 74 (yüzde 25,2) öğrencinin *kararsızım* ve 57 (yüzde 19,5) öğrencinin de *hayır* demesi onların büyük bir kısmının, kendilerine öğretilen divan edebiyatı metnlerinin dilinin ağır olduğuna inandıkları sonucuna götürmektedir.

Burada *evet* yanıtını veren öğrencilerin sayısının azımsanmamasıyla birlikte *kararsızım* ve *hayır* yanıtını veren öğrencilerin sayısının da gözden kaçırılmaması gerekir; Fakat bu durum, genel anlamda ortaya çıkan eğilimi yani sonucu değiştirmez.

Yaşar Aydemir, divan edebiyatı metinleri ile öğrenci arasındaki dil farklılığı, kültür farklılığı ve zihniyet farklılığı konusunda ise şunları dile getirmektedir:

Öğrenilenlerin bir beceri hâline dönüştürülememesi öğrencileri ezbere itmektir. İhtiyaç duyulmayan bilgi derse karşı bir lakaytlık, umursamazlık oluşturmakta bu da başarısızlığı getirmektedir. Divan edebiyatı metinleri ile öğrenci -öğrenci- arasındaki dil farklılığı, kültür farklılığı, zihniyet farklılığı Divan edebiyatına kar-

şı olumsuz bir bakış açısı oluşturmuş ve bireylerin bu metinlere önyargıyla yaklaşmasına neden olmuştur. Uzmanlık gerektiren Divan edebiyatı metinleri genel olarak öğretmenler tarafından da anlaşılabilir olarak nitelendirilmiştir (Aydemir, 2006, s. 134-141).

Öyleyse burada ders kitaplarının hazırlanması aşamasında sanatlı anlatımların sık olduğu edebî metinlerin değil de öğrencilerin kolay anlayıp yorumlayabileceği dil olarak daha sade metinlerin -Arapça ve Farsça kelimelerden ziyade Türkçe kelimelerin daha ağırlıklı olduğu metinler- seçilmesine özen gösterilmelidir. Böyle olduğu takdirde divan edebiyatı metinleri öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılacak ve divan edebiyatına karşı olumsuz diyebileceğimiz düşünceler de bu anlamda olumlu yönde değişecektir.

Soru 8: “Divan edebiyatı, toplum yaşamını yansıtmamaktadır.”

Tablo 3.10: “Divan edebiyatı, toplum yaşamını yansıtmamaktadır.”*

Yanıtlar	N	%
Evet	91	31,1
Kararsızım	61	20,8
Hayır	141	48,1
Toplam	293	100,0

Yine araştırmanın bulgularına bakıldığında 141 (yüzde 48,1) öğrencinin “*Divan edebiyatı, toplum yaşamını yansıtmamaktadır.*” sorusuna *hayır* yanıtını vermesine karşın 91 (yüzde 31,1) öğrencinin *evet* ve 61 (yüzde 20,8) öğrencinin de *kararsızım* demesi onların büyük bir bölümünün divan edebiyatının, toplum yaşamını yansıtmadığı görüşüne katılmadıkları söylenebilir.

İskender Pala, toplumla Divan edebiyatı arasındaki bağı ortaya koyduğu şu cümle ile açık bir şekilde ifade etmiştir: “İslam medeniyetinin etkisi altında uzun tecrübe ve birikimler sonucunda toplumun içinden çıkan ve onun bedîî zevkini oluşturan divan edebiyatında, ölümsüz eserler oluşturulmuştur” (Pala, 2004b, s. 637).

* Tablo 3.10: Toplum yaşamı derken bugünün toplumunun kastedildiği öğrencilere açıklandı.

Yine bu bağlamda düşünüldüğünde derslerde öğrencileri dil ve anlatım açısından anlama ve yorumlama noktasında pek fazla zorlamayan bununla beraber onların ilgilerini de çekecek toplumsal yaşamla ilgili metinler seçildiğinde divan edebiyatının, toplum yaşamını yansıtmadığı yönündeki görüşün daha da azalacağı hatta ortadan kalkacağı görülecektir.

Soru 9: “Divan edebiyatı metinleri ile günümüz yaşamı arasında bir bağlantı yoktur.”

Tablo 3.11: “Divan edebiyatı metinleri ile günümüz yaşamı arasında bir bağlantı yoktur.”

Yanıtlar	N	%
Evet	63	21,5
Kararsızım	74	25,3
Hayır	156	53,2
Toplam	293	100,0

Araştırmaya katılanlara “Divan edebiyatı metinleri ile günümüz yaşamı arasında bir bağlantı yoktur.” öngörüsü hakkındaki görüşleri sorulmuş onlar da düşüncelerini yüzde 21,5 *evet*, yüzde 25,3 *kararsızım* ve yüzde 53,2 oranında ise *hayır* şeklinde bildirmişlerdir.

Öğrencilerin çoğunluğunun düşüncesi *hayır* yanıtında toplanmaktadır. *Evet ve Kararsızım* cevabını belirtenlerin toplam oranıysa *hayır* yanıtını verenlerin sayısından daha azdır. Bu sonuca göre öğrencilerin çoğu, divan edebiyatı metinleri ile günümüz yaşamı arasında bir bağlantı olduğunu düşünmektedir ve bu görüş ağırlık kazanmıştır denilebilir.

İskender Pala, divan edebiyatı eğitimi yapılırken gündelik hayatla arasında bir ilgi kurulması hakkında ise şunları söylemektedir:

Divan edebiyatı eğitiminde kullanılan yanlış yöntemler ve uygulamalar öğrencilerde bu edebî döneme karşı bir önyargı oluşturmuştur. Bu anlamda öğrencilere verilmekte olan derslerin gündelik hayatla mutlak bir ilgisi kurulmalıdır (Pala, 1993, s. 119).

O hâlde derslerde; öğrencilerin dikkatlerini çekecek, günümüz yaşamından ve toplumla ilgili olaylardan bahseden, günümüzde geçerliliği olan ve birtakım evrensel

değer yargılarına da yer veren metinler işlenmelidir. Yine derslerde metinler üzerinde anlama ve yorumlama çalışmaları yapılırken bu metinlerle günümüz yaşamı arasında mutlaka bir bağ kurulmaya çalışılmalıdır. Daha da önemlisi metinlerde yer alan günümüz yaşamıyla ilgili bağlantılar ve ortak yönler üzerine yapılacak olan yorumlar ve tespitler zaman zaman öğrencilere de yaptırılmalı ki bu durum onların divan edebiyatı metinleri ile günümüz yaşamı arasında bir bağlantı olduğu görüşüne katılmalarına katkı sağlamış olsun.

Soru 10: “Divan edebiyatı, genç neslin zevk anlayışına hitap etmez.”

Tablo 3.12: “Divan edebiyatı, genç neslin zevk anlayışına hitap etmez.”*

Yanıtlar	N	%
Evet	147	50,2
Kararsızım	72	24,5
Hayır	74	25,3
Toplam	293	100,0

Tablo 3.12’de görüldüğü üzere “Divan edebiyatı, genç neslin zevk anlayışına hitap etmez.” sorusuna verilen yanıtlar; yüzde 50,2 *evet*, yüzde 24,5 *kararsızım* ve yüzde 25,3 oranında ise *hayır* şeklinde gerçekleşmiştir.

Görüldüğü üzere öğrencilerin çoğunluğunun düşüncesi *evet* yanıtında toplanmaktadır. *Kararsızım* ve *hayır* cevabını belirtenlerin toplam oranıysa *evet* yanıtını verenlerin sayısından azdır. Bu sonuca göre öğrencilerin çoğu, divan edebiyatının, genç neslin zevk anlayışına hitap etmediğini düşünmektedir denilebilir.

Burada *evet* yanıtını veren öğrencilerin sayısının azımsanmamasıyla birlikte *kararsızım* ve *hayır* yanıtını veren öğrencilerin sayısının da gözden kaçırılmaması gerekir. Fakat bu durum, genel anlamda ortaya çıkan eğilimi yani sonucu değiştirmez.

Mine Mengi, divan edebiyatı ile genç nesil arasındaki yabancılaşmayı şu cümlelerle dile getirmektedir:

* Tablo 3.12: Zevk anlayışı derken edebî zevkin kastedildiği öğrencilere açıklandı.

Modern dünyada eskiye karşı oluşan olumsuz bakış açısı toplumda özellikle genç nesiller arasında yanlış bir algı oluşturmaktadır. Hâlbuki toplumlar geçmiş tecrübelerini modern çağa uyarlayarak güncellemektedirler. Bu nedenle eski edebiyatın öğretiminde kültür ve dil olarak farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Öğretmenler ve öğrenciler Divan edebiyatını anlama ve faydalanma yöntemlerini bilemediklerinden bu edebiyata karşı yabancılaşmaktadırlar (Mengi, 2006, s. 17).

Öyleyse burada öncelikle öğrencilerin başka bir ifade ile gençlerin divan edebiyatına ilgisini çekecek faaliyetlerin yapılması gerekir. Bu anlamda, gerekirse Milli Eğitim Bakanlığı devreye girmeli ve Bakanlık tarafından konu ile bağlantılı diziler, sinemalar veya belgesel filmler çekilmeli, çekilmesi sağlanmalıdır. Eğer önceden buna benzer çalışmalar yapılmışsa bunlar da öğrencilere izletilmelidir. Yapılacak çalışmaların sonunda bu konuda farklı düşünen gençlerin de divan edebiyatının, kendi zevk anlayışlarına hitap ettiğini düşünmeye başlayacaklarına inanılabilir.

Soru 11: “Divan edebiyatı metinleri için ayrılan süreyi yetersiz buluyorum.”

Tablo 3.13: “Divan edebiyatı metinleri için ayrılan süreyi yetersiz buluyorum.”

Yanıtlar	N	%
Evet	86	29,4
Kararsızım	68	23,2
Hayır	139	47,4
Toplam	293	100,0

139 (yüzde 47,4) öğrencinin “Divan edebiyatı metinleri için ayrılan süreyi yetersiz buluyorum.” sorusuna hayır yanıtını vermesine karşın 86 (yüzde 29,4) öğrencinin evet 68 (yüzde 23,2) öğrencinin de kararsızım demesi, onların büyük bir bölümünün divan edebiyatı metinleri için ayrılan süreyi yetersiz bulmadıkları sonucuna ulaştırmaktadır.

Elde edilen verileri değerlendirmek gerekirse; öğrencilerin hiç de azımsanmayacak kadar olan kısmı divan edebiyatı metinleri için ayrılan süreyi yetersiz bulmamaktadır. Ama onlar divan edebiyatı metinleri için ayrılan zamanı yeterli bulsalar da yine de Türk edebiyatı dersi yıllık planında bu bölüm için ayrılan sürenin (ay, hafta ve ders saati

bakımından) artırılması yönünde yapılacak bir çalışmanın öğrenciler açısından daha olumlu sonuçlar doğuracağı görülecektir.

Soru 12: “Derslerimizde, Divan edebiyatı şairlerinin yaşamları hakkında da bilgiler verilmektedir.”

Tablo 3.14: “Derslerimizde, Divan edebiyatı şairlerinin yaşamları hakkında da bilgiler verilmektedir.”

Yanıtlar	N	%
Evet	226	77,1
Kararsızım	36	12,3
Hayır	31	10,6
Toplam	293	100,0

Tablo 3.14’te; 226 (yüzde 77,1) öğrencinin “Derslerimizde, Divan edebiyatı şairlerinin yaşamları hakkında da bilgiler verilmektedir.” sorusuna *evet* yanıtını vermesine karşılık 36 (yüzde 12,3) öğrencinin *kararsızım* ve 31 (yüzde 10,6) öğrencinin de *hayır* demesi onların çok büyük bir bölümünün kendi derslerinde, divan edebiyatı şairlerinin yaşamları hakkında da bilgiler verildiğini ifade ettikleri görülmektedir.

Öğrencilerin çoğunun görüşü *evet* üzerinde yoğunlaşmaktadır. *Kararsızım* ve *hayır* cevabını belirtenlerin toplam oranıysa *evet* yanıtını verenlerin yarısından daha azdır. Başka bir ifade ile *kararsızım* ve *hayır* yanıtını verenler, *evet* yanıtını belirtenlerin üçte biri kadar bile değildir. Bu durumda deneklerin yani öğrencilerin büyük bir kısmı, derslerde divan edebiyatı şairlerinin yaşamları hakkında da bilgiler verildiğini belirtmektedir.

Mustafa İsen, divan edebiyatı kültürünü sevdirmek ile divan şâirlerini tanıtmak arasındaki ilişki hakkında; “Divan edebiyatı kültürünü sevdirmek için ayrıca “Divan şairleri”ni tanıtmak da gerekir. Divan edebiyatı şairlerinin de her birey gibi şahsî hayatları ve şahsî hayatlarında karşı karşıya kaldıkları bazen güldüren bazen düşünmeye sevkeden durumlar mevcuttur. Derslerimizde bu durumlara yeri geldikçe değinmek yerinde olur” (İsen, 1990, s. 75.) demektedir.

Bu anlamda divan edebiyatını öğretmeyi bilhassa da öğrenmeyi daha zevkli ve biraz da eğlenceli duruma getirmek için ilgili dersin öğretmenleri derslerinde divan şairlerinin başlarından geçen ve ilgi uyandıran olaylara da zaman zaman yer vermelilerdir.

Yine, ders kitapları hazırlanırken toplumun ve öğrencilerin belki daha önce adını bir yerlerden duyduğu ya da duyabileceği divan edebiyatı dönemi şâirlerinden örneklerin verilmesi divan edebiyatını daha çekici duruma getirecek, öğrenciler ile divan edebiyatı arasındaki bağ da böylece güçlenecektir.

Soru 13: “Divan edebiyatının zor anlaşılmasında şiire olan ilginin az olmasının etkisi vardır.”

Tablo 3.15: “Divan edebiyatının zor anlaşılmasında şiire olan ilginin az olmasının etkisi vardır.”

Yanıtlar	N	%
Evet	175	59,7
Kararsızım	64	21,8
Hayır	54	18,5
Toplam	293	100,0

Araştırmanın bulgularına bakıldığında 175 (yüzde 59,7) öğrencinin “Divan edebiyatının zor anlaşılmasında şiire olan ilginin az olmasının etkisi vardır.” sorusuna *evet* yanıtını vermesine karşın; 64 (yüzde 21,8) öğrencinin *kararsızım* ve 54 (yüzde 18,5) öğrencinin de *hayır* demesi onların büyük bir kısmının divan edebiyatının zor anlaşılmasında şiire olan ilginin az olmasının etkisinin olduğuna inandıkları sonucuna varılabilmektedir.

Öğrencilerle ilgili bu olumsuz durumun ortadan kaldırılması için bir şeyler yapılmalıdır. Meselâ, halk kültürümüz açısından çok önemli olan atasözü ve deyimlerin yer aldığı beyitleri örnek vermek suretiyle öğrencilerin şiire olan ilgilerinin artırılması yönünde gayret edilmelidir. Yine şiir dinletisi gibi etkinlikler düzenlenerek öğrencileri bu faaliyetler içinde aktif kılmak kaydıyla onların şiire karşı ilgilerinin artırılması sağlanmalıdır. Kısaca bunlardan farklı daha birçok çalışma ve faaliyet hazırlanarak öğrencilerin şiire olan ilgi ve istekleri artırılmalıdır.

Cemal Kurnaz, kendisiyle yapılan “*Divan şiirine içeriden bakmak*” adlı röportajda divan şiirinin sevdirmesi ve şiire olan ilgi konusunda şunları söyler:

Divan şiirinin yeni nesillere sevdirmesi çok kolay görünmüyor. Çünkü yeni nesiller onlara haksızlık yapmak istemem; ama edebiyatla çok iş dışı değiller. Cumhuriyet Dönemi’nde yazılmış romanları bile artık sözlük yardımı olmadan okuyamaz hâle geldik. Bunun için yeni nesilleri suçlayabilir miyiz? Onları kim bu hâle getirdi? Bizler, neyi yanlış yaptık, eksik yaptık da bu böyle oldu? Bir öz eleştiri yapmamız gerekiyor. Önce edebiyatı sevdirmeliyiz. Yani o gençler; bir Cahit Sıtkı’yı, bir Tanpınar’ı ezberleyip seviyor mu ki? Önce edebiyatın zevkine vardırması. Ana dilin zevkine vardırması. Onun inceliklerini, güzelliklerini, onun estetik hazzını tattırması ki çocuk birkaç şiir ezberlemeyi; Sait Faik okumayı, Mustafa Kutlu okumayı bir zevk hâline getirsin. Bir ders zorunluluğu olmaktan çıkarak kendiliğinden yani işlendiği zaman elini kulağına atıp bir uzun hava okur gibi peş peşe bir iki şiir okuma ihtiyacı duysun. Bunu başarmamız gerekiyor. Bunun için edebiyata önem verildiğini göstermemiz gerekir. Edebiyatçının, edebiyatın bir itibarı yok ki... Çocuk bakıyor ki televizyona, hayata, bilmem neye... İyi ki arada bir şiir okuyan bir Cumhurbaşkanı’mız var. Onun dışında kim var? Yani şiirin hayatımızda bir yeri yok. Şairin bir değeri yok. Onlara önem verir hâle gelirsek, yeni nesiller de bunun hayatta bir karşılığı olduğunu görürse böylece ben de onlar gibi olayım duygusu oluşur. Bu sadece edebiyat öğretmenlerinin, edebiyat bölümlerinin başaracağı bir şey değil. Bu genel bir atmosferdir. Bunu herkes soluyor ve maalesef bu sonuç ortaya çıkıyor” (Aydemir ve Sarışen, 2018 s. 39).

Unutulmamalıdır ki divan edebiyatı her şeyden önce şiir türünde eserlerin ağırlıklı olarak verildiği bir edebî dönemdir. Dolayısıyla şiire olan ilgi, divan edebiyatı metinlerini anlamada, sevmeye kısaca onlardan edebî zevk almada mutlak önemlidir.

Soru 14: “Divan edebiyatının anlaşılmasında kelime hazinemizin etkisi vardır.”

Tablo 3.16: “Divan edebiyatının anlaşılmasında kelime hazinemizin etkisi vardır.”*

Yanıtlar	N	%
Evet	224	76,5
Kararsızım	43	14,6
Hayır	26	8,9
Toplam	293	100,0

Tablo 3.16’da, 224 (yüzde 76,5) öğrencinin “Divan edebiyatının anlaşılmasında kelime hazinemizin etkisi vardır.” sorusuna *evet* yanıtını vermesine karşın 43 (yüzde 14,6) öğrencinin *kararsızım* ve 26 (yüzde 8,9) öğrencinin de *hayır* demesi onların büyük bir bölümünün divan edebiyatının anlaşılmasında kelime hazinelerinin etkisinin olduğu görüşüne katıldıkları söylenebilir.

Bu durumda öncelikli yapılması gereken olarak derslerde öğrencilere divan edebiyatını anlama ve yorumlama noktasında kelime hazinesinin büyük önem arzettiği kavratılmalı, uygulamada onlara bu durum gösterilerek onların kelime hazinelerinin daha iyi hâle gelebilmesi için gerekli çalışmalar yapılmalı ki divan edebiyatının anlaşılması gibi bir problem kendiliğinden ortadan kalkmış olsun. Bu durumda ise kelime hazineleri artan öğrenciler divan edebiyatı dönemine ait metinleri anlamada zorluk yaşamayacaklarından dolayı onların bu metinleri anlayıp yorumlamaya çalışırken edebî zevk almaları da kaçınılmaz olacaktır.

Yeri ve zamanı gelmişken şu husus da gözden kaçırılmamalıdır: Divan edebiyatı metinlerinin -anlaşılamaktan kaynaklanan sebeplerden ötürü- önemini yitirmesinde en başat sebeplerden biri de okullarda Osmanlı Türkçesinin öğretilmemesi konusudur. Bu anlamda gerekiyorsa Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından ilgili konuda bir çalışma yapılmalı ve karar verildiği takdirde de yapılacak olan uygulamalar bir an önce hayata geçirilerek okullarda seçmeli dersler arasında yer

* Tablo 3.16: Anketin uygulanması sırasında nâdiren de olsa öğrenciler tarafından yöneltilen bazı sorular hakkında kısa açıklamalar yapıldığı daha önce söylenmişti. Bu duruma örnek olarak belirtmesi gereken on dördüncü soruda ise “Kelime hazinemizin etkisi” derken kelime hazinesinin yetersizliği ya da eksikliği kastedildiği şeklinde öğrencilere kısa bir açıklama yapılmıştır.

alan Osmanlı Türkçesi dersinin öğrenciler tarafından seçilmesinin özendirilmesi konusu değişik şekillerde uygulamaya konulmalıdır.

Soru 15: “*Divan edebiyatı metinleri, kültür dünyama katkıda bulunmamıştır.*”

Tablo 3.17: “*Divan edebiyatı metinleri, kültür dünyama katkıda bulunmamıştır.*”

Yanıtlar	N	%
Evet	78	26,6
Kararsızım	60	20,5
Hayır	155	52,9
Toplam	293	100,0

Araştırmaya katılanlar “*Divan edebiyatı metinleri, kültür dünyama katkıda bulunmamıştır.*” ifadesine; yüzde 26,6 *evet*, yüzde 20,5 *kararsızım* ve yüzde 52,9 oranında ise *hayır* yanıtını vermişlerdir.

Öğrencilerin çoğunluğunun düşüncesi *hayır* yanıtında toplanmaktadır. *Evet* ve *kararsızım* cevabını belirtenlerin toplam oranıysa *hayır* yanıtını verenlerin sayısından daha azdır. Bu sonuca göre öğrencilerin çoğu “*Divan edebiyatı metinleri, kültür dünyama katkıda bulunmamıştır.*” görüşüne katılmadıklarını ifade etmişlerdir.

Ali Fuat Bilkan, divan edebiyatı ile kültürümüz arasındaki ilişkiyi şu şekilde ifade etmektedir:

Divan Edebiyatı dönemi, halk kültürü yönünden de kuşkusuz çok önemlidir. Bu anlamda derslerimizde atasözü ve deyimlerin yer aldığı beyitleri örnek vermek sûretiyle öğrencilerimize bu edebiyatın halkımızın, kültürümüzün edebiyatı olduğu gerçeğini göstermeli ve Divan Edebiyatı’na bakışlarımızın daha özenli, sağlıklı ve tarafsız olmasını sağlayabilmeliyiz. Ancak bu şekilde, Divan Edebiyatı ile öğrencilerimizin kültür dünyaları arasında bir bağ kurabiliriz (Bilkan, 2006, s. 142-153).

Divan edebiyatı ile kültürümüz arasındaki ilişkiyi doğru kurabilmek ve anlatabilmek mutlak çok değerlidir. Bu anlamda derslerde divan edebiyatının genel konularının yanı sıra öğrencilerin kültür dünyalarına katkı sağlayacak, içerisinde birtakım veciz anlatımların da yer aldığı metinlere çokça yer vermek ve bu metinler üzerinde durmak gerekir. Yine bu konuda hem müfredat programını hazırlayanlara hem ortaöğretim

onuncu sınıf Türk edebiyatı ders kitaplarını derleyenlere hem de öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Özetle divan edebiyatı metinleri ile öğrencilerin kültür dünyaları arasında kurulacak olan bağ hiç şüphesiz çok önemlidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

A. Sonuçlar

Ortaöğretim Öğrencilerinin Divan Edebiyatına Bakışı: Çorum İl Merkezi Örneği başlıklı bu araştırmada ortaöğretimde öğrenim gören öğrenciler tarafından divan edebiyatı döneminin ne şekilde algılandığı incelenmiş ve bu edebî dönemin onların düşünce dünyasındaki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu anlamda çalışmayla ilgili ulaşılan sonuçlar şu şekilde verilebilir:

1. Araştırma sonucuna göre öğrenciler; divan edebiyatının zorluğunun, daha çok kendi içeriğinden (özünden) kaynaklandığını düşünmektedir. Başka bir ifade ile öğrenciler; divan edebiyatının zorluğunu derslerde üzerinde durdukları, işledikleri divan edebiyatı dönemi metinlerine bağlamaktadırlar.

2. Bulgulara göre öğrenciler, divan edebiyatının etkisinde yazılan eserlerin kendileri tarafından anlaşılmadığını düşünmektedir. Bu anlamda denekler, divan edebiyatı metinlerini çözmek için Arapça ve Farsça bilmek yani kökeni Arapça ve Farsça olan kelimelerin Türkçe karşılıklarını bilmek gerektiğini söylemekte, Arapça ve Farsça bilmeden divan edebiyatı metinlerini çözebilmenin veya anlayabilmenin mümkün olmadığını düşünmektedirler.

3. Katılımcılar, divan edebiyatı dönemi şairlerini anlayabilmek için tasavvuf düşüncesini (anlayışını, terminolojisini, âdâbını) bilmek gerektiğini, tasavvuf bilgisi olmadan divan edebiyatının anlaşılamayacağını düşünmektedirler.

4. Öğrenciler, divan edebiyatının Türk dilini ve kültürünü yansıttığını düşünmektedir, denilebilir.

5. Ulaşılan sonuçlara göre öğrencilerin büyük bir kısmı, divan edebiyatının anlaşılması için Osmanlı dönemi kültürünü bilmek gerektiği görüşündedir.

6. Öğrenciler, divan edebiyatı dönemi şairlerini sevmeye aruz ölçüsünün olumsuz bir etki yapmadığı görüşündedirler.

7. Denekler Osmanlı Dönemi Türkçesini iyi derecede anlamadıkları daha da önemlisi onun eğitimini almadıkları için o dönemde kullanılan Türkçenin bazı dil hususiyetlerine de vâkıf değiller. Bu anlamda onlar kendilerine öğretilen divan edebiyatı metinlerinin dilinin ağır olduğunu düşünmektedirler.

8. Öğrenciler, divan edebiyatının, toplum yaşamını yansıtmadığı görüşüne katılmadıklarını söylemektedir. Yine bulgulara bakıldığında onların büyük bir kısmının bu konudaki düşüncesi, divan edebiyatının toplum yaşamından uzak olmadığı şeklindedir.

9. Araştırma sonucuna göre öğrencilerde; divan edebiyatı metinleri ile günümüz yaşamı arasında bir bağlantı olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır.

10. Bulgulara göre denekler burada divan edebiyatının genç neslin edebî zevkine hitap etmediğini söylemektedir.

11. Elde edilen verileri genellemek gerekirse, öğrencilerin büyük bir kısmı müfredatta divan edebiyatı metinleri için ayrılan süreyi yeterli bulmaktadır.

12. Katılımcılar, derslerinde divan edebiyatı üzerinde durulurken bu edebî dönem şairlerinin kişisel yaşamları ve hayat tarzları hakkında da bilgiler verildiğini belirtmektedirler.

13. Öğrenciler, divan edebiyatının zor anlaşılmasında şiire olan ilginin az olmasının etkisi olduğunu söylemektedir. Bir anlamda onlar, divan edebiyatının şiir ağırlıklı bir edebî dönem olduğu düşüncesinden hareketle şiire olan ilgi ile divan edebiyatının anlaşılması arasında sıkı bir ilişki kurmaktadır.

14. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin çoğu, divan edebiyatının anlaşılmasında kelime hazinelerinin etkisinin olduğunu düşünmektedir. Aslında öğrenciler, burada bir öz eleştiri yaparak kelime hazinelerinin sınırlı -belki de yetersiz- olduğunu da dile getirmektedirler.

15. Bulgulara göre deneklerin büyük bir kısmı, divan edebiyatı metinlerinin, kendi kültür dünyalarına katkıda bulunmadığı görüşüne katılmamıştır. Yani bir anlamda onlar, divan edebiyatı metinlerini öğrenirken kültür dünyalarının da zenginleştiğini söylemektedirler.

B. Öneriler

Ulaşılan sonuçlar ışığında önerilerde bulunmak da çalışmanın içeriği ve kapsamı açısından önemli olacaktır. Bu durumda öneriler anlamında şu hususlar sıralanabilir:

1. Liselerde Türk edebiyatı dersinin özellikle de divan edebiyatı kısmının yeniden gözden geçirilerek müfredatın alanında uzman kişilerce basitleştirilip -metin seçiminde Arapça ve Farsça kelimelerden ziyade Türkçe kelimelerin daha ağırlıklı olduğu metinlerin tercih edilmesi- zenginleştirilmesi sağlanmalıdır.

2. Liselerde Osmanlı Türkçesinin seçmeli değil de zorunlu bir ders olarak okutulmasına ve öğretilmesine yönelik çalışmaların geliştirilmesi gerekmektedir. Çünkü divan edebiyatı dönemi, Arapça ve Farsçadan soyutlanamayacağından bu konu politik ya da ideolojik bazı kişisel yargılardan ayrı olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca ders kitabı hazırlanırken de öğrencilere derslerde işlenecek divan edebiyatı dönemi metinlerinden hemen sonra kökeni Arapça ve Farsça olan kelimelerin Türkçe karşılıkları ayrı bir kısım olarak verilmelidir.

3. Tasavvuf düşüncesi (anlayışı, terminolojisi, âdâbı) üzerinde kapsamlı bir şekilde durularak öğrencilerin divan edebiyatı dönemindeki metinleri daha iyi anlamaları, yorumlamaları ve onlardan edebî zevk almaları sağlanmalıdır.

4. Öncelikle divan edebiyatına önyargıyla yaklaşılmaktan vazgeçilerek bırakılarak onun Türk dil ve kültür hayatının şiire yansımaları olduğu gerçeği kabullenilmelidir. Bu anlamda, divan edebiyatının genel konularının yanında öğrencilerin kendi yani milli dil ve kültür dünyasına katkı sağlayacak birtakım veciz ifadeler içeren metinlere yer vermeye devam edilmelidir. Yine divan edebiyatı kültürünü sevdirmek için dersi sıkıcı duruma getirdiğine inanılan metinler -Arapça ve Farsça kelimelerin daha yoğun; Türkçe kelimelerin ise daha az kullanıldığı metinler- yerine öğrencilerin kültür dünyasını zenginleştirecek, anlama ve yorumlama kabiliyetlerini geliştirecek ve yeri geldikçe günlük konuşmada faydalanabilecekleri metinler (şiirler) üzerinde durulmalıdır.

5. Osmanlı toplumunun edebî bir mahsulü olan divan edebiyatının daha doğru ve iyi anlaşılabilmesi için derslerde Osmanlı dönemi kültürü üzerinde sık sık durulmalı ve gerekli açıklamalar yapılmalıdır.

6. Divan edebiyatının aruz bahsi ve biçim bilgisi konuları öğrencileri ezberciliğe itmeden öğretilmeye çalışılmalıdır. Aruz vezni, sınavlarda bir korku aracı hâline getirilmemeli, aruz vezninin divan edebiyatı öğretiminin vazgeçilmezi gibi gösterilmesinden vazgeçilmelidir.

7. Derslerde, ağıdalı ve ağır üslûplu anlatımların sık olduğu edebî metinlerin değil de öğrencilerin çok fazla zorlanmadan anlayıp yorumlayabilecekleri dil ve anlatım olarak daha sade -Arapça ve Farsça kelimelere oranla Türkçe kelimelerin daha fazla olduğu- metinlerin seçilmesine özen gösterilmelidir.

8. Derslerde, öğrencilerin anlama ve yorumlama noktasında çok fazla zorlanmadan onların ilgilerini çekecek toplumsal yaşamla ilgili ya da toplumsal yaşamla arasında ilgi kurulabilecek metinlerin seçilmesine dikkat edilmelidir.

9. Derslerde, öğrencilerin dikkatlerine günümüz yaşamından -ya da o dönemdeki gündelik yaşamdan- ve toplumla ilgili olaylardan bahseden ayrıca, günümüzde de geçerliliği olan birtakım evrensel değer yargılarına yer veren metinler sunulmalıdır. Bununla birlikte derslerde, metinler üzerinde anlama ve yorumlama çalışmaları yapılırken bu metinlerle günümüz yaşamı arasında mutlaka bir bağ kurulmalıdır. Daha da önemlisi metinlerde yer alan gündelik yaşamla ilgili bağlar ve müşterek unsurlar üzerine yapılacak olan yorum ve saptamalar zaman zaman öğrencilere de yaptırılmalıdır.

10. Öğrencilerin divan edebiyatına ilgilerini artıracak faaliyetlerin olması gerekir. Bu anlamda, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından konu ile bağlantılı diziler, sinemalar veya belgesel filmler çekilmeli, çekilmesi sağlanmalı ya da önceden buna benzer çalışmalar yapılmışsa bunlar öğrencilere izletilmelidir.

11. Elde edilen verileri genellemek gerekirse öğrencilerin büyük bir kısmı divan edebiyatı metinleri için ayrılan süreyi yetersiz bulmamaktadır. Bir anlamda onlar, divan edebiyatı metinleri için ayrılan zamanı yeterli bulsalar da ders saati, artırılma noktasında yeniden gözden geçirilmelidir. Ders saatleri üzerinde bir çalışma yapılması gereği yanında bundan da önemlisinin derslerin etkisini artırmak olduğu unutulmamalıdır.

12. Divan edebiyatını daha zevkli ve eğlenceli duruma getirebilmek için derslerde zaman zaman divan şairlerinin başlarından geçmiş ilgi uyandıran olaylara da yer verilmelidir. Bununla beraber ders kitapları hazırlanırken halkın ve öğrencilerin en çok duyduğu ya da duyabileceği divan edebiyatı şair ve şiirlerinden örnekler vermek kaydıyla bu edebî dönem daha cazip hâle getirilmelidir.

13. Halk kültürü açısından çok önemli olan atasözü ve deyimlerin yer aldığı beyitlerden örnek vermek suretiyle öğrencilerin şiire olan ilgilerinin artırılması yönünde gayret edilmelidir.

14. Derslerde, öğrencilere divan edebiyatını anlama ve yorumlama noktasında kelime hazinesinin büyük önem arz ettiğini söylemekle birlikte uygulamada da onlara bu durum gösterilmeli ve onların kelime hazinelerinin daha iyi duruma gelebilmesi için gerekli çalışmalar (derslerde ve ödevlendirmelerde sözlük kullanılması gerekliliğinin öğretilmesi, bireysel anlamda sözlük okuma çalışması vb.) yapılmalıdır.

15. Derslerde, divan edebiyatının genel konularının yanısıra öğrencilerin kültür dünyalarına katkı sağlayacak, içerisinde birtakım veciz anlatımların da yer aldığı metinlere çokça yer verilmeli ve bu metinler üzerinde sıkça durulmalıdır.

Yine öneriler konusunda şu hususlar da sıralanabilir:

- Öncelikle Osmanlı dönemi toplumundan büyük izler taşıyan divan edebiyatının Türk halkının geçmişini temsil ettiğini söylemek gerekir. Dolayısıyla halkın, öğrencilerin ve gelecek neslin geçmişten gelen dilden, kültür ve edebiyat hayatından haberleri olması en tabii hakları arasındadır. Bu nedenle geçmişten günümüze miras olarak kalan divan edebiyatının edebî ürünlerini keşfedip bunları gündelik yaşama uyarlamak suretiyle yeni ve gelecek nesillere aktarmak görev addedilmelidir.

- Yine divan edebiyatı öğrencilere onları sıkmadan, bıktırmadan, nefret ettirme derecesine getirmeden ve herhangi bir ideolojik amaç da gütmeyen öğretilmelidir. Ayrıca divan edebiyatının farklı zenginlikleri de dikkate alınarak mantıklı açıklamalarla öğrenciler arasında benimsenmesi sağlanmalıdır.

- Öğrencilerin öğretim materyali olarak kullandıkları ders kitaplarının yanında zaman zaman başvuru -yardımcı öğretim materyali- kaynağı olarak yararlandıkları diğer materyaller de Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından yeniden incelenmelidir. Bu çalışma sonunda ortaya çıkan eksiklikler ya da yanlışlıklar ilgili taraflarca hızla giderilmelidir.

- Liselerde Türk edebiyatı dersinde kullanılacak ders kitabına has, örnekli ve resimli sözlükler hazırlanmalıdır.

- Türk edebiyatı ders kitaplarında divan edebiyatında kullanılan mazmunları önem derecesine göre anlatan bölümler oluşturulmalı ve bu bölümler göz zevkine hitap edecek biçimde tasarlanmalıdır.

- Liselerde Türk edebiyatı dersi verilirken divan edebiyatı türleri ve nazım biçimleriyle ilgili örnekler basit ve açık bir dille anlatılmalıdır. Nazım türleri ve biçimleri işlenirken modern edebiyatta yer alan benzerleri ile ilişki kurularak açıklanmalıdır.

- Ortaöğretim kurumlarındaki öğretmenler dersi işlerken kullandıkları metodları yeniden değerlendirerek bilgi ve teori odaklı anlatım yerine pratik ve beceriye dayalı - klasik şiir yazma çalışması vb.- yöntemler geliştirmelidir.

- Derslerde, ezbere dayalı yöntem değil; mümkün olduğunca düşünebilme, anlayabilme, anlamlandırabilme ve yorumlama becerilerini geliştiren teknikler kullanılmalıdır.

- Öğrenciyi merkezine alan öğretme anlayışından hareketle öğrencilerin metinlerle daha çok ilgilenmeleri, bu sayede aktif olmaları da sağlanmalıdır.

- Öğretmenler divan edebiyatı öğretimindeki temel sorunlar ve bu sorunlara getirilebilecek çözüm önerileri konusunda kendilerinde farkındalık yaratma anlamında hizmet içi eğitim kurslarına alınmalıdır.

- Öğretmenler yine farkındalık anlamında hizmet içi eğitim kurslarına -klasik şiir kursu vb.- alınmalıdır.

- Müfredat yeniden gözden geçirilmeli gerekirse yenilenmelidir.

- Yine ders planı -Milli Eğitim Bakanlığı, Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı- gözden geçirilmeli gerekirse yeniden düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, H. (1996). *Nevres-i Kadim ve Türkçe Divanı: İnceleme, Tenkidli Metin ve Tıpkıbasım / Nevres-ı Kadım and his Turkish Divan: Textual Analysis, Critical Edit. Facs.*, Cambridge: Harvard University.
- Aksoyak, İ. H. (2009). Divan Şiirinin Dili İmparatorluk Dilidir, *Turkish Studies International Periodical Forthe Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/5 Summer 2009, s. 1-18.
- Aksit, A. ve Arslan, M. (2014). Toplum Tarafından Divan Edebiyatının Algılanması Üzerine Bir Araştırma, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/3 Winter 2014, p. s. 133-143.
- Akün, Ö. F. (1994). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Divan Edebiyatı md. 9. cilt, s. 389-427), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Aslan, H. ve Şimşek, Ü. ve Turan, İ. (2015). Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, s. 186-203.
- Aydemir, E. ve Sarışen, C. (2018). Prof. Dr. Cemal Kurnaz ile Divan Şiirine İçeriden Bakmak, *Edebiyat Vakti Dergisi*, 1, s. 34-40.
- Aydemir, Y. (2006). Divan Edebiyatı Öğretiminde Karşılaşılan Sıkıntılar ve Zihniyet Problemi, *Milli Eğitim, Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 34, (169).
- Banarlı, N. S. (1977). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I-II*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Bilkan, A. F. (2006). Liselerde Divan Edebiyatı Öğretimi, *Milli Eğitim, Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 169.
- Çeltik, H. ve Çetin, İ. (2017). *II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: TDK Yayınları.
- Çetin, İ. (2014). *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu*, Ankara: TDK Yayınları.
- Çetişli, İ. (2006). Edebiyat Eğitimi'nde "Edebî Metin"İN Yeri ve Anlamı, *Millî Eğitim Dergisi*, 169, s. 75-84.
- Demirtaş, H. N. (2016). *Şeyhülislam Yahya Efendi Şerhi*, İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.

- Develliođlu, F. (1999). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (Edebiyat md. s. 65), Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dilçin, C. (1992). *Divan Şiiri ve Şairleri Üzerine İncelemeler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Dilçin, C. (2011). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Kabalcı Yayınevi.
- Durmuş, B. (2018). *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Elbir, B. (2015). Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Edebiyat Öğretmenlerinin Divan Edebiyatı'na Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi: Manisa Örneği, *Ankara: Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 37, s. 90-91.
- Erbay, E. (2001). *Eskiler ve Yeniler*, Erzurum: Akademik Araştırmalar.
- Ersöz, F. ve Ersöz, T. (2018). *IBM SPSS İle İstatistiksel Veri Analizi*, İstanbul: Elit Kültür Yayınevi.
- Ertem, R. (1995). *Şeyhülislam - Yahyâ Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İpekten, H. (1996). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, İstanbul: MEB Yayınları.
- İsen, M. (1990). Divan Şairlerinin Mesleki Konumları, *Tarih ve Toplum*, sayı 75, s. 78.
- İspirli, S. A. ve Gülbahçe, A. (2009). Gençlerimiz ve Divan Edebiyatı Öğretimi: Erzurum İli Örneği, *Turkish Studies, International Periodical Forthe Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(2), s. 18-36.
- Kabaklı, A. (1978). *Divan Edebiyatı*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kahraman, M. (1996). *Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar*, İstanbul: Beyan Yayınları.
- Kilmen, S. (2015). *Eğitim Araştırmacıları İçin Spss Uygulamalı İstatistik*, İstanbul: Edge Akademi Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer Terimleri Sözlüğü*, (Dil md. s. 72), Ankara: TDK Yayınları.
- Köksal, M. F. (2012). *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, Ankara: Kesit Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1986). *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2006). *Divan Edebiyatı Antolojisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurnaz, C. (1997). *Divan Edebiyatı Yazıları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurnaz, C. (1996). *Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlîli*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kurnaz, C. (2011). *Halk ve Divan Şiininin Müşterekleri*, İstanbul: Berikan Yayınları.
- Levend, A. S. (1962). *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Levend, A. S. (2005). *Divan Edebiyatı*, İstanbul: Enderun Kitabevi.

- Lorcu, F. (2015). *Örneklerle Veri Analizi Spss Uygulamalı*, İstanbul: Detay Yayıncılık.
- Mengi, M. (2002). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mengi, M. (2006). Divan Edebiyatı Öğretiminin Sorunları ve Bazı Çözüm Önerileri, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, Sayı 7, s. 77-78.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2005). *Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2011). *Ortaöğretim Türk Edebiyatı Dersi 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar Öğretim Programı*, Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2018). *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar Öğretim Programı*, Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları.
- Okuyucu, C. (2015). *Divan Edebiyatı Estetiği*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Özdemir, M. (2001). *Divan Edebiyatı Münakaşaları (1902–1928)*, (Doktora Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Pala, İ. (1993). Divan Şiiri İrsal-i Mesel Hayat ve Gelenek, *Tarih ve Toplum*, sayı 119, s. 40-42
- Pala, İ. (1997). *Şairlerin Dilinden*, İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Pekolcay, N. (1967). *İslâmî Türk Edebiyatı 1-2*, İstanbul: Fatih Matbaası.
- Pekolcay, N. (1968). *İslâmî Türk Edebiyat 3-4*, İstanbul: Fatih Matbaası.
- Reşad, F. (1997). *Latifeler ve Nükteler*, hzl. Dursun Gürlek, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Sefercioğlu, M. N. (2001). *Nev'î Divanı'nın Tahlili*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (1988). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Tarlan, A. N. (1966). *Ahmet Paşa Divanı*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Tarlan, A. N. (1976). *Fuzûlî Divanı Şerhi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tatlıtürk, Y. (2016). *Ortaöğretim Türk Edebiyatı 10*, Ankara: Nova Yayıncılık.
- Tolasa, H. (2001). *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ural, A. (2011). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi*, İstanbul: Detay Yayıncılık.
- Üstüner, K. (2007). *Divan Şiirinde Tasavvuf*, Ankara: Birleşik Yayınları.
- Wikipedia, *SPSS*, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2017.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/SPSS>

EKLER

EK-1: Ortaöğretim Kurumları 10. Sınıflar Öğrenci Sayıları

ÇORUM İLİ MERKEZ İLÇESİ
2016-2017 EĞİTİM VE ÖĞRETİM YILI
ORTAÖĞRETİM KURUMLARI
10. SINIFLAR ÖĞRENCİ SAYILARI

Tablo: Çorum İl Merkezinde Ortaöğretimde ve Farklı Okul Türlerinin Onuncu Sınıflarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Dağılımı

Bağlı Bulunan	Okul Türü	Öğrenci Sayısı
Genel Müdürlük		
Ortaöğretim Genel Müdürlüğü	Anadolu Lisesi	2030
	Fen Lisesi	
	Sosyal Bilimler Lisesi	
Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü	Mesleki ve Teknik	980
	Anadolu Lisesi	
Din Eğitimi ve Öğretimi Genel Müdürlüğü	İmam-Hatip Lisesi	740
	Toplam	3750

EK-2: Anket Uygulamasý Yapýlan Ortaöðretim Kurumlarý

ÇORUM İLİ MERKEZ İLÇESİ 2016-2017 EĞİTİM VE ÖĞRETİM YILI

ANKET UYGULAMASI YAPILAN ORTAÖĞRETİM KURUMLARI

Hittit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslâm Edebiyatı Bilim Dalında üzerinde çalışılan “Ortaöğretim Öğrencilerinin Divan Edebiyatına Bakışı: Çorum İl Merkezi Örneği” başlıklı konu ile ilgili Anket Uygulaması Yapılan Ortaöğretim Kurumları ve bu kurumlarla ilgili şubeler ile bu şubelerde öğrenim gören öğrenci sayılar ise şu şekildedir:

Tablo: Anket Uygulaması Yapılan Ortaöğretim Kurumları *

OKUL ADI	SINIF / ŞUBE	ÖĞRENCİ SAYISI
Atatürk Anadolu Lisesi	10/B	E:12 K:19 T:31
Başöğretmen Anadolu Lisesi	10/E	E:4 K:23 T:27
Şehit A. Tayyip OLÇOK And. Lis.	10/D	E:13 K:19 T:32
15 Temmuz Şehitleri Fen Lisesi	10/A	E:12 K:19 T:31
Ç. B. Prof. Dr. H. KARAMAN A. İ. H. L.	10/C	E:... K:20 T:20
Şehit Erol OLÇOK A. İ. H. L.	10/A	E:... K:19 T:19
Şehit Erol OLÇOK A. İ. H. L.	10/D	E:30 K:... T:30
75. Yıl Cumhuriyet M. T. A. L.	10/A	E:10 K:27 T:37
Bahçelievler M. T. A. L.	10/C	E:... K:18 T:18
Hittit M. T. A. L.	10/B	E:19 K:3 T:22
Özejder Sosyal Bilimler Lisesi	10/A	E:11 K:15 T:26

* Tablo: Öğrenci sayısı sütunundaki “E” harfi erkek öğrenciyi, “K” harfi ise kız öğrenciyi belirtmektedir.

EK-2 (Devam): Anket Uygulaması Yapılan Ortaöğretim Kurumları

Yukarıda ek-2’de verdiğimiz başlıkla ilgili tablonun daha iyi anlaşılması için şu açıklamalarda bulunmayı uygun gördük:

- Araştırmaya başlamadan önce Çorum’da bulunan okullara göre okul türleri tasnif edilmiştir. Daha sonra ise okul türlerine göre hangi okullarda çalışma yapılacağı belirlenmiştir.

- İlimizdeki okullar içerisinde Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi kendi türlerinde birer okuldur. Diğer okul türlerine göre en fazla öğrenim görülen okullar ise Anadolu Lisesi ile Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi türündedir.

- Ayrıca araştırmaya katılan deneklerin okul türlerine göre katılım sayılarına baktığında Anadolu Lisesi birinci, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ikinci, İmam-Hatip Lisesi üçüncü, Fen Lisesi dördüncü ve Sosyal Bilimler Lisesi ise beşinci sırada yer almaktadır.

- Araştırmamızın geçerliği ve tarafsızlığı açısından da “Anket uygulaması sırasında” yapılan çalışmalar plânlı olmayıp deneklerin anketten ve anketle ilgili içerikten dahi uygulama anında haberdar oldukları çalışmalardır. Bu anlamda ortaya çıkan bu nicel veriler de tamamen araştırmamızın doğal sonuçlarıdır. Ayrıca anket uygulama çalışmasından önce “Erkek ve kız öğrencilerin sayısının oranı ne olmalıdır?” şeklinde bir düşüncemiz de olmamıştır.

- Yine “Anket uygulaması sırasında” çalışmanın yapılacağı şubeler özellikle seçilmeyip okulda görevli olan müdür yardımcıları ile kısa bir ön görüşmeden sonra müsâitlik açısından uygun olan herhangi bir şubede bu uygulama yapılmıştır.

EK-3: Anket Uygulaması Örneği

ANKET UYGULAMASI ÖRNEĞİ

Kıymetli Öğrenci Arkadaşım,

Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslâm Edebiyatı Bilim Dalında üzerinde çalıştığım “*Ortaöğretim Öğrencilerinin Divan Edebiyatına Bakışı: Çorum İl Merkezi Örneği*” başlıklı konu ile ilgili anket uygulaması sonunda ortaya çıkacak olan tezimin bilimsel bir mahiyet kazanabilmesinde, bu uygulamaya katılarak katkıda bulunmandan dolayı teşekkür ediyorum.

- Anket uygulaması sırasında kendine en yakın olan cevabı (**X**) işareti ile belirtmelisin.
- Kâğıt üzerine, kendini tanıtan kişisel bilgilerini (ad, soyad, numara gibi) kesinlikle yazmamalısın.
- Anket uygulaması sırasında verdiğin cevaplar, araştırma amaçlı olup; herhangi bir şekilde paylaşılmayacaktır.

Katılımcı İle İlgili:

1()Erkek Öğrenci 2()Kız Öğrenci

Öğrenim Gördüğün Okul Türü:

1()Anadolu Lisesi 2()Fen Lisesi 3()İmam-Hatip Lisesi 4()Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 5()Sosyal Bilimler Lisesi

Konu İle İlgili Anket Uygulaması:

1. Divan Edebiyatı'nın zorluğu, kendi içeriğinden (özünden) kaynaklanmaktadır.

A () Evet. B () Kararsızım. C () Hayır.

2. Divan Edebiyatı Metinleri'ni çözmek için Arapça ve Farsça bilmek gerekir.

A () Evet. B () Kararsızım. C () Hayır.

3. Divan Edebiyatı Dönemi Şiirleri'ni anlayabilmek için Tasavvuf Düşüncesi'ni bilmek gerekir.

A () Evet. B () Kararsızım. C () Hayır.

4. Divan Edebiyatı, Türk Dili'ni ve Kültürü'nü de yansıtır.

A () Evet. B () Kararsızım. C () Hayır.

EK-3 (Devam): Anket Uygulaması Örneği

5. Divan Edebiyatı'nın anlaşılması için Osmanlı Dönemi Kültürü'nü bilmek gerekir.

A () Evet. B () Kararsızım. C () Hayır.

6. Aruz ölçüsü, Divan Edebiyatı Dönemi Şiirleri'ni sevmemi olumsuz yönde etkiledi.

A () Evet. B () Kararsızım. C () Hayır.

7. Bize öğretilen Divan Edebiyatı Metinleri'nin dili ağırdır.

A () Evet. B () Kararsızım. C () Hayır.

8. Divan Edebiyatı, toplum yaşamını yansıtmamaktadır.

A () Evet. B () Kararsızım. C () Hayır.

9. Divan Edebiyatı Metinleri ile günümüz yaşamı arasında bir bağlantı yoktur.

A () Evet. B () Kararsızım. C () Hayır.

10. Divan Edebiyatı, genç neslin zevk anlayışına hitap etmez.

A () Evet. B () Kararsızım. C () Hayır.

11. Divan Edebiyatı Metinleri için ayrılan süreyi yetersiz buluyorum.

A () Evet. B () Kararsızım. C () Hayır.

12. Derslerimizde, Divan Edebiyatı Şairleri'nin yaşamları hakkında da bilgiler verilmektedir.

A () Evet. B () Kararsızım. C () Hayır.

13. Divan Edebiyatı'nın zor anlaşılmasında şiire olan ilginin az olmasının etkisi vardır.

A () Evet. B () Kararsızım. C () Hayır.

14. Divan Edebiyatı'nın anlaşılmasında kelime hazinemizin etkisi vardır.

A () Evet. B () Kararsızım. C () Hayır.

15. Divan Edebiyatı Metinleri, kültür dünyama katkıda bulunmamıştır.

A () Evet. B () Kararsızım. C () Hayır.

"Vaktini ayırıp anket uygulamasına göstermiş olduğun ilgi ve dikkatten dolayı teşekkür ederim."

Ferhat OCAK

Hitit Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrencisi

EK-4: Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

DERS KİTABI (DİVAN EDEBİYATI BÖLÜMÜ)²

Ortaöğretimde Türk edebiyatı dersinin “XIV. Yüzyıldan XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Osmanlı Edebiyatı” başlığı altında ünitelendirilen bölüm, yalnızca onuncu sınıflarda öğretilmekle birlikte ünitelendirilmiş yıllık planda şubat ve mart ayları içerisinde toplam beş hafta süreyle işlenmektedir.

“Ortaöğretim Türk Edebiyatı 10” adlı ders kitabı, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni Yaşar Tatlıtürk tarafından hazırlanarak Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Başkanlığı’na sunulmuş, gerekli inceleme ve izin işlemlerinin tamamlanmasının ardından Nova Yayıncılık tarafından basımı yapılmış ve okutulmak üzere okullarımıza gönderilmiştir.

Divan edebiyatı konusu, ortaöğretim Türk edebiyatı onuncu sınıf ders kitabında “XIV. Yüzyıldan XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Osmanlı Edebiyatı” başlığı altında yer almakta ve işlenmektedir. Bu ana başlıktan hemen sonra ise ilgili bölümün sonuna kadar tek başlık olarak göreceğimiz “Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)” şeklinde bir ara başlık ve hemen altında da “Divan Şiiri” başlığını görmekteyiz.

İşte ders kitabında divan edebiyatı konusunun yer aldığı bölümde bulunan bu başlıklar içerik konusunda bazı ön bilgiler de vermektedir. Meselâ; burada divan edebiyatına ilişkin verilecek metinlerin nesir değil de nazım türünden metinler olduğu anlaşılabilir.

Ders kitabında divan edebiyatı konusunun işlenişine dâir açıklamalara dönülecek olursa; “Divan şiiri” başlığı altında öğrencilere örnek metinler anlamında gösterilecek başka bir ifade ile derslerde işlenecek metin türleri ise sırasıyla “Gazel, Murabba, Kaside, Rubai, Tuyuğ, Şarkı ve Terkibibent”tir. Yine bu nazım şekillerinden (biçimlerinden) her biri için de bir örnek metin seçilerek ders kitabına alınmıştır. Yukarıda bahsedilen nazım şekillerine ait örnek metinlerden sonra ise öğrencilerin ünitelendirilmiş yıllık planda toplam beş hafta süren bu konuyla ilgili öğrendiklerini ya da eksik kaldıkları yönleri hem kendilerinin hem de öğretmenlerin görmesi anlamında da “Değerlendirme” adı altında bazı sorular yer almıştır.

² Yaşar Tatlıtürk. (2016). *Ortaöğretim Türk Edebiyatı 10*, Ankara: Nova Yayıncılık.

EK-4: Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

Divan şiiri başlığı altında gazelle başlayan ve yukarıda belirtilen diğer nazım şekilleriyle ilgili örnek metinlerle devam eden bu edebî metinlerin her birinin işleniş sırasında kullanılan yöntem de aynı olmuştur. Örneğin bir gazel, önce aslına uygun bir şekilde latinize edilmiş daha sonra ise günümüz Türkçesi'yle dilimizin söz dizimi kurallarına uygun cümleler şeklinde aslına bağlı kalmak kaydıyla anlamlandırılmıştır. Şiirin günümüz Türkçesi'yle açıklanmasının ardından da şiirle ilgili içsel ya da yapısal özellikleri barındıran sorularla şiirin daha iyi anlaşılması ve incelenmesi hatta değişik açılardan yorumlanması sağlanmaya çalışılmıştır. Gazel için izlenen yol diğer nazım şekillerine örnek olarak verilen şiirleri incelerken de izlenmiştir.

Ayrıca araştırmanın bu bölümünde “Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)” başlığı altında verilen kısım, aslına bağlı kalmak kaydıyla ortaöğretim Türk edebiyatı onuncu sınıf ders kitabından alınmıştır. Bu bölüm oluşturulurken sadece öğrencilerin kullanmış oldukları ders kitabı esas alınmış olup bunun dışında kalan ve hâlihazırda da ortaöğretim okullarında kullanılmayan başka ders kitaplarından faydalanma ya da alıntı yapma gibi farklı bir çalışma içerisine asla girilmemiştir. Bu anlamda divan edebiyatının işlenişine ilgili merak edilen hususlar için yine bu bölüme de bakılabilir.

Özetle, ortaöğretim onuncu sınıfta öğrenim gören öğrencilerin tüm ortaöğretim okullarında ortak ders kitabı olarak kullandıkları materyalde divan edebiyatı ile ilgili bölüm şu şekilde derlenerek işlenmiştir:

XIV. YÜZYILDAN XIX. YÜZYIL ORTALARINA KADAR OSMANLI EDEBİYATI

a. Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)

1. Divan Şiiri

Gazel

Lâle-hadler yine gülşende neler itmediler

Servi yürütmediler gonceyi söyletmediler

Taşradan geldi çemen mülkine bigâne diyü

Devr-i gül sohbetine lâleyi iletmediler

Necâtî (Tatlıtürk, 2016, s. 113).

Ölçüsü: Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilâtün feilün

EK-4: Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

. . . _ _ (_ . _ _) . . . _ _ . . . _ _ . . . _

“Lale yanaklı sevgililer yine gül bahçesinde neler etmediler! Serviyi yürütmediler, goncaı söyletmediler.”

“Taşradan geldi, çemen ülkesine yabancıdır diye, laleyi gül devri sohbetine iletmediler” (Tatlıtürk, 2016, s. 113).

1. Metin

GAZEL

1. Çıkalı göklere ahum şereri döne döne
Yandı kandîl-i sipihrûn cigeri döne döne
2. Ayagı yer mi basar zülfüne ber-dâr olanun
Zevk ü şevk ile virürcân u seri döne döne
3. Şâm-ı zülfünle gönül Mısır harâb oldu diyü
Sana ilette kebûter haberi döne döne
4. Sen durub raks idesen karşuna ben boynum egem
İne zülfün koca sen sîm-beri döne döne
5. Ka’be olmasa kapun ay ile gün leyl ü nehâr
Eylemezlerdi tavâf ol güzeri döne döne
6. Sen olasan diyü yir yir asılıb âyîneler
Gelene gidene eyler nazarı döne döne
7. Ey Necâtî yaraşu rmutribi şeh meclisinün
Raks urub okuya bu şi’r-i teri döne döne

Necâtî Bey

Necâtî Bey Divanı

hızl.: Ali Nihat Tarlan (Tatlıtürk, 2016, s. 114).

Günümüz Türkçesiyle:

1. Ahımın kıvılcımı döne döne göklere çıkalı göğün kandilinin ciğeri döne döne yandı.
2. Senin zülfüne asılan kimsenin ayağı yere mi basar? Canını ve başını zevkle ve şevkle döne döne verir.
3. Gönül ülkesi zülfünün karanlığında harap oldu diye güvercin, haberi sana döne döne ulaştırdı.

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

4. Sen raksetmeye başlayasın (kâh rakedesin, kâh durasın), ben de karşına geçip boy-numu eğeyim; zülfün insin, senin gibi bir gümüş tenliyi döne döne (tekrar tekrar) kucaklasın! (Bunun dayanılır tarafı var mı?)

5. Senin kapının Kâbe olmasa ay ile gün, gece ile gündüz döne döne (Devrin anlayışına göre dünya sabit, Ay ve Güneş seyir hâlinedir.) senin bulunduğu yeri tavaf ederler miydi? (Burada Müslümanlar için Kâbe'nin Allah'ın evini sembolize ettiği, ona inananların ise en çok sevilmesi gerekeni sevdikleri için onun evini tavaf ettikleri, bu çerçevede de âşıkların Kâbe'sinin sevgilinin evi gibi telakki edildiği bilinmelidir.)

6. Aynalar yer yer asılıp sen olasın diye gelene gidene döne döne bakar (Burada şehrin belli noktalarına yuvarlak madenî aynaların asılı olduğu bilgisi hatırlanmalıdır.)

7. Ey Necâtî! Senin bu yeni şiirini, padişah meclisinin şarkıcısı raks ederek döne döne okusa uygun düşer (Tatlıtürk, 2016, s. 114-115).

Metin İle İlgili Çalışmalar:

* Okuduğunuz şiirin ahenk unsurlarını (uyak, ölçü, asonans, aliterasyon ve kelime tekrarı) gösteriniz.

* Okuduğunuz şiirin temasını söyleyiniz.

* Okuduğunuz şiirin ait olduğu geleneği belirtiniz.

* Okuduğunuz şiirin yapısal özelliklerini (nazım birimi, nazım biçimi, kafiye düzeni, durağı) gösteriniz.

* Okuduğunuz şiirdeki söz sanatlarını bulunuz.

* Okuduğunuz şiirin dil ve anlatım özelliklerini açıklayınız (Tatlıtürk, 2016, s. 116).

2. Metin

MURABBA

1. Gül yüzünde görelî zülf-i semen-sây gönül
Kuru sevdâdayiler bî-ser ü bî-pây gönül
Dimedüm mi sana dolaşma ana hay gönül
Vây gönül vâ bu gönül vâ gönül ey vâ gönül
2. Bizi hâk itdi hevâ yolına sevdâ nidelüm
Pây mâl eyledi bu zülf-i semen-sân idelüm

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

Kul idinmezdi güzeller bizi illâ nidelüm

Vây gönül vây bu gönül vây gönül ey vây gönül

3. Felegün nûşi derem nîşini saġarlar ile

Doġradı hâr-ı cefâ baġrumı hançerler ile

Baş koşam dimezidüm ben dahı dilberler ile

Vây gönül vây bu gönül vây gönül ey vây gönül

4. Yârun itden çoġ uyar ardına aġyâr dirîġ

Bize yâr olmadı ol şûh-ı sitem-gârdirîġ

Kıldı bir dilber-i hercâyiyi dildâr dirîġ

Vây gönül vây bu gönül vây gönül ey vây gönül

5. Ben dimezdüm ki hevâ yolına serbâz gelem

Ney-i aşk ile gamun çengine demsâz gelem

Diridüm ışk kopuzun işiderek vaz gelem

Vây gönül vây bu gönül vây gönül ey vây gönül

6. Dil dilerken yüzünün vaslını cândan dahı yiġ

Bir demin görür iken iki cihandan dahı yiġ

Akdı bir serve dahı âb-ı revandan dahı yiġ

Vây gönül vây bu gönül vây gönül ey vây gönül

7. Ahmed'em kim okınur nâmum ile nâme-i aşk

Germdür sözlerümün sûzı ile hengâme-i aşk

Dil elinden biçilüpdür boyuma câme-i aşk

Vây gönül vây bu gönül vây gönül ey vây gönül!

Ahmet Paşa

Eski Türk Edebiyatında Nazım

hızl.: Fahir İz (Tatlıtürk, 2016, s. 118).

Günümüz Türkçesiyle:

1. Senin güle benzeyen yüzünde, o yasemin kokan zulfünü gördü görelî,

Gönül perişan hâlde, kara sevda ile dolanıp durmadadır.

Ben sana “sakın, o zülfe dolaşma” demedim miydi a gönül,

Vay gönül, vay bu gönül, vay gönül, eyvah gönül!

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

2. Bu sevda bizi heva yoluna toprak etti ne yapalım,
Bu yasemin kokulu zülf (bizi) ayaklar altına düşürdü ne yapalım,
Aksi hâlde (böyle olmasak) güzeller bizi kul edinmezlerdi, ne yapalım,
Vay gönül, vay bu gönül, vay gönül, eyvah gönül!
3. Feleğin zehrini kadehlerle içiyorum,
Cefa dikenini hançerlerle bağrımı doğradı,
(Oysa) Ben artık güzellerle baş koşayım (Yarışayım, baş başa vereyim.) dahi demezdim.
Vay gönül, vay bu gönül, vay gönül, eyvah gönül!
4. Sevgilinin peşine takılan ağyar (rakipler) köpek sürüsünden çok; eyvah!
O zulmedici sitemkâr güzel bize yâr olmadı, eyvah!
Hercai bir güzeli (o sevgili kendisine) sevgili etti, eyvah!
Vay gönül, vay bu gönül, vay gönül, eyvah gönül!
5. Ben demezdim ki: “Heveslerimin, isteklerimin yoluna başımı feda edeyim,
Aşkının neyi ile gamın çengine arkadaş olayım.”
(Aksine) Derdim ki: “Aşk kopuzunu kırayım, parçalayım, aşktan vazgeçeyim.”
Vay gönül, vay bu gönül, vay gönül, eyvah gönül!
6. Gönül (o güzel) yüzüne kavuşmayı candan bile üstün tutup dilerken,
Seninle birlikte geçecek bir anı her iki dünyaya değişmezken,
Bir selvi boylu güzele akarsulardan daha hızla akıverdi,
Vay gönül, vay bu gönül, vay gönül, eyvah gönül!
7. Ahmed'im ben; aşk kitabı benim adımla okunur,
Aşk hengâmesi (mevsimi) sözlerimin ateşiyle hareketlidir,
Aşk elbisesi, boyuma (bedenime, vücuduma) gönül tarafından biçilmiştir,
Vay gönül, vay bu gönül, vay gönül, eyvah gönül! (Tatlıtürk, 2016, s. 118-119).

Metin İle İlgili Çalışmalar:

* Okuduğunuz şiirin ahenk unsurlarını (uyak, ölçü, asonans, aliterasyon ve kelime tekrarı) gösteriniz.

* Okuduğunuz şiirin temasını söyleyiniz.

* Okuduğunuz şiirin ait olduğu geleneği belirtiniz.

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

* Okuduğunuz şiirin yapısal özelliklerini (nazım birimi, nazım biçimi, kafiye düzeni, durağı) gösteriniz.

* Okuduğunuz şiirdeki söz sanatlarını bulunuz.

* Okuduğunuz şiirde Arapça ve Farsça'dan geçen kelimeleri bulunuz (Tatlıtürk, 2016, s. 120).

3. Metin

KASİDE

1. Saçma ey göz eşkten gönlümdeki odlara su
Kim bu denlü dutuşan odlara kılmaz çâre su
2. Âb-gündür günbed-i devvâr rengi bilmezem
Yâmuht olmuş gözümünden günbed-i devvâre su
3. Zevk-i tığından aceb yoh olsa gönlüm çâkçâk
Kim mürûr ilen birağur rahneler dîvâre su
4. Vehmilen söyler dil-i mecruh peykânın sözün
İhtiyât ilen içer her kimde olsa yâre su
5. Suya versin bağ-ban gülzârı zahmet çekmesin
Bir gül açılmaz yüzün tek verse min gül-zâre su
6. Ohşadabilmez gubârını muharrir hattına
Hâme tek bahmaktan inse gözlerine kâre su
7. Ârızın yâdıyla nem-nâk olsa müjgânım n'ola
Zâyi' olmaz gül temennâsıyla vermek hâre su
8. Gam günü etme dil-i bîmârdan tığın dirîğ
Hayrdır vermek karanu gicede bîmâre su
9. İşte peykânın gönül hecrinde şevkım sâkin it
Susuzam bir kez bu sahrâda benimçün ara su
10. Men lebün müştâkıyam zühhâd kevser tâlibi
Nitekim meste mey içmek hoş gelir huş-yâre su
11. Ravza-i kûyina her dem durmayıp eyler güzâr
Âşık olmuş galibâ ol serv-i hoş-reftâre su
12. Su yolun ol kûydan toprak olup tutsam gerek
Çün rakîbimdir dahi ol kûya koyman vare su

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

13. Dest-bûsu ârzûsuyla ger ölürsem dostlar
Kûze eylen toprağım sunun anınla yâre su
14. Serv ser-keşlik kılur kumrî nîyâzından meğer
Dâmenin duta ayağına düşe yalvare su
15. İçmek ister bülbülün kanın meger bir reng ile
Gül budağının mizâcına gire kurtare su
16. Tînet-i pâki nirûşen kılmış ehl-i âleme
İktidâ kılmış tarîk-i Ahmed-i Muhtâr'e su
17. Seyyid-înev'-i beşer deryâ-yıdürri-istifâ
Kim sepüpdür mu'cizâtîâteş-i eşrâre su
18. Kılmak için tâze gül-zâr-ı nübüvvet revnakın
Mu'cizinden eylemiş ızhârseng-i hâre su
19. Mu'cizi bir bahr-ı bî-pâyân imiş âlemde kim
Yetmiş andan minmin âteş-hâne-i küffâre su
20. Hayret ilen barmağın dişler kim itse istimâ'
Parmağından verdiği şiddet günü ensâre su
21. Dostu ger zehr-i mâr içse olur âb-ı hayât
Hasmı su içse döner elbette zehr-i mâre su
22. Eylemiş her katreden minbahr-ı rahmet mevc-hîz
El sunup urgaç vuzu' için gül-i ruhsâre su
23. Hâk-i pâyine yetem der ömrlerdir muttasıl
Başını taşdan taşa urup gezer âvâre su
24. Zerre zerre hâk-i dergâhına ister salınur
Dönmez ol der-gâhtan ger olsa pâre pâre su
25. Zikr-i na'tın virdini derman bilür ehl-i hatâ
Eyle kim def'-i humâr için içer mey-hâre su
26. Yâ Habîba'llah yâ Hayre'l-beşer müştâkınam
Eyle kim leb-teşneler yanup diler hem-vâre su
27. Sensin ol bahr-ı kerâmet kim şeb-i Mi'râc'da
Şeb-nem-i feyzin yetirmiş sâbit ü seyyâre su
28. Çeşme-i hurşîdden her dem zülâl-i feyz iner

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

- Hâcet olsa merkadin tecdîd iden mi'mâre su
29. Bîm-i dûzah nâr-ı gam salmış dil-i sûzânıma
Var ümidim ebr-i ihsânın sepe ol nâre su
30. Yümn-i na'tından güher olmuş Fuzûlî sözleri
Ebr-i nîsandan dönen tek lü'lü'-i şeh-vâre su
31. Hâb-ı gafletten olan bîdâr olanda rûz-ıhaşr
Eşk-i hasretten dökende dîde-i bîdâre su
32. Umduğum oldur ki rûz-i haşr mahrum olmayam
Çeşm-i vaslın vere men teşne-i dîdâre su

Fuzûlî

Örneklerle Türk Şiir Bilgisi

hızl.: Cem Dilçin (Tatlıtürk, 2016, s. 121-122-123).

Günümüz Türkçesiyle:

1. Ey göz! Gönlümdeki ateşlere gözyaşlarımdan su saçma çünkü böyle tutuşan ateşleri su söndürmez.
2. Bilmiyorum dönen kubbe (gökyüzü) mi su rengindedir yoksa gözyaşlarım mı gökyüzünü kaplamıştır?
3. Kılıç gibi keskin bakışlarının zevkinden gönlüm parça parça olursa buna şaşılmaz çünkü su aka aka zamanla duvarda yarıklar açar.
4. Yaralı gönül, senin ok gibi kirpiklerinin temreninin sözünü korkarak söyler. Nitekim yarası olan kimse suyu ihtiyatla içer.
5. Bahçıvan, (boş yere) zahmet çekmesin, gül bahçesini sele versin. O, bin gül bahçesine su verse senin yüzün gibi bir gül açılmaz.
6. Kalem bakmaktan gözlerine kara su inse yine de Gubari yazısını (çok ince yazılan bir yazı çeşidi) senin yüzündeki tahrirli ayva tüyelerine benzetemez.
7. Senin yüzünü anarak kirpiklerim gözyaşından ıslansa ne olur? Gül elde etmek için dikene su vermek boşa gitmez.
8. Gam günü hasta gönülden kılıç gibi keskin bakışını esirgeme. Karanlık gecede hasta-ya su vermek hayırlı bir iştir, sevaptır.
9. Gönül, sevgilinin ayrılığında onun kirpiklerinin oklarını iste, arzunu onlarla yatıştır. Susuzum, bu sahrada bir kez de benim için su ara.

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

10. Ben senin dudağını özlüyorum. Sofular ise kevser (cennetteki bir su) istiyorlar. Ni-tekim sarhoşa şarap içmek, ayık kimseye de su içmek hoş gelir.
11. Su, galiba yürüyüşü hoş, o servi boylu güzele âşık olmuş ki durmayıp her zaman onun cennet gibi köyüne akıp gidiyor.
12. Toprak olup suyun yolunu o köyden kesmeliyim çünkü su rakibimdir. Onu o köye varmaya bırakmam.
13. Dostlar! Sevgilimin elini öpme arzusuyla ölürsem toprağımdan testi yapıp onunla sevgiliye su sunun.
14. Servi, kumrunun yalvarmasına karşı dikbaşlılık ediyor. Su servinin eteğini tutsun, ayağına düşsün, yalvarsın da onu dikbaşlılıktan vazgeçirsin.
15. Gül dalı, bülbülün kanını içmek istiyor. Su, bir hile ile gül dalının damarına girip mizacını etkilerse bülbülü kurtarabilir.
16. Su, Hz. Peygamber'in yoluna uymakla temiz yaratılışını dünya halkına açıkça göstermiştir.
17. Hz. Peygamber, insanların efendisi, seçkin inciler denizidir. Onun mucizeleri kötülerin ateşine su serpmiş, o ateşi söndürmüştür.
18. Hz. Muhammed, peygamberlik gül bahçesinin parlaklığını tazelemek için mucize-siyle sert taştan su çıkarmıştır.
19. Onun mucizesi dünyada öyle uçsuz bucaksız bir deniz imiş ki o denizden kâfirlerin, binlerce ateşe tapanların ibadethanesine su erişip ateşlerini söndürmüş.
20. Hz. Peygamber'in, savaş günü parmağından ensar (Peygamber'e yardım eden Me-dineliler) a su verdiğini kim işitse hayretinden parmağını ısırır.
21. Onun dostu eğer yılan zehiri içse içtiği zehir abıhayat olur. Düşmanı su içse içtiği su, yılan zehrine döner.
22. Hazret-i Peygamber, abdest almak için gül gibi olan yüzüne eliyle su serptiğinde o suyun her damlasından binlerce rahmet denizi dalgalanmıştır.
23. Hz. Peygamber'in ayağının toprağına (mezarına) erişeyim, diye su ömürler boyu başını taştan taşa vurup avare gezer.
24. Su, onun eşiğinin toprağına zerrecikler hâlinde ışık salmak (orayı aydınlatmak) ister. Eğer parça parça da olsa o eşikten dönmez.

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

25. Sarhoşun baş ağrısını gidermek için su içtiği gibi günah işleyenler de senin natının zikrini daima dillerinde tekrarlamayı dertlerine derman bilirler.
26. Ey Allah'ın sevgilisi! Ey insanların hayırlısı! Susuzluktan yanıp dudağı kuruyanların daima su istedikleri gibi ben de seni özlüyorum.
27. Sen o keramet denizisin ki Miraç Gecesi'nde senin feyzini çiğ taneleri sabit ve seyyar bütün yıldızlara su erіştirmiştir.
28. Senin mezarını onaran mimara su lazım olsa güneş çeşmesinden her an bol bol saf ve tatlı su akar.
29. Cehennem korkusu, yanık gönlüme gam ateşi salmıştır. Senin ihsan bulutunun o ateşe su serpeceğini umuyorum.
30. Seni övmenin bereketiyle Fuzûlî'nin sözleri, nisan bulutundan düşüp büyük inciye dönen su damlası gibi birer inci olmuştur.
31. (Fuzûlî) Mahşer günü gaflet uykusundan uyanıp gözünden hasret gözyaşı döktüğü vakit.
32. Senin yüzünü görmeye susamış Fuzûlî'yi vuslat çeşmenden mahrum etmeyeceğini ummaktayım (Tatlitürk, 2016, s. 123-124-125).

Metin İle İlgili Çalışmalar:

- * Okuduğunuz şiirin ahenk unsurlarını (uyak, ölçü, asonans, aliterasyon ve kelime tekrarı) gösteriniz.
- * Okuduğunuz şiirin temasını söyleyiniz.
- * Okuduğunuz şiirin ait olduğu geleneği belirtiniz.
- * Okuduğunuz şiirin yapısal özelliklerini (nazım birimi, nazım biçimi, kafiye düzeni, durağı) gösteriniz.
- * Okuduğunuz şiirdeki söz sanatlarını bulunuz.
- * Okuduğunuz şiiri yorumlayınız (Tatlitürk, 2016, s. 126).

4. Metin

RUBAİ

Mecnûn ki “lâ-ilâhe illâ” der idi
Teklîf-i şu'ûr eyleseler “lâ” der idi
Ol mertebe meşgûl idi Leylâ ile kim
“Mevlâ” diyecek mahalde “Leylâ” der idi

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

Yenişehirli Avnî

Örneklerle Türk Şiir Bilgisi

hızl.: Cem Dilçin (Tatlıtürk, 2016, s. 127).

Günümüz Türkçesiyle:

Mecnûn ki “lâ-ilâhe illâ” derdi,
Aklını başına almasını teklif etseler “Hayır!” derdi,
O derece Leylâ ile meşgul (onu düşünmekte) idi ki
“Mevlâ!” diyeceği yerde aşkıdan “Leylâ!” der idi (Tatlıtürk, 2016, s. 127).

Metin İle İlgili Çalışmalar:

- * Okuduğunuz şiirin ahenk unsurlarını (uyak, ölçü, asonans, aliterasyon ve kelime tekrarı) gösteriniz.
- * Okuduğunuz şiirin temasını söyleyiniz.
- * Okuduğunuz şiirin ait olduğu geleneği belirtiniz.
- * Okuduğunuz şiirin yapısal özelliklerini (nazım birimi, nazım biçimi, kafiye düzeni, durağı) gösteriniz.
- * Okuduğunuz şiirdeki söz sanatlarını bulunuz.
- * Okuduğunuz şiirle ilgili hissettiklerinizi söyleyiniz (Tatlıtürk, 2016, s. 128).

5. Metin

TUYUĞ

Dil-berin haddi gül-i handân durur
Şol mutarra’ sünbülü reyhân durur
Cân eger tenden revân olsa ne gam
Ehl-i aşkın cânıçün cânân durur

İvaz PaşazâdeAtâî (Tatlıtürk, 2016, s. 129).

Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)

Günümüz Türkçesiyle:

Dilberin yanağı gülen (açılmış) güldür,
Reyhân ise, o güzel kokulu (saçı) sünbülüdür.
Can bedenden çıkıp giderse gam çekmeye değmez,
Çünkü âşğın canı sevgilidir (Tatlıtürk, 2016, s. 129).

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

Metin İle İlgili Çalışmalar:

* Okuduğunuz şiirin ahenk unsurlarını (uyak, ölçü, asonans, aliterasyon ve kelime tekrarı) gösteriniz.

* Okuduğunuz şiirin temasını söyleyiniz.

* Okuduğunuz şiirin ait olduğu geleneği belirtiniz.

* Okuduğunuz şiirin yapısal özelliklerini (nazım birimi, nazım biçimi, kafiye düzeni, durağı) gösteriniz.

* Okuduğunuz şiirdeki söz sanatlarını bulunuz.

* Okuduğunuz şiiri destan dönemi şiirleriyle karşılaştırınız (Tatlıtürk, 2016, s. 130).

6. Metin

ŞARKI

1. Sevdiğim cânım yolunda hâke yek-sân olduğum

Iyddir çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum

Ey benim aşkında bülbül gibi nâlân olduğum

Iyddir çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum

2. Cümle yârân sana uşşâk olduğun bilmez misin

Cümlenin tâkatları tâk olduğun bilmez misin

Şimdi âlem sana müştâk olduğun bilmez misin

Iyddir çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum

3. Gâhi Feyz-âbâd'a doğru azmedib eyle safâ

Âsaf-âbâd'a gelüb gâhi salın ey meh-likâ

Gel hele gör sahn-ı Sa'd-âbâd'a hiç olmaz bahâ

Iyddirçık nâz ile seyrâna kurbân olduğum

4. Kapladub gül-penbeşâli ferve-i semmûruna

Ol siyeh zülfü döküp ol sîne-i billûruna

Itr-ı şâhîler sürüp ol gerden-i kâfûruna

Iyddir çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

5. Sen açıl gül gibi zâr ile hezâr olsun Nedîm

Bendbend olsun ham-ı zülfün şikâr olsun Nedîm

Sen salın cânâ yolunda hâksâr olsun Nedîm

Iyddir çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum

Nedîm

NedîmDivânı

hzl.: Muhsin Macit (Tatlıtürk, 2016, s. 130).

Günümüz Türkçesiyle:

1. Sevdiğim, canım, yolunda toprakla bir olduğum (canımı verip toprak olmaktan kaçınmadığım)

Bayramdır, naz ile (nazlı nazlı salınarak) gezmeye çık, kurban olduğum.

Ey aşkı yüzünden bülbül gibi feryat edip inlediğim

Bayramdır, naz ile gezmeye çık, kurban olduğum.

2. (Sanki) dostların tümünün sana âşık olduğunu bilmez misin?

Tümünün (de) dermanının kalmadığını bilmez misin?

Şimdi âlemin (herkesin) senin özlemini çektiğini bilmez misin?

Bayramdır, naz ile gezmeye çık, kurban olduğum.

3. Bazen Feyz-âbâd köşküne doğru gidip safa eyle (eğlen)

Ey ay yüzlü, bazen de Asaf-âbâd köşküne gelip salına salına dolaş,

Hele gel, bir de paha biçilmez güzellikteki Sa'd-âbâd alanını gör,

Bayramdır, naz ile gezmeye çık, kurban olduğum.

4. Gül pembesi şalı samur kürküne kaplatıp

O billur sineye, o siyah zülfü (saçı) döküp

O kâfur (beyaz) gerdanına, güzel kokular sürüp

Bayramdır, naz ile gezmeye çık, kurban olduğum.

5. Sen gül gibi açıl, Nedîm de inleyip feryad edecek bülbül olsun.

Zülfünün büklümleri bendbend olsun, Nedîm de o bendlere (bağlara yakalanan) av olsun.

Ey sevgili, sen salın (varsın); Nedîm senin yolunda toprakla bir (zelil, perişan) olsun (uğrunda canını versin.).

Bayramdır, naz ile gezmeye çık, kurban olduğum (Tatlıtürk, 2016, s. 131).

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

Metin İle İlgili Çalışmalar:

* Okuduğunuz şiirin ahenk unsurlarını (uyak, ölçü, asonans, aliterasyon ve kelime tekrarı) gösteriniz.

* Okuduğunuz şiirin temasını söyleyiniz.

* Okuduğunuz şiirin ait olduğu geleneği belirtiniz.

* Okuduğunuz şiirin yapısal özelliklerini (nazım birimi, nazım biçimi, kafiye düzeni, durağı) gösteriniz.

* Okuduğunuz şiirdeki söz sanatlarını bulunuz.

* Okuduğunuz şiirden hareketle şâirin fikrî ve edebî yönü hakkında çıkarımlar-dabulununuz (Tatlıtürk, 2016, s. 132).

7. Metin

TERKİBİBENT

I. BENT

1. Sanman bizi ki şîre-i engûr ile mestiz
Biz ehl-i harabâttanız mest-i elestiz
2. Ter-dâmen olanlar bizi âlûde sanır lîk
Biz mâil-i bûs-i leb-i câm u kef-i destiz
3. Sadrın gözetip neyleyelimbezm-i cihânın
Pây-i hum-ı meydîr yerimiz bâde-perestiz
4. Mâil değiliz kimsenin âzârına ammâ
Hâtır-şiken-i zâhid-i peymâne-şikestiz
5. Erbâb-ı garaz bizden ırağ olduğu yeğdir
Düşmez yirezîrâ okumuz sâhib-i şestiz
6. Bu âlem-i fânide ne mîr ü ne gedâyız
A‘lâlaraa‘lâlanırsız pest ile pestiz
7. Hem-kâse-i erbâb-ı diliz arbedemiz yok
Mey-hânedeyiz gerçi velî ‘aşk ile mestiz
8. Biz mest-i mey-i mey-kede-i âlem-i cânız
Ser-halka-i cem‘iyyet-i peymâne-keşânız

IV. BENT

1. Gör zâhidi kim sâhib-i irşâd olaym der

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

- Dün mektebe vardı bugün üstâd olayın der
2. Mey-hânedede ister yıkılıp olmağı vîrân
Bî-çâre harâbâtta âbâd olayın der
3. Elden komasın gül gibi câm-ı meyi bir dem
Her kim ki bu gam-hânedede dil-şâd olayın der
4. Bir serv-kaddin bende-i efkendesesi olsun
Âlemde o kim gussâdan âzâd olayın der
5. Ömrün geçirip kûh-ı belâda dil-i şeydâ
Berhem-zen-i hengâme-i Ferhâd olayın der
6. Vasl istemeyip hecr ile hoş geçtiği bu kim
Miskin gam-ı cânâneye mu‘tâd olayın der
7. Gezdi yürüdü bulmadı bir eğlenecek yer
Min-ba‘d yine âzim-i Bağdâd olayın der
8. Bağdâd sadeftir güher-i dürr-i Necef ’tir
Yanında anın dürr ü güher seng ü hazeftir

Bağdatlı Rûhî

Örneklerle Türk Şiir Bilgisi

hzl.: Cem Dilçin (Tatlıtürk, 2016, s. 135).

Günümüz Türkçesiyle:

I. BENT

1. Sanmayın ki biz üzüm şiresi (şarabı) ile sarhoşuz.
Biz harabat ehlinde elest (meclisinin) mestiyiz.
2. Eteği yaş olanlar (günahkârlar, kötü işlere bulaşmış olanlar, müfsitler, münafıklar) bizi (kendileri gibi kirli işlere, günaha) bulaşmış zannederler, lakin
Biz (sadece) kadehin dudağını ve (o kadehi veren) sakinin elinin ayasını öpmeye eğilimliyiz, arzuluyuz.
3. Dünya meclisinin başköşesini gözetip (bekleyip, umup, o başköşeye göz dikip de) neyleyelim,
Yerimiz, şarap küpünün dibidir, (biz) şaraba (ilahî aşka) tapanlarız.
4. Kimsenin azarlanmasından, incitilmesinden yana değiliz ama
(Tariz taşı ile) Kadeh kıran ham sofunun (da) hatırını (gönlünü) kırarız.

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

5. Garaz ehlinin (kötü niyetlilerin) bizden irak olmaları (bize kötülük etmemeleri, kendileri için) daha iyidir

Çünkü biz şast (zengîr) sahibiyiz, okumuz yere düşmez (hedefini bulur).

6. Bu fani âlemde (dünyada) ne beyiz ne (de) dilenciyiz.

Ululuk taslayanlara ululanır, mütevacı kişilere karşı da daha aşağıdan alırız.

7. Gönül erleriyle aynı kâseden (kadehten) birlikte içmedeyiz; gürültümüz, patırtımız (anlaşmazlığımız) yok.

Gerçi meyhanedeyiz (sarhoşuz) ama ilahî aşk ile sarhoşuz (şarapla değil).

8. Biz can âlemi meyhanesinin içkisiyle mestiz (ve)

Halka olup kadeh çekenler (içki içenler) topluluğunun başıyız (Tatlıtürk, 2016, s. 133-134).

IV. BENT

1. Zâhide (şu ham sofuya da) bak, irşad sahibi (mürşit, yol gösterici) olayım der.

Dün okula başladı, bugün öğretmen olayım der.

2. Meyhanede yıkılıp viran olmamayı ister.

Zavallı, harabatta bayındır olayım der.

3. Her kim bu gam evinde şad gönüllü olayım der (se) (dünya denilen gam evinde tasadan, kaygıdan kurtulmak, gönü neşeli olmak isterse)

Gül gibi içki kadehini bir an bile elinden bırakmasın.

4. Dünyada, kim gussadan (gamdan, kederden) kurtulayım der(se),

Bir servi boylu güzelin düşkün kulu, kölesi olsun.

5. Deli (aşktan çılgına dönmüş olan) gönül ömrünü bela dağında geçirip

Ferhat'ın velveleli macerasını unutturayım der.

6. (Gönlün) Vuslat istemeyip ayrılıkla hoşça vakit geçirmesinin sebebi şudur:

Zavallı, "Sevgilinin gamına alışayım." der.

7. Gezdi, dolaştı; eğlenecek (duracak) bir yer bulamadı.

Artık "Yine Bağdat'a gideyim." der.

8. Bağdat (bir) sadeftir; incisi (de) Necef incisidir,

İnci ve mücevher, onun yanında (Necef incisinin yanında) taş toprak, çanak çömlek kırığıdır (Tatlıtürk, 2016, s. 134-135).

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

Metin İle İlgili Çalışmalar:

* Okuduğunuz şiirin ahenk unsurlarını (uyak, ölçü, asonans, aliterasyon ve kelime tekrarı) gösteriniz.

* Okuduğunuz şiirin temasını söyleyiniz.

* Okuduğunuz şiirin ait olduğu geleneği belirtiniz.

* Okuduğunuz şiirin yapısal özelliklerini (nazım birimi, nazım biçimi, kafiye düzeni, durağı) gösteriniz.

* Okuduğunuz şiirdeki söz sanatlarını bulunuz.

* Okuduğunuz şiirde dile getirilen duygu ve düşüncenin günümüz şiirlerinde de ele alınıp alınmadığını belirleyiniz (Tatlıtürk, 2016, s. 136).

DEĞERLENDİRME:

Değerlendirme bölümünde “Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler” başlığı altında işlenen konularla ilgili çoktan seçmeli sorularla öğrencilerin konuları öğrenme davranışları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. Aşağıdaki cümlelerden doğru olanlarına “D”, yanlış olanlarına ise “Y” yazınız.

- Divan şairleri ağırlıklı olarak bireysel konularda şiirler yazmışlardır. (D)
- Tevhit, münacaat, naat gibi türler çoğunlukla gazel nazım şekliyle yazılmıştır. (Y)
- Fuzûlî divan şiirinin en usta gazel şairlerinden biridir. (D)
- Nedîm, Lale Devrinin güzelliklerini şiirlerinde yansıtmıştır. (D)
- Divan şiirinin kurgusu nesnel gerçeklikten uzaktır. (D)
- Âşık için sevgilinin kapısında bulunmak bile onun için bir makamdır. (D)
- Âşığın gam ortağı sevgilidir. (Y)
- Mahallîleşme akımının en önemli temsilcisi olan Nedîm, gazel ve şarkılarıyla ün kazanmıştır. (D)
- Nedîm, klasik şiirimize yerli bir hava getirmiştir. (D)
- Şarkı, şekil bakımından murabbaya benzer. (D)
- Şarkıların tekrarlanan son dizelerine mısra-ı mütekerrir (tekrar mısrası) denilir. (Y)

2. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun kelimeleri yazınız.

- Divan şiirinde ünlü kimseleri öven şiirlere *kaside* denir.
- Fuzûlî edebiyatımızda *kaside* ve *gazel* şairi olarak bilinir.

EK-4 (Devam): Ders Kitabı (Divan Edebiyatı Bölümü)

B) Bâkî

C) Nedîm

D) Nef'î

E) Nâbî

8. Bize İnan edebiyatından geçmiştir. Dört dizeden oluşur. Aruz ölçüsünün kendine özgü kalıplarıyla yazılır. Az sözle çok şey söylenerek sağlanan anlam yoğunluğu, başta gelen özelliğidir. Genellikle felsefeyle ilgili düşünsel temalar işlenir. Bu dörtlüğün nazım şekli aşağıdakilerden hangisidir?

A) Gazel

B) Müstezat

C) Murabba

D) Rubai

E) Kaside

9. Aşağıdakilerden hangisi kasidenin bölümlerinden biri değildir?

A) Nesib

B) Girizgâh

C) Methiye

D) Fahriye

E) Mersiye (Tatlıtürk, 2016, s. 138-139).

EK-5: Ünitelendirilmiş Yıllık Planda Divan Edebiyatı Bölümü

Ek-4'te verilen bilgiler doğrultusunda 2016-2017 Eğitim ve Öğretim Yılı 10. Sınıf Türk Edebiyatı Dersi Ünitelendirilmiş Yıllık Planında divan edebiyatı için yer alan süre (hafta-ay-saat), konular ile öğrencilerin kazanacağı hedef ve davranışlar ise şu şekildedir:

Süre: * 5 Hafta

* Ocak (1 Hafta) – Şubat (3 Hafta) – Mart (1 Hafta)

* 3 Saat (Haftalık Ders Saati)

1. Hafta:

Konular:

XIV. Yüzyıldan XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Osmanlı Edebiyatı

1. Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)

1.1. Divan Şiiri (Gazel)

Öğrencilerin Kazanacağı Hedef ve Davranışlar:

1. İncelediği divan şiirinden hareketle şiirin oluşmasına imkân veren zihniyeti belirler.
2. Divan şiirinin yapı özelliklerini çözümler.
3. Divan şiirinin ahenk öğelerini belirler.
4. Divan şiirinin temasını bulur.

2. Hafta:

Konular:

1.1. Divan Şiiri (Murabba, Kaside)

Öğrencilerin Kazanacağı Hedef ve Davranışlar:

5. Divan şiirinin dil ve anlatım özelliklerini açıklar.
6. Divan şiirinde ahengi sağlayan öğeleri belirler.
7. Mısra örgüsü, kafiyeye düzeni ve temasına göre şiirleri gruplandırır.

3. Hafta:

Konular:

1.1. Divan Şiiri (Rubai, Tuyuğ)

Öğrencilerin Kazanacağı Hedef ve Davranışlar:

8. Divan şiirinin hedef okuyucu kitlesini belirler.
9. Divan şiirinde temaların özelliklerini belirler.
10. Divan şiirinde Farsça ve Arapçadan kelime alınış sebeplerini sorgular.

EK-5 (Devam): Ünitelendirilmiş Yıllık Planda Divan Edebiyatı Bölümü

4. Hafta:

Konular:

1.1. Divan Şiiri (Şarkı)

Öğrencilerin Kazanacağı Hedef ve Davranışlar:

11. Şiir metninin hangi gelenekte yazıldığını belirler.
12. Divan şiirlerini destan dönemi şiirleriyle karşılaştırır.
13. İncelediği şiiri yorumlar.

5. Hafta:

Konular:

1.1. Divan Şiiri (Terkibibent)

Öğrencilerin Kazanacağı Hedef ve Davranışlar:

14. Şiirin hissettirdiklerini açıklar.
15. Şiirden hareketle şairin fikrî ve edebî yönü hakkında çıkarımlarda bulunur.
16. Beyitlerde ve bentlerde dile getirilen duygu ve düşüncenin zamanımız şiirlerinde de ele alınıp alınmadığını belirler.

EK-6 : T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı

ÖĞRETİM PROGRAMININ UYGULANMASI

Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı üzerinde değişik nedenlerden ötürü zaman zaman güncelle ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda aşağıda verilenler, ilgili programa dâir güncellenmiş en son bilgilerdir.

Öğretim Programının Özel Amaçları

Bu programla öğrencilerin;

- Edebiyatın doğasını, işlevini, birey ve toplum için önemini kavramaları,
- Edebî metinler aracılığıyla Türkçenin inceliklerini, Türk edebiyatının tarih içinde gösterdiği değişim ve gelişimi tanımları,
- Türk edebiyatına ait eserler aracılığıyla millî, manevi, ahlaki, kültürel ve evrensel değerleri anlamaları,
- Dinleme, okuma, yazma ve konuşma stratejilerini doğru ve uygun şekilde kullanarak etkili iletişimciler olmaları,
- Metinler aracılığıyla okuduğunu anlama ve eleştirel okuma becerilerini geliştirmeleri ve okuma alışkanlığı kazanmaları,
- Çeşitli kaynaklardan elde ettikleri bilgileri, soruları cevaplamak, çözüm önerileri üretmek, bulgularını paylaşmak vb. amaçlar için analiz etmeleri ve değerlendirmeleri amaçlanmaktadır.

Alana Özgü Beceriler

- Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı ile dört temel dil becerisinin yanı sıra öğrencilere kazandırılması hedeflenen yeterlilik ve beceriler, aşağıda sunulmuştur.
- Bilgi Okuryazarlığı
- Eleştirel düşünme
- Görsel Okuryazarlık
- İletişim ve İş birliği
- Medya okuryazarlığı

EK-6 (Devam): T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı

- Yaratıcı düşünme
- Bu yeterlilik ve beceriler, ünite süre ve içerikler tablosunda okuma, yazma, ve sözlü iletişim başlıkları altındaki açıklama ve etkinlikler ile doğal olarak ilişkilidir.
- Programın daha etkili sonuçlar verebilmesi amacıyla uygulayıcıların dikkat etmeleri gereken hususlar aşağıda verilmiştir.

Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar

1. Programdaki okuma çalışmalarında metinleri anlamak ve değerlendirmek esastır. Değerlendirmenin bir parçası olarak metinlerin edebiyat geleneği içindeki yerini belirlemek üzere edebiyat tarihinden yararlanılmalıdır. Ancak bu yararlanma, edebiyat tarihinde bütün türlerin gelişimini bir arada vermek yerine, her türün içinde edebiyat geleneğinin yansıtılması şeklinde gerçekleşmelidir.

2. “Giriş” üniteleri ünite tablosunda belirtilen kendi konuları çerçevesinde ele alınacaktır.

3. Edebiyat eğitimi, edebiyatla ilgili bilgilerin yanı sıra öğrencilerin dilin inceliklerini keşfedecekleri, dil bilincini ve becerilerini geliştirecekleri bir zemindir. Bu bilincin ve becerilerin geliştirilmesi için öğrencilerin edebiyatla temasının okuyucu rolüyle sınırlandırılmaması, yazma, dinleme ve konuşma yoluyla dil ve edebiyat bilgilerini hayatlarında kullanmalarına olanak sağlayacak çalışmalara yer verilmesi önemlidir.

4. Zümre öğretmenlerince “Ünite, Konu ve İçerikler” tablosu dikkate alınarak belirlenecek kitapların okunup tartışılması, öğrencilerin okuma alışkanlığını geliştirecektir. Buna göre Türk Dili ve Edebiyatı dersi kapsamında öğrencilerin farklı türlerde yazılmış kitapları okumaları sağlanacaktır.

5. Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde dil bilgisi çalışmaları, öğrencilerin temel eğitimden edindikleri bilgilerden hareketle ünitelerdeki ilgili metinler üzerinde yaptırılacaktır. Konu anlatımına girilmeyecektir. Temel eğitimde görmüş oldukları konulara yönelik olarak gerektiğinde hatırlatma amaçlı kısa açıklamalar yapılabilir.

EK-6 (Devam): T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı

6. Ünitelerdeki sözlü iletişim çalışmalarına ait açıklamalar dikkate alınarak konuşma ve dinleme uygulamaları aşamalı biçimde gerçekleştirilir. Her ünitenin başında, yapılacak sözlü iletişim çalışmaları planlanır, her öğrencinin bir dönemde en az bir sözlü iletişim uygulamasına katılması sağlanmalıdır. Ünitelerdeki sözlü iletişim tür ve tekniklerine dair tanıtıcı bilgiler verilmeli, gerekli görüldüğünde konuyla ilgili örnek video ve uygulamalardan yararlanılarak öğrencilerin konuşma ve dinleme tekniklerini kavramaları sağlanmalıdır.

7. Ders işleniş sürecinde kelime veya kelime gruplarının doğru telaffuzuna yönelik çalışmalara yer verilmelidir.

8. Dersin işlenişinde ve uygulamalarda görsel iletişim araçlarına yer verilmeli; slayt, bilgisayar, televizyon, etkileşimli tahta, Genel Ağ, EBA uygulamaları vb. etkin olarak kullanılmalıdır. Kazanımlarla ilgili belgesel ve film gibi materyallerden yararlanılmalıdır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen dijital kaynakların kullanımı ile ilgili kurallara, güvenlik tedbirlerine uyulmalıdır.

Ders Kitabı Yazımında Dikkat Edilecek Hususlar

- Öğretim materyali/ders kitabı öğretim programında ifade edilen kazanımların tümünü karşılayacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Kitaplardaki metinleri anlamak, çözümlmek ve eleştirel bakışla değerlendirebilmek için öğrenciler metin türü, yazarlar, şairler, edebî dönemler, akımlar, kavramlar vb. hakkında bazı temel bilgilere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bilgiler metnin işlenişini destekleyecek şekilde ders kitaplarında doğrudan verilmelidir.
- Ders kitaplarında yazma çalışmaları için ünitelerde verilen etkinlik ve açıklamalar doğrultusunda tür ve tekniklere yönelik bilgiler ve örnekler verilir, daha sonra yazma çalışmalarının nasıl yürütüleceği açıklanır. Öğrencilerin kendi yazılarını kitap üzerine değil, defterlerine veya bağımsız kâğıtlara yazmaları istenir.
- Sözlü iletişim kazanımları, dinleme ve konuşma çalışmaları içerisinde birbirini tamamlayacak şekilde uygulanır. Bu çalışmalar için ünitelerde verilen etkinlik ve açıklamalara bağlı olarak ders kitabında gerekli bilgiler ve açıklamalar örneklerle gösterilir.

EK-6 (Devam): T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı

- Her kitabın sonunda kitap içerisinde geçen edebiyat terimlerinden oluşan bir sözlük yer almalıdır.
- Ders kitabına seçilen metinler, temaya uygun görsel unsurlarla desteklenmelidir. Ancak bu durum her metin için zorunlu değildir.
- Metinde öğrencilerin bilemeyeceği kelimelerin anlamları metinden sonra verilmelidir.
- Her ünitenin sonunda, o üniteye kazandırılması amaçlanan bilgi ve becerileri değerlendirmeye yönelik olarak "Ünite Değerlendirme Çalışmaları"na yer verilir. Sorular üniteye işlenen konuları kapsar nitelikte olmalıdır.
- Metin türleri, nazım şekilleri ve türleriyle ilgili açıklamalara (yapısal özelliklere ve içeriğe) o türün ilk işleneceği yerde yer verilir.
- Kitaba tamamı veya bir kısmı alınan eserlerin yazarı ve alındığı kaynak, metnin altında belirtilmeli, yararlanılan kaynakların listesi kitabın sonunda verilmelidir. Metinler öncelikli olarak birincil kaynaklardan alınmalı, yazım ve noktalama açısından alıntı metinlerin aslına sadık kalınmalıdır.
- Seçilen metinlerdeki dizgiden kaynaklı yazım ve noktalama hataları düzeltilmelidir. Seçilen metinlerdeki standart dışı kullanımların, yazarın tercihi veya döneme özgü olduğu hususu belirtilmelidir.
- Ders kitabı/öğretim materyalinde "ders işleniş süreci" aşağıda belirtilen aşamalara göre yapılandırılır:
 1. Hazırlık: Bu aşamada, işlenecek metne dikkat çekmek ve okuma çalışmalarıyla ulaşılabilecek bilgi ve becerilere yönelik olarak öğrencilerde bir beklenti ve merak oluşturmak amacıyla kısa bir çalışma planlanır ve uygulanır.
 2. Metin: "Ünite, Süre ve İçerikleri" başlıklı tabloda verilen esaslara göre seçilen metinlere yer verilir.
 3. Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları: Metinde öğrencilerin cümlenin bağlamından hareketle tahmin edemeyeceği kelimeler metinden sonra verilir. Ancak bu amaca yönelik tasarlanan etkinlikte kullanılan kelimeler sözlükte yer almaz.
 4. Metin ve Türle İlgili Açıklamalar: Bu bölümde metin ve metnin türü ile ilgili temel bilgiler metne atıflar yapılarak açıklanır.

EK-6 (Devam): T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı

5. Metni Anlama ve Çözümleme: Bu bölümde kazanımlar çerçevesinde metne yönelik soru ve etkinliklere yer verilir. Bu bölümde gerektiğinde kısa, açıklayıcı bilgilere yer verilebilir.

6. Yazarın/Şairin Biyografisi: Metin yazarının kısa biyografisi ve önemli eserlerine yer verilir. Çeviri metinlerde çevirmenin biyografisine yer verilmez.

7. Dil Bilgisi: "Ünite Süre ve İçerikleri" başlıklı tabloda belirtilen dil bilgisi konuları işlenen metin veya metnin uygun bölümü/bölgümleri üzerinde gösterilir, konu anlatımına girilmez.

8. Yazma: Yazma çalışmaları "Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma" ve "Uygulama" şeklinde iki aşamada gerçekleştirilir. Yazma çalışmalarında her kazanım için ayrı etkinliklerin yapılması yerine, ünitelerde verilen açıklamalar doğrultusunda her öğrencinin metin üretmesine yönelik çalışmalar yapılır. Yazma çalışmaları her metinden sonra yapılmaz, her üniteye bir kez yapılır. Bu çalışmalar "Ünite Süre ve İçerikleri" başlıklı tabloda belirtilen hususlara dikkat edilerek gerçekleştirilir. Üniteye ele alınan türle ilgili yazma çalışmalarının dışında, incelenen metinlerden edinilen düşünce ve izlenimleri konu alan farklı türlerde yazma çalışmaları yaptırılabilir.

9. Sözlü İletişim: Sözlü iletişim çalışmaları "Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma" ve "Uygulama" şeklinde iki aşamada gerçekleştirilir. Sözlü iletişim çalışmaları her metinden sonra yapılmaz, "Ünite Süre ve İçerikleri" başlıklı tabloda belirtilen yerlerde yapılır.

10. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları: Her ünitenin sonunda o üniteye kazandırılması amaçlanan bilgi ve becerileri değerlendirmeye yönelik olarak "Ünite Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları"na yer verilir. Sorular üniteye işlenen konuları kapsar nitelikte olmalıdır.

Ders Kitabına Alınacak Metinlerin Nitelikleri

Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarına alınacak metinlerin aşağıdaki nitelikleri taşıması gerekir:

- Metinler, "Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri"ne uygun olmalıdır.

EK-6 (Devam): T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı

- Metinlerde Türk milletinin bölünmez bütünlüğüne; millî, manevi, kültürel ve ahlaki değerlerine aykırı unsurlar yer almamalıdır.
- Metinlerde ayrıştırıcı, bölücü, siyasi ve ideolojik ifadeler yer verilmemelidir.
- Metinler, dersin amaç ve kazanımlarını gerçekleştirecek özelliklere sahip olmalıdır.
- Metinler, öğrencilerin sınıf düzeylerine ve yaş seviyelerine uygun olmalıdır.
- Metinler, öğrencilerin ruh dünyalarını olumsuz yönde etkileyecek nitelikte olmamalıdır.
- Metinler dil, anlatım ve içerik açısından yazıldığı dönem ve anlayışın karakteristik özelliklerini yansıtan seçkin eserlerden alınmalıdır.
- Dünya edebiyatından seçilen metinler nitelikli çevirilerden alınmalıdır.
- Seçilen metinler, öğrencilerin duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirecek; bilgi, beceri, dil ve estetik zevk düzeylerini geliştirecek nitelikte olmalıdır.
- Bir sınıfa ait ders kitabında kullanılan bir metin, aynı yayınevinin başka bir sınıfa ait kitabında kullanılmamalıdır.
- Bir sınıfta aynı sanatçıdan, farklı türlerde olmak koşuluyla, en fazla iki metin alınabilir.
- “Giriş” ünitesinde belirtilen metinlerin yanı sıra gazete haberi, dilekçe, tutanak ve öz geçmiş gibi türlerde özgün metinlerin yanı sıra ders kitabının yazarı/yazarları tarafından üretilen metinler de kullanılabilir. Bu durumlar dışında ders kitabı yazarları tarafından yazılan metinlere yer verilmez.
- Türkçenin tarihî değişim ve gelişimini öğrencilerin daha iyi anlamalarını sağlamak amacıyla İslamiyet öncesi Türk edebiyatından seçilen metinlerin bir kısmı hem asıllarına uygun dil ve söyleyişiyle hem de günümüz Türkçesiyle verilmelidir.
- Divan edebiyatından seçilen metinler, dil yönüyle daha sade olan örneklerden tercih edilmelidir. Metnin günümüz Türkçesine çevrilmiş şekli verilmemelidir. Ayrıca şiirin yazıldığı aruz ölçüsünün kalıpları metnin altına yazılmalıdır.

EK-6 (Devam): T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı

- Metnin tamamının alınamayacağı durumlarda, alınmayan kısımların özeti verilmelidir. Metinden cümle veya paragraf düzeyinde yapılan çıkarmalar yay ayaç içinde üç nokta işareti ile gösterilir.
- Kitaba alınan metinlerin uzunluğu konusunda öğretim programındaki ders işleme süreci ve ünitelerde planlanan ders saati dikkate alınmalıdır.
- Metinler seçilirken veya oluşturulurken öğrencilere aktarılması hedeflenen değerlere göre metin belirlenmesi beklenmemektedir. Programda belirtilen değerlerin tamamı için öğrencilerde farkındalık oluşturmaya yönelik soru ve çalışmalara en az bir defa yer verilir.
- Türk dünyası edebiyatlarından örnek metinlere yer verilmelidir.

